

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Kateřina Hovorková

Vývoj vzdělanostní struktury mikroregionu České Budějovice

The Development of Education Structure
of Microregion České Budějovice

Diplomová práce

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a to s využitím literatury a pramenů uvedených v seznamu použité literatury. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze 22. 6. 2015

.....

Bc. Kateřina Hovorková

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu diplomové práce, panu doc. RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph.D., za jeho cenné rady, informace a připomínky, které mi během vypracování této diplomové práce poskytl a také za volný čas, který mi při konzultacích věnoval.

Abstrakt

Sociálně prostorová diferenciacie je prirodzený jav pozorovateľný téměř ve všech měřítkách. Avšak příčiny a důsledky tohoto javu mohou být v různých územích či dobách odlišné. V Česku se od roku 1989 setkáváme s rostoucí příjmovou diferenciací, nezaměstnaností či různými sociálními problémy, které se promítají do sociálního prostředí obcí či měst i do rozhodování zastupitelstev těchto samosprávných celků. Cílem práce je poznat sociální (vzdělanostní) prostorovou diferenciaci na několika řádovostních úrovních. Hlavní část práce klade důraz na poznání vývoje sociální diferenciacie na lokální úrovni v rámci mikroregionu České Budějovice od roku 1989 do současnosti pomocí hodnocení vzdělání obyvatel a identifikuje území s pozitivním a negativním vývojem. Vzdělání považují za ukazatel socioekonomického statusu, lidského kapitálu či relativního příjmu člověka. Záměrem práce je identifikovat lokality s vyšší koncentrací osob s vyšším a nízkým sociálním statusem a rovněž najít hlavní faktory a mechanismy, které tyto prostorové vzorce vytvářejí. Diplomová práce je založená na zpracování výsledků Sčítání lidu, domů a bytů. Předkládaná práce nabízí základní mapové podklady vývoje prostorových vzorců obyvatel s nízkým a vyšším sociálním statusem, jak se proměňovaly od devadesátých let do současnosti a rovněž obsahuje mapy zobrazující území s největšími dynamickými proměnami sociální prostorové struktury. Text práce rovněž hodnotí použitelnost a srovnatelnost dat jednotlivých cenů pro účely práce.

Klíčová slova: sociálně prostorová struktura, vzdělanostní struktura, vzdělání, mikroregion České Budějovice, socio-ekonomický status

Abstract

Socio-spatial differentiation is a natural phenomenon observable in almost all scales. However, the causes and consequences of this phenomenon can be different in particular areas or the era. Income inequality has increased in the Czech Republic since 1989, as well as unemployment and various social problems, which are reflected in the social environment of villages and towns as well as in municipal decision-making. The aim of the diploma thesis is to identify social (educational) differentiation at several spatial hierarchy levels. The main part of the thesis emphasizes understanding the evolution of socio-spatial differentiation at local level in micro-region České Budějovice from 1989 to the present using the education level of the population and identifies areas with positive and negative development. The education is considered as the indicator of socio-economic status, human capital or relative income. The intention of the thesis is to identify the areas with higher concentration of people with higher and lower socio-economic status and also find the main factors and mechanisms that create these spatial patterns. This thesis works primarily with the census data. The diploma thesis also provides basic development maps of the population patterns with lower and higher social status from the nineties to the present and also contains maps showing areas with the most dynamic changes in the socio-spatial structure. The thesis also assesses the usability and comparability of the data for each census.

Keywords: socio-spatial structure, educational structure, education, micro-region České Budějovice, socio-economic status

Obsah

Abstrakt	4
Abstract	5
Seznam obrázků, tabulek a příloh	7
1 Úvod	10
2 Teoretický rámec	13
2.1 Vzdělání	13
2.1.1 Vzdělávání za socialismu	15
2.2 Sociální prostorová struktura	17
2.2.1 Sociální prostorová struktura města	17
2.2.2 Procesy a faktory měnící sociální strukturu post-socialistických měst	20
3 Metodika práce a zdroje dat	22
4 Vzdělanostní úroveň a vzdělávací infrastruktura mikroregionu České Budějovice: Regionální srovnání	27
4.1 Postavení mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání	27
4.2 Faktory ovlivňující úroveň vzdělání Jihočeského kraje	31
4.3 Vzdělávací infrastruktura Jihočeského kraje	36
4.4 Shrnutí	40
5 Diferenciace mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání v letech 1991-2011	42
5.1 Vývoj rozmístění obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním na úrovni základních sídelních jednotek	42
5.2 Změny vzdělanostní úrovně na úrovni obcí v letech 1991-2011	52
5.3 Změny vzdělanostní úrovně Českých Budějovic v letech 1991-2011	63
5.4 Shrnutí	76
6 Proměny sociální struktury českobudějovických sídlišť	78
6.1 Současné rizikové faktory vývoje	78
6.2 Sídlíště v Českých Budějovicích	80
6.3 Shrnutí	96
7 Závěr	98
8 Literatura a zdroje	102
9 Přílohy	112

Seznam obrázků, tabulek a příloh

Obrázek 4:1 Podíl osob se základním a vysokoškolským vzděláním ve správních obvodech ORP ke dni sčítání 2011.....	28
Obrázek 4:2 Nejvyšší dosažené vzdělání obyvatel starších 15 let v krajských městech ke dni sčítání 2011 (%).....	30
Obrázek 4:3 Průměrný počet let školní docházky v obcích Jihočeského kraje a jejich velikostní kategorie ke dni sčítání 2011.....	33
Obrázek 4:4 Průměrná hrubá měsíční mzda řídících pracovníků v krajích ČR v roce 2003 a 2013 (Kč)	35
Obrázek 4:5 Podíl osob starších patnácti let s vysokoškolským vzděláním podle výsledků SLDB 2011 a lokalizace vysokých škol na území Jihočeského kraje	39
Obrázek 5:1 Změny v rozmístění osob se základním a vysokoškolským vzděláním v ZSJ ORP České Budějovice podle výsledků SLDB v letech 1991-2011	43
Obrázek 5:2 Identifikace lokalit s vysokou koncentrací osob se základním a vysokoškolským vzděláním v ZSJ ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011	48
Obrázek 5:3 Základní sídelní jednotka Kodetka	50
Obrázek 5:4 Základní sídelní jednotka U Dobrovodského potoka	50
Obrázek 5:5 Základní sídelní jednotka Zavadilka.....	51
Obrázek 5:6 Nárůst vysokoškoláků a počtu obyvatel v obcích ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011	57
Obrázek 5:7 Hrubá míra průměrného ročního migračního salda v letech 1991- 2000 a 2001-2007 v obcích ORP České Budějovice podle typu sídelní jednotky (‰)	60
Obrázek 5:8 Hrubá míra průměrného ročního migračního salda v letech 2001- 2007 a 2008-2013 v obcích ORP České Budějovice podle typu sídelní jednotky (‰)	60
Obrázek 5:9 Hrubá míra průměrného migračního salda v obcích ORP České Budějovice v období 1991- 2000, 2001-2007 a 2008-2013	61
Obrázek 5:10 Funkční a urbanisticko-morfologická struktura Českých Budějovic vymezených podle geneticko-koncentrických zón (2015)	64
Obrázek 5:11 Změny podílu vysokoškoláků v ZSJ Českých Budějovic podle SLDB 1991, 2001 a 2011 .	71
Obrázek 5:12 Rozmístění vysokých škol a jejich fakult v Českých Budějovicích, stav v roce 2015.....	75
Obrázek 6:1 Základní sídelní jednotky s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích v roce 2015.....	80
Obrázek 6:2 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 1991	83

Obrázek 6:3 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 2001.....	84
Obrázek 6:4 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou ke dni sčítání v roce 2011	86
Obrázek 6:5 Počet členů domácností podle SLDB 1991	91
Obrázek 6:6 Počet členů domácností podle SLDB 2001	91
Obrázek 6:7 Počet členů domácností podle SLDB 2011	92
Obrázek 6:8 Nový veřejný prostor na sídlišti Máj (2015).....	95
Obrázek 6:9 Komunitní centrum Máj, na sídlišti Máj (2015)	95
Tabulka 3:1 Počet let školní docházky podle nejvyššího dosaženého vzdělání.....	24
Tabulka 3:2 Kritéria pro výběr lokalit s vyšší koncentrací osob se základním a vysokoškolským vzděláním.....	24
Tabulka 4:1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání (%) a velikostních skupin obcí, Jihočeský kraj 2011	32
Tabulka 4:2 Mediány průměrných měsíčních mezd zaměstnanců podle vzdělání za Českou republiku v roce 2003 a 2013 (Kč)	35
Tabulka 4:3 Vývoj počtu studentů a absolventů (k 31. 10.) na vysokých školách se sídlem v Českých Budějovicích v letech 2007-2013	37
Tabulka 4:4 Počet škol podle typu za akademický rok 2012/2013 ve vybraném území.....	40
Tabulka 5:1 Absolutní počet osob bez vzdělání ve vybraném území podle výsledků SLDB v letech 1991-2011.....	44
Tabulka 5:2 Základní charakteristika základních sídelních jednotek s vysokou koncentrací osob s vysokoškolským vzděláním podle výsledků SLDB 2011	49
Tabulka 5:3 Struktura vystěhovalých a přistěhovalých obyvatel podle vzdělání mezi lety 1992-2004, České Budějovice	54
Tabulka 5:4 Nárůst vysokoškoláků v obcích ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011... ..	56
Tabulka 5:5 Změny v zastoupení vysokoškoláků a osob se základním vzděláním podle typů území v ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011.....	58
Tabulka 5:6 Vývoj podílu vysokoškoláků a osob se základním vzděláním v geneticko-koncentrických zónách a vybraných typech zástavby v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011	65
Tabulka 5:7 Vývoj počtu vysokoškoláků a obyvatel v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích, podle SLDB 1991, 2001 a 2011	67

Tabulka 5:8 Území s největší pozitivní změnou v zastoupení vysokoškoláků v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011	72
Tabulka 5:9 Území s největší negativní změnou v zastoupení vysokoškoláků v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011	72
Tabulka 5:10 Vývoj zastoupení osob se základním a vysokoškolským vzděláním v suburbiiích v rámci administrativních hranic Českých Budějovic podle SLDB 1991, 2001.....	73
Tabulka 6:1 Základní charakteristika základních sídelních jednotek s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích podle SLDB 2011	81
Tabulka 6:2 Typ právního užívání bytu v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 2001 a 2011	88
Tabulka 6:3 Průměrná cena bytů ve zkoumaných lokalitách (květen 2011)	89
Příloha č. 1: Mapy lokalit s převážně sídlištní zástavbou	112

1 Úvod

Úroveň vzdělání je vnímána jako ukazatel kulturní i ekonomické vyspělosti společnosti, a proto je často využívána pro regionální srovnání na různých hierarchických úrovních. Důraz na zvyšování úrovně vzdělanosti se objevuje v národních i nadnárodních strategiích pro rozvoj vzdělávání, či konkurenceschopnosti regionů, například Evropa 2020 nebo jako jedno z hlavních témat iniciativy Unesco. Myšlenka zabývat se vzdělanostní úrovní společnosti do jisté míry souvisí s diskuzí nad společností vědění (Petrušek 2006), nad problémy uplatnění absolventů vysokých škol na trhu práce, nedostatku kvalifikovaných sil nebo nerovnosti přístupu ke vzdělání. Tato témata mne vedla k uvažování o aspektech vzdělání ve společnosti a v území na různých hierarchických úrovních. Úroveň vzdělanosti hraje důležitou roli zejména v ekonomickém rozvoji daného území, zatímco na mikroúrovni v rámci jednotlivých městských čtvrtí vzdělanost hraje roli v určování sociálního statusu území a v sociálním klimatu dané lokality.

V předkládané práci vycházím z konceptu socio-ekonomického statusu, respektive vnímání vzdělání jako diferenciačního faktoru ve společnosti (kapitalistické, post-socialistické), které jedinci umožňuje mít větší uplatnění na pracovním trhu, vyšší příjem a lepší pozici na trhu bydlení. Proměny sociální struktury území z hlediska nárůstu či poklesu počtu obyvatel se sociálně vyšším statusem se může promítat do fyzické struktury území i do sociálního prostředí dané lokality. Tento fakt přináší námět na výzkum. Sledování vývoje sociálně prostorové diferenciace je důležitým tématem pro velké spektrum aktérů regionálního rozvoje, od veřejných politik po komerční sektor (například developerské projekty). Z hlediska přinesených poznatků je tedy zaměření diplomové práce společensky relevantní a přínosné.

Tématem diplomové práce je studium sociální (vzdělanostní) diferenciace území na různých řádovostních úrovních a zejména na úrovni mikroregionální. Hlavním cílem je zjistit, jak jsou lidé v mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání diferencováni a nalézt hlavní faktory a mechanismy, které sociální (vzdělanostní) prostorovou strukturu území ovlivňují. Dílčím cílem je zachytit změny prostorového vzorce obyvatel s vyšším a nižším sociálním statusem od roku 1989 do současnosti, tedy v době pádu komunistického režimu a v období, kdy jsou již systémové transformační procesy ukončené. Budu se snažit hledat širší souvislosti prostorových proměn těchto dvou odlišných skupin a zároveň vysvětlovat zjištěné změny v lokálním kontextu. V rámci výzkumu identifikace lokalit s vyšším a nižším sociálním statusem budu hledat zároveň lokality s nadprůměrnou koncentrací výše zmíněných skupin obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že diplomová

práce využívá jako hlavní zdroj dat Sčítání lidu, domů a bytů, snažím se poznatky ze srovnání jednotlivých cenů v diplomové práci rovněž reflektovat.

V předkládané práci se zaměřuji na obyvatele se základním a vysokoškolským vzděláním. Právě tyto dvě sociální skupiny mi lépe pomohou území diferenciovat a poukázat na proměnu území z hlediska sociálního statusu. Předpokládám, že především vnitřní struktura města a jeho zázemí procházejí od transformačního období dynamickými změnami, a proto v těchto územích budou změny nejvíce dynamické. Dále předpokládám, že prostorový vzorec vysokoškoláků bude během sledovaného období více územně proměnlivý než u obyvatel se základním vzděláním. Předpokládám, že vysokoškoláci se budou vyskytovat v atraktivnějších lokalitách zázemí Českých Budějovic a zároveň se v těchto lokalitách bude relativní počet obyvatel s vyšším vzděláním zvyšovat. V případě samotných lokalit se domnívám, že území s vyšším sociálním statusem si svůj status v 90. letech ponechají a negativní sociální změny zaznamená zejména území se zástavbou sídlišť. Pro zachycení vývoje změn úrovně vzdělanosti území jsem zvolila roky 1991, 2001 a 2011 (jednotlivé roky Sčítání lidu, domů a bytů). Rok 1991 zachycuje výchozí stav společnosti po socialismu, rok 2001 první výsledky transformačního období a poslední rok 2011 situaci po ukončení zásadních transformací. Pro hodnocení úrovně vzdělanosti území využívám kvantitativní metody analýzy dat ze Sčítání lidu, domů a bytů. V diplomové práci pracuji na několika řádovostních úrovních. Pro regionální srovnání využívám data za obce s rozšířenou působností a krajská města, pro detailnější výzkum daného území pracuji na úrovni obcí a základních sídelních jednotek.

Oblastí mého zájmu je, jak již bylo zmíněno, mikroregion České Budějovice. České Budějovice jako krajské město, mají z hlediska pracovních a vzdělávacích příležitostí regionální význam. V diplomové práci zhodnocuji vývoj úrovně vzdělání krajského města Jihočeského kraje i mikroregionu České Budějovice v kontextu Jihočeského kraje a Česka. Na mikroúrovni sleduji proměny úrovně vzdělání s využitím základních sídelních jednotek a jednotlivých obcí mikroregionu.

Práce je členěna do devíti kapitol. Po úvodu následuje kapitola věnovaná konceptu sociálního statusu a teoretickým přístupům k výzkumu sociální prostorové struktury území resp. města. Vzhledem k tomu, že v předkládané práci používám především statistická data ze Sčítání lidu, domů a bytů za tři období, narazila jsem na určité metodické problémy, které se snažím v metodické části reflektovat. Kapitola Metodika práce a zdroje dat uvádí použité nástroje pro poznání vzdělanostní úrovně i koncentrace vybraných sociálních skupin v území. Druhá část práce je věnovaná samotnému výzkumu sociální (vzdělanostní) diferenciaci území na mikroúrovni. Kapitola 4 rozebírá aspekty vzdělání v kontextu Jihočeského kraje a popisuje zejména úroveň vzdělání mikroregionu České Budějovice v regionálním srovnání podle posledního cenzu. Kapitola 5 již nabízí detailnější vhled do proměn prostorových vzorců obyvatel s vyšším a nižším sociálním statusem v rámci mikroregionu

a identifikuje oblasti s negativním a pozitivním vývojem z hlediska podílu těchto sociálních skupin. Vývoji rozmístění vysokoškoláků v rámci samotného města České Budějovice je věnována samostatná podkapitola. Poslední část práce je věnována analýze sociální struktury území s negativním vývojem úrovně vzdělanosti – sídlištím a předkládá tak ucelený obraz změn v těchto územích v kontextu Českých Budějovic.

2 Teoretický rámec

2.1 Vzdělání

V následující podkapitole chci poukázat na různé aspekty vzdělání a vzdělávání, na jeho roli ve společnosti a v socialistických zemích (na příkladu Česka) a jeho význam v teorii stratifikace společnosti. Považuji tuto část za důležitou ve smyslu významu vzdělání obecně, co přináší pro jedince a skupiny jako takové a co lze prostřednictvím vzdělání u populace vysledovat.

Sociologové vnímají vzdělání jako součást socializace, součást výchovy ovlivněné rodinným zázemím a také jako prostředek sociální mobility. Díky vzdělání získáváme kvalifikaci pro určitou profesi a tím i určitý příjem (Petrusek a kol. 1996). O důležitosti vzdělávání hovořil například Emil Durkheim (1858 – 1917), který spatřoval ve vzdělání zejména vytváření kolektivního dobra, které průmyslovou společnost učí dovednostem pro stále více specializované role. V tomto ohledu by nesouhlasili marxističtí následovníci, kteří ve vzdělávacím systému spatřují spíše vychovávající nástroj pro kapitalistické firmy, jež spíše vytváří rozdíly ve společnosti a které učí děti hierarchii a pasivnímu přijímání status quo (Giddens 2013). Během několika staletí se institut vzdělání ve většině společností legislativně ukotvil jako jedno ze základních práv - právo na vzdělání. Významným efektem vzdělání, kromě získávání znalostí, je získávání postavení ve společnosti. Vzhledem k tomu, že společnost hodnotí úroveň vzdělání výsledným titulem či stupněm vzdělání, je snadno měřitelné, kdo ve formálním vzdělání je na tom „lépe“¹. Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva na dospělé populaci je ve statistikách často využívaný indikátor v mezinárodním srovnání² či srovnání regionů v rámci dané země. Úroveň vzdělání je tedy považována za kvalitativní faktor, který nám určuje a předznamenává ekonomickou výkonnost území a sociální vyspělost (HAMPL 2007). Od druhé poloviny 20. století se setkáváme s pojmem společnost vědění (vzdělanostní společnost), která explicitně vyzdvihuje vědění, jež má v dnešní společnosti pozdní doby rozhodující roli. *Knowledge society* je popisována jako doba, kdy je věda využívána všemi funkčními subsystemy: politickým, zdravotnickým či hospodářským (Petrusek 2006). Součástí úvah o vzdělanostní společnosti jsou také myšlenky, že sociální rozdíly mezi lidmi určuje disponibilní vědění než disponibilní vlastnictví. Tomuto procesu napomohl zejména rozvoj informačních technologií vsakující se do všech sfér společnosti

¹ Společnost se dlouhou dobu utvrzovala v tom, že získaný titul/kvalifikace zajistí člověku postup v sociální struktuře. Tento postoj přetrvává stále, ovšem víra v to, že diplom absolventovi zaručí perspektivní pracovní místo, se pomalu vytrácí (Keller, Trvdý 2008).

² Příkladem může být dokument Education at a Glance vydávaný každoročně OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development.

(Petrusek 2006). Pro současnou společnost je klíčové investování do vzdělávání lidí³, organizace vědění a využívání vědění, nicméně bude potřeba vzdělávání korigovat a zamyslet se nad využitelností vědění v praktické stránce našeho života a zejména uplatnění na pracovním trhu.

Vzdělání (vzdělanostní mobilita) hraje roli rovněž v **teoriích sociální stratifikace**. Hlavní otázkou pro teoretiky jako byl M. Weber nebo K. Marx bylo zjistit, co způsobuje nerovnosti ve společnosti, co vytváří rozdíly mezi lidmi a tím i hierarchii, která je znatelná v každé civilizaci. Sociologové rozlišují tři stratifikační systémy: kastovní, stavovský a třídní. První dva systémy spojuje stejný řídicí status: rodinný původ, který má vliv na životní úděl každého jedince a jeho budoucí vyhlídky. Ve třídní společnosti není rodinný původ tolik silný. Nerovnosti mezi lidmi jsou dány postavením jedince v systému výroby zboží a služeb a postavením na trhu práce, tedy výhradně ekonomickým postavením, jak to vnímal zejména Karl Marx (Giddens 2013). Max Weber rozvinul myšlenky Karla Marxe, ovšem na rozdíl od něj vnímal společnost vícerozměrně. Podle něj v postavení jedince ve společnosti hraje roli nejen postavení ekonomické, ale také politická moc a společenská úcta. Max Weber si uvědomoval důležitost sociálních zdrojů, jako jsou dovednosti, praxe a kvalifikace čili vzdělání. Právě tyto zdroje ovlivňují typ práce, jaký člověk může vykonávat a tím i jeho tržní pozici, příjem (Giddens 2013). Koncept tříd⁴ rozvinul o **koncept statusu**. Weber považoval status - statusové skupiny za subjektivní kategorii, kde hlavní roli hraje životní styl jedince a uznání ve společnosti. Statusová skupina má určité chování, preference, styl oblékání a povolání. Podle Webera se status liší i bez ohledu na třídní rozvrstvení (Giddens 2013).

Operacionalizace konceptu třídy a socioekonomického statusu není jednoduchá. Třídní schémata byla konstruována zejména podle postavení člověka na trhu práce a ve výrobě (například Goldthorpeovo schéma, Breen 2005). Bourdieu vychází z weberovské koncepce sociálního statusu a zdůrazňuje vliv kulturních faktorů (kulturního kapitálu) na postavení jedince ve stratifikačním systému (Giddens 2013). Kulturním kapitálem jsou myšleny dovednosti, schopnosti, zděděné návyky a postoje jedince stejně tak i formální vzdělání (Bourdieu 1986). Bourdieu se zabýval rolí kulturního kapitálu v teorii reprodukce vzdělanostních nerovností ve společnosti. Teorie kulturní reprodukce vysvětluje udržování sociální struktury z generace na generaci (Greger 2006). Tato teorie je často empiricky ověřována (Teachman, J., D. 1987, Matějů, Řeháková, Simonová 2004).

³ Zvyšování vzdělanosti populace se stává prioritou nejen rodičů dětí, mladých generací, ale je také zařazeno do téměř každé strategie státu či společenství. Evropská unie utváří vzdělávací politiku, kterou chápe jako předpoklad růstu. Snaží se rovněž skrze dílčí procesy vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělání. Znalost chápe jako vysoce cennou hodnotu ve světle globalizované společnosti. Strategie chce docílit toho, aby 40 % populace ve věku 30-34 let dosáhla terciárního vzdělání (Education and Training 2020, 2009). Nicméně Keller a Tvrđý (2008) vyvrací představu, že vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných (VŠ) lidí vede k ekonomické pružnosti a například k rozvoji podnikatelských aktivit. Podle něj viditelná závislost mezi podílem VŠ a podnikatelskou aktivitou neexistuje. Například Itálie má jeden z nejnižších podílů VŠ v Evropě a svoji produktivitou práce předčí vysoce vzdělané země. Je ovšem nutné dodat, že se v této studii pohybujeme jen na území Evropy.

⁴ Max Weber vnímal třídu jako výsledek objektivně daných ekonomických podmínek (objektivně danou kategorii), kdy lidé sdílí stejné třídní postavení a mají podobné šance dosáhnout určitých životních podmínek (Giddens 2013)

Dnes se v sociálních vědách setkáváme převážně s pojmem sociální status či socio-ekonomický status. Status je chápán jako kategorie určující sociální postavení jedince ve společnosti. Na konci 20. let 20. století byl status vnímán jako pozice jedince či rodiny s ohledem na kulturní i materiální majetek, příjem a aktivitu v komunitním životě, byl měřen například výčtem specifického vybavení domácnosti např. knih, novin, obrazů, telefonu, počtu oken, přítomností krbu atd. (Chapin 1928 cit. v Chapin 1932) nebo například příjmem a náboženským vyznáním (Saenger 1940). V 50. letech 20. století Gerhard Lenski přišel s multidimenzionální *non-vertical* představou o sociálním statusu, který nám představuje relativní pozici jedince v několika hierarchiích: hierarchii příjmu, zaměstnání, etnika a hierarchii vzdělání (Lenski 1954). Přístup k měření socioekonomického statusu obyvatel se postupně rozvíjel, ovšem složka vzdělání se stala jednou ze základních indikátorů jeho měření. Tento fakt dokládá Kreidl a Hošková (2008), kteří na základě analýzy dosavadních sociologických textů zjišťovali, jak je socioekonomický status měřen (zda jen jednou proměnnou nebo vícero). Z výsledků vyplývá, že nejčastěji používaným indikátorem pro měření statusu bylo vzdělání⁵. V diplomové práci používám vzdělání rovněž jako indikátor sociálního statusu, které ovlivňuje typ povolání a tedy i příjem jedince. Vztah mezi vzděláním a pozicí jedince ve stratifikačním systému je stále předmětem sociologických výzkumů. Kerckhoff (2001) vnímá vzdělání jako faktor, který přispívá k procesu diferenciaci populace do určitých vrstev. Porovnává vzdělávací systémy vybraných zemí a výstupy těchto vzdělávacích systémů: vztah vzdělání a povolání. Výsledky poukázaly na silný vliv německého vzdělávacího systému, jako *sorting machine* (mechanismus třídění) na budoucí povolání jedince čili jeho postavení ve společnosti, které je silně predestinováno během školních let. Opakem jsou americký a francouzský systém vzdělávání, které jsou více flexibilní a jedinci po dokončení školy mají stále na výběr z mnoha povolání. Vzdělávání a charakter jeho institucionalizace ve společnosti tedy silně ovlivňuje budoucí vzdělanostní i zaměstnanecké dráhy jedinců, které jsou zároveň ovlivňovány svým sociálním původem (kulturním kapitálem a socio-ekonomickým statusem rodiny). Navíc školský systém a vzdělávání vůbec je jedna z nejzranitelnějších složek společnosti, která je v případě převzetí moci nedemokratickými formami vlády, přeměňována v souladu s danou ideologií (Morkes 2010). Socialistický model vzdělávání (vysokoškolského vzdělání), který byl po čtyřicet let aplikován ve státech východní Evropy, popisuje následující text.

2.1.1 Vzdělávání za socialismu

Jak již bylo zmíněno, význam vzdělání i to, co jedinci a společnosti přináší, se proměňuje v čase i v území. V jednotlivých zemích existují odlišné vzdělávací systémy a vzdělávací politiky, které ovlivňují přístup obyvatel ke vzdělání i jejich další životní dráhy. Nalezneme rozdíly v roli a formě

⁵ Vzdělání bylo ve sledovaných textech měřeno různými způsoby. Mezi nejčastější způsob patřilo měření pomocí počtu let školní docházky. Další častá operacionalizace byla pomocí ordinální škály.

vzdělávání v rozvinutých kapitalistických a socialistických zemích, kde se systém společnosti řídí výhradně ideologií komunistické strany. Následující odstavce se věnují přístupu ke vzdělání za socialismu v bývalém Československu. Tyto skutečnosti je důležité uvést, jelikož se jedná o výchozí stav období, ve kterém sleduji vzdělanostní strukturu vybraného území. Dalším důvodem je, že vzdělávací systém má tendenci se upínat k minulosti a jeho charakterem je setrvačnost, proto aktuální vzdělávací politika se projevuje spíše se zpožděním a vzdělanostní nerovnosti jsou ovlivňovány významně minulostí (Simonová 2006). Komunismus, na základě své ideologie, se snažil odstranit třídní rozdíly ve společnosti a tím i nerovnosti v přístupu ke vzdělání. V praxi to znamenalo, že vzdělání na všech úrovních bylo zdarma, aby sociální původ žáků nebyl překážkou v jejich vzdělávání (Simonová 2006). Díky politickým nástrojům komunistická strana centrálně plánovala počty studentů, tak aby jejich poměr podle sociálního původu odpovídal poměru ve společnosti, uplatňovala se tzv. pozitivní diskriminace. Na druhou stranu vedle potlačování ekonomického a kulturního kapitálu se v době socialismu vyzdvihoval kapitál politický, který zajišťoval přístup k vyššímu vzdělání. Meritokratická kritéria výběru žáků na střední a vysoké školy tak nehrála takovou roli jako loajalita a příslušnost rodin k politické straně. Prakticky to byla opět třídní příslušnost, která byla zdrojem nerovností v přístupu ke vzdělání (Matějů 1991a, Szelenyi, Treiman 1991). Nová inteligence měla vzniknout z řad dělníků a zemědělců. Střední vzdělání bylo orientované spíše na technické a učňovské obory, vzhledem k důrazu na těžký průmysl v ekonomice (Simonová 2006). Tento redistributivní systém, který měl směřovat ke snížení nerovností v přístupu ke vzdělání, vedl ke zpomalení vzdělanostního růstu Česka na úkor Slovenska, omezení vzdělanostních příležitostí mužů na úkor žen a celkovému poklesu kvality vzdělání (Matějů 1991a). V rámci univerzitního školství docházelo k pomalému nárůstu studijních příležitostí a tím univerzitní vzdělání bylo vysoce selektivní (Matějů, Řeháková, Simonová 2004). Během čtyřiceti let intenzivní snahy snížit vliv sociálního původu jedince v šanci na vyšší vzdělání se nepodařilo z dlouhodobého hlediska snížit nerovnosti v přístupu ke vzdělání (Matějů 1991a). Vliv sociálního původu má tedy stabilní vliv na úspěch žáků ve vzdělanostních přechodech mezi jednotlivými stupni vzdělání.

Česko, na rozdíl od Polska a Maďarska, mělo nejegalitárnější systém mzdové a příjmové diferenciaci (Matějů 1991b). Příjmová nivelizace, která vedla ke snížení třídních rozdílů, vedla také k demotivaci jedinců k získávání vyššího vzdělání, které se finančně nevyplácelo. Význam vzdělání se tedy obecně eliminoval a vysokoškolské vzdělání v socialistických společnostech nezaručovalo odpovídající pozici ve společnosti ani nezaručovalo vyšší životní úroveň (Simonová 2006). Je důležité podotknout, že v transformačním období, tedy po pádu komunistické strany i jejich politických nástrojů ovlivňujících třídní rozdíly, vzdělání opět začalo významu nabývat. Význam vzdělání v době revolucí vždy obecně vzrůstá (Kelley, Klein 1981 cit. v Szelenyi, Treiman 1991). Rovněž se do alokace vzdělání vrací meritokratický přístup. Podle výzkumů Matějů, Řeháková,

Simonová 2004 po roce 1989 dochází k nárůstu nerovností v přístupu na vysokou školu⁶, které pramení ze socio-ekonomických charakteristik rodin. R. Chase (1997). Na základě komparativní studie vztahu mezi mzdou a vzděláním pracovníků Československa a Slovenska v postkomunistickém období také zaznamenává, že návratnost vzdělání se po revoluci výrazně zvyšuje. V návaznosti na tyto procesy během 90. let dochází rovněž ke krystalizaci sociálního statusu obyvatel (Matějů, Kreidl 1998).

2.2 Sociální prostorová struktura

Disciplína socioekonomické geografie, která zkoumá stav a vývoj rozmístění objektů vzdělávacích soustav, prostorové vyjádření jevů (př. školní docházka a dojíždka, gramotnost) a úroveň vzdělání obyvatelstva často na národní úrovni či ve srovnání s jinými státy, je geografie vzdělání obyvatelstva (Wahla 1988). Avšak vzhledem k tomu, že diplomová práce se zaměřuje na sociální (vzdělanostní) strukturu obyvatelstva, vycházím převážně z přístupů urbánní geografie, kde je analýza sociální diference jedno z častých výzkumných témat. Úroveň vzdělání obyvatelstva vnímám tedy jako charakteristiku vertikální sociální diference společnosti a považuji ji za indikátor sociálně ekonomického statusu obyvatel.

2.2.1 Sociální prostorová struktura města

Mezi teoretický přístup, který zkoumá utváření a změny sociálně prostorové struktury města, patří *Human ecology*, která se rozvinula ve 20. letech 20. stol. v USA, University of Chicago (Gregory 2009). Stoupenci této školy se zabývali například expanzí města, sociální organizací a sociální změnou v sousedství (Burgess 1925) a snažili se tyto procesy a jevy vysvětlit za pomoci ekologických principů (Park 1936). Mechanismus, který souvisí s rozvojem města i změnami jeho sociální prostorové struktury, je koncept *filtering* (Hoyt 1939). Tento proces popisuje, jak bohatší lidé se stěhují ze starších již pro ně nevhodných lokalit v centru města do nově vybudovaných atraktivnějších míst v jeho okrajích, na jejichž místo se stěhují méně majetní obyvatelé. Hoytův model teoreticky zobrazuje, kde se vyskytují bohatší lidé a jakým mechanismem a kam se posunují v městském prostředí, ovšem tento model klade důraz výhradně na ekonomické charakteristiky prostředí a ignoruje například kulturní faktory (Pacione 2009). Kulturní hodnoty, jako součást explanace sociální prostorové struktury, zdůraznil W. Firey (1949) ve své analýze centrálního Bostonu⁷. Na toto téma naráží i Musil (1967), jenž podotýká, že není možné formulovat ekologické zákonitosti města bez ohledu na

⁶ Zejména díky významnému poklesu šancí dětí z dělnických rodin na vyšší vzdělání (Matějů, Řeháková, Simonová 2004).

⁷ Jeho studie prokázala stabilní počet rodin z vyšších tříd v Beacon Hill (distrikt ve vnitřním městě), který je rodinami preferovaný z určitého sentimentálního, estetického a historického důvodu.

konkrétní společenské podmínky⁸, ve kterém města existují, a rovněž při analýze prostorového rozložení různých skupin obyvatelstva je třeba zohlednit i řadu jiných faktorů jako je cena bytů, dostupnost škol a samotný růst města.

Chicagská škola používala rovněž k identifikaci lokalit s podobnou nebo lépe homogenní sociální strukturou obyvatel pojem *natural area*, vyvinutý na základě empirických výzkumů amerických měst (Gregory 2009). P. Hatt (1946), stejně jako H. Hoyt (1939), použil hodnoty renty v území (Seattlu) k identifikování (sociálně) homogenních oblastí v rámci rezidentní struktury města. Tento koncept naznačuje, že bohatí lidé vyhledávají lokality s podobným sociálním statutem a díky jejich koncentraci dochází ke vzniku prostředí s relativně homogenními sociálními charakteristikami rezidentů. Techniky k analýze sociálních oblastí (*Social area analysis*) se postupně rozvinuly a pomohly vytvořit lepší postup pro identifikování relativně homogenních oblastí za pomoci dat z cenzu (Gregory 2009). Bell (1953) použil tři indexy (složené z komponent) jako kvantitativní vyjádření sociálních faktorů určujících diferenciaci městského prostoru. Ekonomický status (měřen zaměstnaním, vzděláním⁹ a rentou per capita), index urbanizace (rodinný status) a index segregace (etnický status). Kritici tohoto přístupu podotýkají, že sociální systém není uzavřeným systémem a data z cenzu nejsou uspokojivá pro popsání městské ekologické struktury (Murdie 1971). Nicméně výstupná mapa sociálního prostředí je vhodný nástroj pro zobrazení základních aspektů sociální geografie území (Herbert 1967 cit. v Murdie 1971). Anderson a Egeland (1961) na základě studie několika amerických měst upozorovali, že Hoytův sektorový model (1939) je platný pro ekonomický status území, zatímco rodinný status má spíše koncentrickou strukturu. Například studie Říma prokázala koncentrické a zároveň sektorové vyjádření rodinného i ekonomického statusu (McElrath 1962). Použití zmíněných indexů pro analýzu sociálního prostředí nemusí být obecně aplikovatelné na všechna města, zvláště mimo USA. Rovněž i prostorová forma jednotlivých indexů může být odlišná. Mezi další metody analýzy sociálního prostředí patří faktorová ekologie využívaná s postupem rozvoje počítačových technologií. Výše zmíněné koncepty a přístupy byly formulované pro kapitalistická města, a proto jejich aplikace na post-socialistická města může být samotným předmětem výzkumu. Pro studium sociálně prostorové struktury post-socialistických měst je klíčová zejména identifikace probíhajících změn, procesů a mechanismů, jež přetváří sociální diferenciaci území. Tyto změny v důsledku komplexní složitosti geografické společnosti nelze považovat jen za spontánně či přirozeně probíhající či je vysvětlovat jen ekonomicky.

V kontextu transformačních procesů v post-socialistických městech a jejich dalšího vývoje považují zejména **institucionální přístup** k výzkumu probíhajících (sociálních) změn v urbánním

⁸ Ve své práci beru ohled na to, že ačkoliv zkoumané území (ORP České Budějovice) se nachází v demokratickém státě, bylo ovlivněno komunistickým režimem.

⁹ Počet obyvatel ve věku 25 let a více na tisíc obyvatel ve věku 25 let a více, kteří mají dokončené vzdělání (grade school) nebo méně.

prostoru za důležitý. Tento přístup na rozdíl od sociálně-ekologického či neoklasického přístupu bere v úvahu další společenské a institucionální faktory působící na městskou strukturu (Sýkora 1993). Důležité téma institucionálního přístupu je diskuze nad alokací zdrojů ve společnosti, ve městech, což nevyhnutelně zahrnuje diskuzi o moci a prestiži. Každé území má svůj specifický politický i socio-ekonomický vývoj, který se promítá do trhu práce, trhu s byty a nemovitostmi a do investic v území (Pahl 1979). V institucionálním přístupu je vyzdvihována pozice firmy a domácnosti na trhu s byty a nemovitostmi a vliv soukromých a veřejných institucí jako například developerů, realitních společností, úřadů či vlastníků pozemků (Sýkora 1993). Všechny výše zmíněné aspekty a klíčoví aktéři v urbánním prostoru mají vliv na vývoj a změny sociální prostorové struktury měst. Příkladem silného vlivu institucionálních faktorů na sociálně-prostorovou strukturu obyvatelstva nalezneme v socialistických městech. Během socialismu probíhala snaha o homogenizaci (sociální) městské struktury¹⁰. V období socialismu měla komunistická strana kontrolu nad alokací zdrojů, ovlivňovala nejen přístup ke vzdělání, ale také přístup k bydlení a novou bytovou výstavbu. Například státem iniciovaná výstavba panelových sídlišť zejména v okrajích měst výrazně ovlivnila jejich sociálně-prostorovou strukturu (Musil 2001). Díky nastaveným institucionálním bariérám rezidentní migrace v rámci města poklesla a odehrávala se významně skrze přidělovací systém bytů (Matějů, Večerník, Jeřábek 1979). Bytová politika se tak stala mocným nástrojem pro ovlivňování sociálně prostorové struktury města a to nejen v socialistických typech společnosti, ale i v post-socialistické transformaci nově vznikajících demokratických společnostech (více Kostelecký 2000).

Podle D. Harveyho (2009) je mechanismus alokace zdrojů základem pro pochopení fungování městské struktury. Různé sociální skupiny, například lidé se vyšším vzděláním a finančními zdroji, se změnám v městském systému dokážou přizpůsobovat rychleji. Tyto rozdílné schopnosti jsou hlavním zdrojem vzniku nerovností. Harvey rovněž upozorňuje na tzv. externalitu (*externality effect*) – aktivity prvků (př: stavba veřejných budov) ovlivňující například hodnoty majetku a nepřímo tak blahobyt obyvatel. Harvey považuje zejména místní politické aktivity za hlavní mechanismus alokování prostorových externalit ve městě. Lokalizace (veřejných budov, investičních záměrů, pracovních příležitostí) je tedy důležitý faktor v městském systému. Lokální aktéři, jako například majitelé domů, restituenti, developeri i lokální politici, mají tedy bezesporu, skrze svou aktivitu, svůj podíl na přeměně sociální prostorové struktury měst.

¹⁰ Navzdory socialistické homogenizaci rezidentní diferenciaci nevymizela. Například v Praze byly identifikovány čtvrtě, které jak ve 30., tak i v 70. letech byly obydleny lidmi s vyšším sociálním statutem (Matějů, Večerník 1979). Rovněž v socialistických městech existovala funkční diferenciaci měst a sociální segregace (Musil 1992).

2.2.2 Procesy a faktory měnící sociální strukturu post-socialistických měst

Spouštěcím mechanismem procesů, které ovlivňují urbánní společnost, jsou například demografické, ekonomické, politické změny a rovněž i změny technologické či environmentální (Pacione 2009). Vývoj společnosti a městských systémů v post-socialistických státech výrazně ovlivnily systémové transformace¹¹ a dílčí transformační procesy, které směřují k sociální polarizaci a následné rezidenční diferenciaci území (Temelová, Novák, Ouředníček, Puldová 2009). Dopad na sociální diferenciaci vnitřních měst měly počátkem devadesátých let především restituce¹² a privatizace¹³ (Sýkora 1994), zavedení trhu s půdou a nemovitostmi (Musil 1992) a ekonomická restrukturalizace spojená se změnami na trhu práce (Sýkora 1999). Sýkora (1999) dále považuje za hlavní faktor sociálně-prostorové diferenciaci měst rapidní zvyšování nerovnosti v příjmech domácností a diferenciaci cen a nájmu v bytovém systému. Nově vznikající demokratická společnost se v počátečních fázích svého vývoje tedy nevyhnula podmínkám utvářeným shora a to zejména v bytové politice. Regulace nájemného, jako nástroj sociálního zabezpečení, zvýhodňující určitou část populace vytvářela sociální nerovnosti v městském prostředí, kde podíl nájemních bytů je výrazný. Obyvatelé platící regulované nájemné měli několikanásobně nižší výdaje na bydlení než ti, jež platili nájem za tržní cenu (Kostecký 2000). Tato regulace také zapříčinila pokles intenzity bytové výstavby a vnitřní migraci obyvatel měst (Čermák, Hampl 2009) a nemožnost mnoha majitelům bytů a bytových domů investovat do údržby a opravy nemovitosti (Buzar 2005). Postupnou deregulací nájmu tak, předpokládám, docházelo k přeměnám zděděné sociální prostorové diferenciaci vnitřních měst. Institucionální faktory mají tedy výrazný vliv na migrační chování obyvatel měst. Migraci můžeme považovat za projev sociální mobility (Musil 1967) a za hlavní proces proměňující urbánní prostředí jak kapitalistických, tak post-socialistických měst. Specifickou migrací a urbanizačním procesem měnící nejsilněji tvář post-socialistických měst je suburbanizace¹⁴ (Sailer-Fliege 1999, Sýkora 1999, Ouředníček 2007). Tento proces má významné dopady na změny sociálního i fyzického prostředí zdrojových i cílových území (Ouředníček 2003) i na jejich sociální prostředí (Ouředníček, Puldová 2006, Špačková, Ouředníček 2012). Jedním z charakteristických rysů tohoto procesu je jeho selektivita. Cílovými lokalitami jsou zejména atraktivní místa v zázemí větších měst (Ouředníček, Novák 2011). Obyvatelé stěhující se z města do jeho zázemí mají zpravidla vyšší sociální status. Jedná

¹¹ Transformační procesy měly v Česku odlišné dopady v různých oblastech a lokalitách. Mezi hlavní systémové transformace se řadí: snížení vlivu státu a veřejných institucí na rozhodovací proces o alokaci zdrojů, liberalizaci cen a zahraničního obchodu (Sýkora 1996a).

¹² Restituce vytvořila novou třídu vlastníků, kteří mohli s domy a půdou volně disponovat. Tento proces je považován za nejvýraznější stimul rozvoje trhu s nemovitostmi (Sýkora 1996a)

¹³ Tzv. malá privatizace, týkající se malých státních podniků, probíhala formou veřejné aukce. Vznikl tak sektor maloobchodu a služeb. Podnikání ve městech se tak začalo rozvíjet. Malá privatizace ovlivnila rovněž trh s půdou a nemovitostmi a stimulovala změny ve funkčním využití území ve městech (Sýkora 1994).

¹⁴ Vzhledem k zaměření diplomové práce mám na mysli především rezidenční suburbanizaci.

se o obyvatele se středoškolským či vysokoškolským vzděláním (Ouředníček 2003, Tammaru, Leetmaa 2007). Tato sociální revitalizace území může vést rovněž i k sociální polarizaci¹⁵ mezi starousedlíky s nižším sociálním statusem a nově příchozími rezidenty (Ouředníček, Temelová 2009). Selektivní migrace v rámci měst i jejich zázemí má tak negativní dopady na vnitřní části měst, zejména na sídliště¹⁶ (Sailer-Fliege 1999), kterým hrozí odlivem mladých rodin s dětmi a obyvatel s vyšším sociálním statusem sociální degradace (Ouředníček 2003, Ouředníček 2007). Lidé s nižším vzděláním a tedy i nižšími příjmy mají mnohem menší pravděpodobnost se přestěhovat do rodinných domů v suburbíích a vyhledávají tak lokality k bydlení, které si mohou cenově dovolit. Jedná se často o méně atraktivní sídliště či lokality, které obyvatelé s vyšším příjmem opustili (Hoyt 1939). Tímto suburbanizace může napomáhat k vytváření sociálně-prostorové segregaci určitých sociálních skupin (Tammaru, Leetmaa 2007).

Sociální diferenciaci městského prostředí rovněž stimulují procesy revitalizace (Ouředníček, Temelová 2009). Za součást revitalizačních procesů částí vnitřních měst je považována komercializace a gentrifikace (Sýkora 1996b). Gentrifikace je chápána jako proces, kdy se majetnější část populace stěhuje do lokalit s nižším sociálním statusem a dochází tak k fyzické revitalizaci obytného prostředí a postupnému nahrazování původního obyvatelstva skupinami s vyšším sociálním statusem (Sýkora 1993). Tento mechanismus tak může mít vliv na cenu bytů v dané lokalitě a může měnit atraktivitu dotčených lokalit. Gentrifikace je vlastně v rozporu s tradičními modely západních měst, kdy sociální status obyvatel města se zvyšuje spolu se vzdáleností od jeho centra (Burgess 1925).

¹⁵ Ovšem výsledky průzkumu zázemí Prahy prokazují, že jen ve výjimečných případech soužití starousedlíků a nově příchozích obyvatel do zázemí měst ústí v sociální polarizaci (Puldová, Ouředníček 2006).

¹⁶ Sídlíště se během socialistického období vyznačovala sociální heterogenitou (Musil 1992, Ouředníček, Temelová 2009).

3 Metodika práce a zdroje dat

Práce je založena na kvantitativním výzkumu. Pro analýzu využívající oficiální statistiky s velkými datovými soubory je kvantitativní přístup nejvhodnější (Hendl 2005). S využitím sekundárních dat zachycuji vývoj vzdělanostní úrovně území v několika měřítkových úrovních, které mají z hlediska významu úrovně vzdělanosti rozdílné aspekty. Úroveň vzdělanosti porovnávám v regionálním měřítku v kontextu Česka, dále mezi obcemi v rámci Jihočeského kraje i mikroregionu a rovněž na úrovni města České Budějovice a jeho jednotlivých částí. Pro detailnější výzkum proměn úrovně vzdělanosti a celkové sociální a demografické struktury jsem zvolila lokality s převážně sídlištní zástavbou.

Zájmové území hlavní části práce je mikroregion obec s rozšířenou působností (ORP) České Budějovice. Toto území jsem zvolila z důvodu znalosti prostředí a rovněž proto, že v sobě zahrnuje jak městské prostředí, tak i suburbanizovanou krajinu (zázemí krajského města) a přilehlé venkovské obce. Pro lepší srovnání dat v čase (změny úrovně vzdělanosti) jsem využila úroveň obcí. Pro detailní zachycení proměn prostorových vzorců obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním celého mikroregionu jsem pracovala na úrovni základních sídelních jednotek. Analýza proměn úrovně vzdělanosti městského prostředí (Českých Budějovic) a jednotlivých sídlištních lokalit byla provedena rovněž na úrovni základních sídelních jednotek. Při srovnávání dat v čase hraje svou roli rovněž změny v území (sídelní struktura). V rámci ORP České Budějovice nedošlo od roku 1991 k dramatickým sídelním změnám (na úrovni obcí). Počet obcí se z počtu 76 navýšil na 79 v roce 2001 a ten samý počet zůstal i v roce 2011. Pro lepší srovnání dat v čase jsem nově vzniklé obce, které byly v roce 1991 základními sídelními jednotkami v rámci obce jiné, vyčlenila v roce 1991 jako samostatné jednotky. Týká se to obce Branišov (dříve součást obce Dubné), Závraty (dříve součást obce Homole) a Kvítkovice (dříve součást obce Lipí). Celkový počet základních sídelních jednotek se v rámci ORP ČB navýšil z 269 (1991) na 296 (2011). Nově vzniklé jednotky souvisí především s územním rozšířením jednotlivých obcí. K nárůstu počtu základních sídelních jednotek dochází nejčastěji u obcí v zázemí Českých Budějovic. V případě některé ze stávajících základních sídelních jednotek došlo k jejímu územnímu rozšíření, avšak tyto změny statistická data výrazně neovlivňují. V rámci Českých Budějovic od roku 1991 vznikly tři nové základní sídelní jednotky vlivem růstu samotného města. Jedná se o ZSJ Třebotovice - východ, Nové Roudné a Nové Hodějovice – východ. Všechny tyto jednotky se nacházejí v zázemí města, kde vlivem nové výstavby došlo k výraznému navýšení počtu domů i obyvatel v těchto lokalitách.

Výzkum zachycuje vývoj a změny úrovně vzdělanosti vybraného území od roku 1989 až do současnosti. Toto časové období pokrývá výchozí situaci společnosti od pádu komunistického režimu, dále transformační období a současný stav, kdy jsou nejvýznamnější procesy transformace již

ukončeny. Vzhledem k tomu, že hlavním zdrojem sekundárních dat je Sčítání lidu, domů a bytů, byly zvoleny cenzy z roku 1991, 2001 a 2011 jako nejvhodnější zdroje dat pro dané období. Data mi byla poskytnuta Českým statistickým úřadem (ČSÚ) a výzkumným týmem Urrlab na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje. V případě dalších sekundárních dat (ceny bytů) byl zdrojem informací realitní server.

V hlavní části diplomové práce pracuji především s kategoriemi nejvyššího dosaženého vzdělání (vysokoškolské vzdělání a základní vzdělání) jako indikátorem socio-ekonomického statusu obyvatel (resp. území). V kapitole věnující se sídlištní zástavbě v Českých Budějovicích pracuji kromě vzdělanostních kategorií i s dalšími proměnnými popisujícími sociální i fyzické prostředí území. Informace o úrovni vzdělání u většiny obyvatelstva v zemi lze získat pouze při SLDB jednou za deset let. Tato charakteristika, která pokrývá pouze formální (školní) vzdělání jedince ovšem podle Bartoňové (2013) jako ukazatel pro postižení úrovně vzdělání populace není dostačující. Formální vzdělání neposkytuje informaci o celkových dovednostech a schopnostech jedince, který zejména po ukončení formálního vzdělávání získává další zkušenosti neformálním vzděláváním (celoživotní vzdělávání, práce, jazykové kurzy aj). Nicméně nejvyšší dosažené vzdělání (formální) u populace starší patnácti let zůstává v naší zemi jako nejlepší dostupný ukazatel úrovně vzdělání území a rovněž pro územní komparaci na úrovni mikroregionální či mezinárodní. Ve své práci pro výzkum vzdělanostní prostorové struktury pro vybrané území používám výhradně dvě kategorie vzdělání:

- *vysokoškolské vzdělání*: zahrnuje obyvatele, kteří získali vysokoškolský titul minimálně v bakalářském programu
- *základní vzdělání*: zahrnuje obyvatele se základním vzděláním včetně neukončeného vzdělání a obyvatel bez vzdělání

Pro zjištění vývoje a změn vzdělanostní struktury území pracuji s procentuálními podíly výše uvedených kategorií na obyvatelstvu starším patnácti let se zjištěným vzděláním. Při sledování vývoje prostorového rozložení osob se základním a vysokoškolským vzděláním v jednotlivých cenzech jsem se zaměřila na nejvyšší hodnoty dané charakteristiky. Zjišťovala jsem nejvyšší podíly (horní kvartil) zastoupení osob se základním a vysokoškolským vzděláním v území. Pro hodnocení diference území z hlediska celkové úrovně vzdělání na úrovni obcí Jihočeského kraje používám ukazatel *průměrný počet let školní docházky* použitý v Atlase sociálně prostorové diference České republiky (Puldrová 2011). Tento ukazatel zohledňuje všechny stupně vzdělání a přiřkládá jim různou váhu.

Tabulka 3:1 Počet let školní docházky podle nejvyššího dosaženého vzdělání

základní vzdělání	střední odborné vč. učňovského (bez maturity)	úplné střední (s maturitou) vyšší odborné a nástavbové	bakalářské	magisterské*
8,5	11,5	13,5	15,5	18

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování. Poznámka: počet let školní docházky je hrubý odhad, vzhledem ke změně počtu let školní docházky v čase například u základního vzdělání a možnosti prodloužení studia na vysoké škole. Kategorie úplné střední vzdělání s maturitou v sobě zahrnuje i nástavbové studium a studium na vyšší odborné škole, z důvodu poskytnutí dat ČSÚ v takovéto podobě. * Magisterským vzděláním je myšleno vysokoškolské vzdělání zahrnující absolvování pětiletých studijních oborů nebo navazujících magisterských/inženýrských oborů.

Pro identifikaci vývoje vyšší koncentrace obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním na mikroúrovni jsem pracovala s lokalizačními koeficienty (Robinson 1998).

lokalizační koeficient:

$$LQ = gx/K$$

gx = podíl osob vzdělanostní kategorie v území (ZSJ)

K = podíl osob vzdělanostní kategorie za Česko

Pro identifikaci území s vyšší koncentrací osob se základním a vysokoškolským vzděláním byla vybrána následující kritéria:

Tabulka 3:2 Kritéria pro výběr lokalit s vyšší koncentrací osob se základním a vysokoškolským vzděláním

LQ základní vzdělání	počet osob se základním vzděláním ≥ 20	LQ $\geq 1,9$
LQ vysokoškolské vzdělání	počet osob s vysokoškolským vzděláním ≥ 25	LQ $\geq 1,9$

Poznámka: pro výběr kritérií jsem se inspirovala typologií základních sídelních jednotek s vysokou úrovní koncentrace specifických skupin obyvatelstva (Sýkora, Temelová, Posová 2007).

Při práci s charakteristikou nejvyššího dosaženého vzdělání získanou při SLDB musí člověk mít na paměti určité metodické problémy, které srovnání dat za jednotlivé roky a následná interpretace výsledků přináší. Díky započítávání osob ve věkové kategorii 15-19, které nemají dokončené střední vzdělání, mezi obyvatelstvo starší 15 let, je podíl osob se základním vzděláním tímto uměle navýšen. Dále například osoby starší 65 let, které mají obecně nižší vzdělání, mohou mít vliv na hodnotu podílu osob se základním vzděláním. Pro rozlišení, která z těchto dvou skupin obyvatel má v daném území větší zastoupení, pracuji s *indexem*, který zobrazuje podíl osob starších 65 let a osoby ve věku 15-19 let.

$$\text{Index} = P_{65+} / P_{15-19} * 100$$

Tento index tak při interpretaci vyššího podílu osob se základním vzdělání srovnává, která z těchto dvou skupin má větší váhu (zastoupení) v daném území. Dále data mohou být zatížena chybou, kterou jedinci udělají při samotném vyplňování formuláře sčítací osoby. Například vyplněním aktuálně studované úrovně vzdělání nikoli ukončeného či vzdělání vyplní jiné, než získali, anebo informaci o vzdělání nepodají žádnou. Podíl osob v ORP ČB, u kterých vzdělání nebylo zjištěno, se od cenzu v roce 2001 zvýšil o téměř 4 %. V roce 2011 bylo zjištěno vzdělání u 95,9 % obyvatel starších patnácti let. Další metodickou překážkou jsou změny, jež nastaly u metodiky sčítání osob. Zatímco v letech 1991 a 2001 byly evidovány osoby pouze s trvalým pobytem (od roku 2001 také cizinci s dlouhodobým pobytem nad 90 dní a s azylem), v roce 2011 se sčítalo obyvatelstvo podle místa obvyklého pobytu¹⁷, tedy i cizinci. Obvyklý pobyt tak věrněji zobrazuje reálné bydlicí obyvatelstvo v území. Nicméně výsledky sčítání za rok 2011 jsou znatelně zkresleny díky tomu, že u 40 % cizinců byly získány pouze základní informace z administrativních zdrojů: o místě a druhu pobytu a státním občanství (ČSÚ 2014). Dalším problémem je, že zhruba 45 % cizinců, kteří vyplnili sčítací formuláře, neodpovědělo na otázky týkající se socio-ekonomických charakteristik (vzdělání aj.) (Krausová 2013). Tímto tedy vzniká vyšší počet osob s nezjištěným vzděláním, které může být v případě cizinců různorodé¹⁸. V případě ORP České Budějovice v roce 2011 bylo vzdělání zjištěno u 95,9 % obyvatel¹⁹ a v případě Českých Budějovic samotných u 95,4 % obyvatel. Zkreslené výsledky jsou tedy zejména tam, kde je vyšší koncentrace cizinců. Nejvíce cizinců v ORP České Budějovice je koncentrováno v Českých Budějovicích²⁰. Abych se vyhnula zkresleným výsledkům, používala jsem výhradně data u osob se zjištěnou informací o vzdělání, popřípadě dalších socioekonomických charakteristik, pokud to data dovolila. Další charakteristikou se sníženou vypovídající hodnotou je národnost a to zejména v případě romské části populace, která při svobodném rozhodování volila ve většině případů národnost jinou než romskou. Vyplyvá to z analýzy dat za město České Budějovice.

Kromě změn metodiky v případě sčítání obyvatelstva změna nastala také u metodiky týkající se domovního fondu. Nově byla určována obydlíenost bytu. V roce 2011 se obydlíenost odvozovala podle osob obvykle bydlicích. Struktura domovního fondu podle vlastníka se díky vlivu transformačních změn odehrávajících se od 90. let také změnila. V roce 2011 byla vytvořena samostatná kategorie spoluvlastnictví vlastníků bytů (jednotek) v případě, že byl celý dům ve spoluvlastnictví vlastníků bytů a dále existovala i kategorie kombinace vlastníků (v případě kombinace různých vlastnických forem například spoluvlastnictví družstva a vlastníků bytových jednotek). V roce

¹⁷ Faktická podmínka byla pobyt na území České republiky po dobu alespoň 12 měsíců či kratší s úmyslem dlouhodobého zdržení alespoň jeden rok (ČSÚ, metodické vysvětlivky)

¹⁸ Podle analýzy ČSÚ (2014) je mezi cizinci vysoký podíl osob s vysokoškolským vzděláním (cizinci: 21,7 %, ČR: 12,7 %) a to zejména u státního občanství Ruska a Slovenské republiky. U občanů Polska a Vietnamu převažuje spíše základní vzdělání.

¹⁹ Při sčítání v roce 2001 u 99 %, v roce 1991 u 99,8 % a obyvatel v ORP České Budějovice.

²⁰ Podle Ministerstva vnitra bylo evidováno k 1. lednu 2011 celkem 3 749 cizinců z toho 3 364 cizinců mimo EU. ČSÚ zaznamenal ke dni sčítání 2011 celkem 3053 cizinců.

2001 byla kategorie kombinace vlastníků použita pro případ, kdy byty v domě byly převedeny výhradně do soukromého vlastnictví. Kategorie bytové družstvo v roce 2011 zahrnovala všechny typy družstev (bývalá SBD, LBD, nově vzniklá družstva vyčleněná z původních družstev, nově založená bytová družstva) a počítala se v případě, že celý dům je ve vlastnictví družstva. Tyto jednotlivé formy byly zohledněny i v případě bytu podle právního užívání *byt družstevní*. V roce 2001 do kategorie družstva (jako vlastníka domu) spadaly pouze SBD (LBD do kategorie vlastník stát/obec). V případě právního užívání bytu se samostatně zjišťoval *byt člena stavebního bytového družstva a byt člena družstva nájemců založeného v průběhu privatizace* (ČSÚ 2011b).

V kapitole, kterou věnuji výhradě lokalitám se sídlištní zástavbou, využívám rovněž sekundární data ze SLDB (1991, 2001, 2011). Tato část práce je popisnou a teoretickou studií, která si klade za cíl zachytit vývoj sociálně prostorové struktury vybraných lokalit za pomoci dostupných statistických dat a srovnat tento vývoj na základě odborných studií týkajících se problematiky sídlišť.

4 Vzdelanostní úroveň a vzdělávací infrastruktura mikroregionu České Budějovice: Regionální srovnání

Následující text se věnuje hodnocení úrovně vzdělání obyvatel mikroregionu České Budějovice (dále mikroregion) v regionálním srovnání. Tato kapitola pracuje převážně s výsledky posledního Sčítání lidu, domů a bytů (2011). Cílem je zhodnotit postavení mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání v kontextu Česka, poskytnout obraz současné diferenciaci území Jihočeského kraje z hlediska úrovně vzdělání a nastínit faktory, které tuto úroveň vzdělání území ovlivňují. Část textu věnuji vývoji vysokého školství v Jihočeském kraji.

4.1 Postavení mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání

Tato podkapitola hodnotí úroveň vzdělání mikroregionu České Budějovice v kontextu celého Česka a poskytuje tak regionální pohled na úroveň vzdělanosti, zachycenou posledním Sčítáním lidu, domů a bytů v roce 2011. Jako územní měřítko jsem vybrala obce s rozšířenou působností, které lépe znázorní diferenciaci území z hlediska úrovně vzdělání. Pro hodnocení úrovně vzdělanosti regionálních center jsem zvolila jednotlivá krajská města jako místa koncentrace vysokoškoláků a příležitostí ke vzdělávání.

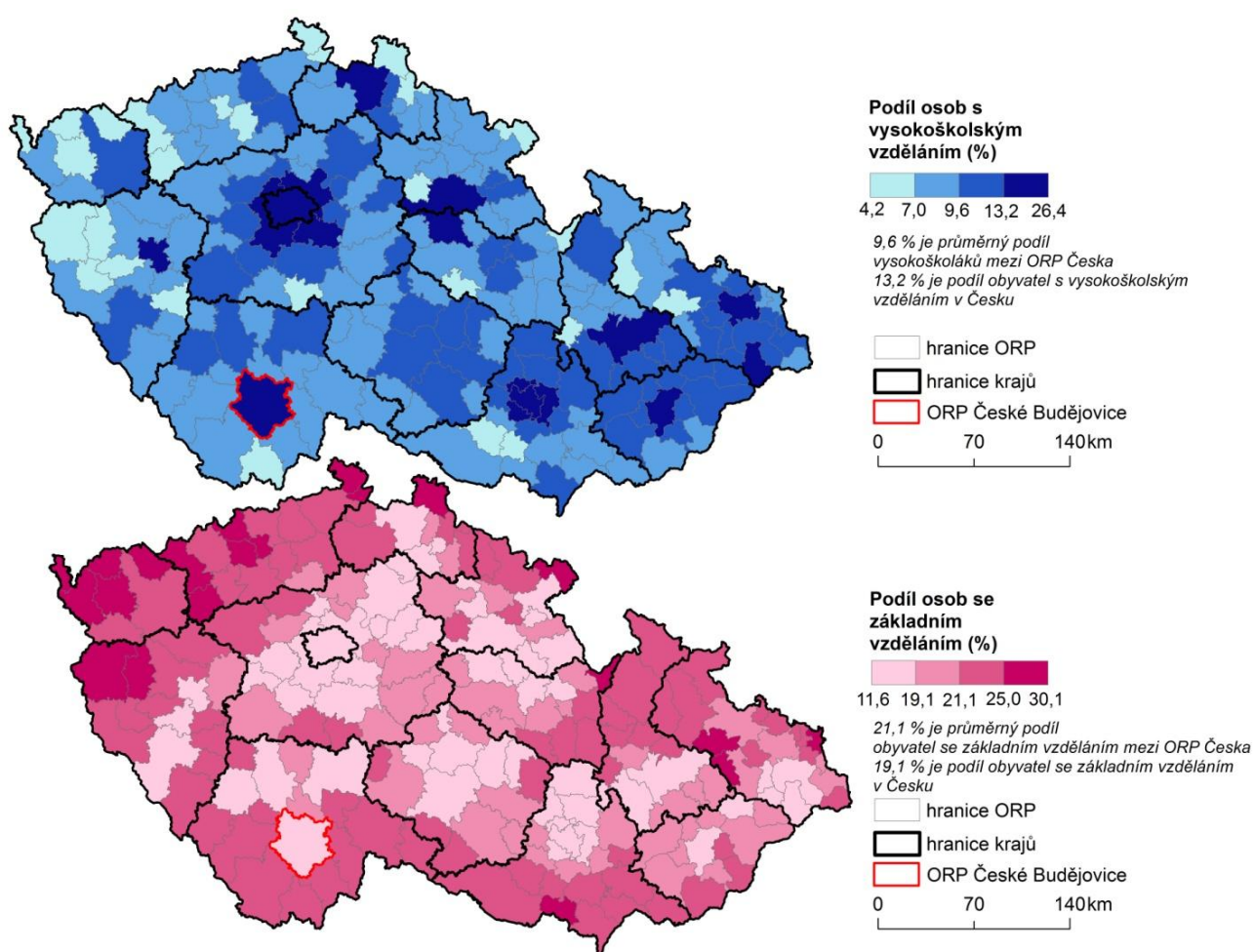
Od roku 1950, kdy se statisticky začala evidovat vzdělanost obyvatel, se podíl populace se základním vzděláním postupně snižuje a podíl vysokoškoláků roste. Obecně roste i počet vysokých škol²¹ (veřejných i soukromých) a rovněž i počet studentů a absolventů těchto škol. Následující obrázek 4:1 zobrazuje vzdělanostně silné a slabé mikroregiony (podle podílu osob s vysokoškolským a základním vzděláním na obyvatele starších patnácti let) a do jisté míry odráží socio-ekonomický vývoj jednotlivých mikroregionů Česka. Vliv na úroveň vzdělání území kromě ekonomického vývoje a migrace má rovněž i vzdělanostní reprodukce. Vzdělání rodičů (zejména otce) ovlivňuje i vzdělání jejich dětí (Matějů, Simonová, Řeháková 2004). Tímto mechanismem se vzdělanost předává z generace na generaci a může se tedy projevit v agregovaných datech za větší území. Jak vyplývá z kartogramů, vysoký podíl obyvatel se základním vzděláním a výrazně nízký podíl vysokoškoláků mají pohraniční oblasti a vnitřní periferie²² (více Musil, Müller 2008). Mezi území s vysokým podílem vysokoškoláků patří samotná krajská města, která si kolem sebe vytváří zázemí s vyšší úrovní vzdělanosti, zejména krajská města na Moravě a ve Slezsku.

²¹ Ve školním roce 1989/1990 bylo na území Česka 23 vysokých škol (pouze veřejné) a v roce 2012/2013 již 72 vysokých škol - veřejné i soukromé (ČSÚ, 2013b).

²² Jedná se o oblasti, které se ekonomicky nerozvíjejí, ztrácejí obyvatelstvo a mají nižší socio-ekonomickou úroveň (Musil, Müller 2008).

Výjimkou jsou mikroregiony krajských měst Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Jihlavy, které ačkoliv mají nadprůměrný podíl vysokoškoláků ve vztahu k ostatním mikroregionům, ve vztahu k Česku je tento podíl podprůměrný. Mikroregion České Budějovice patří mezi území s nejvyšším podílem vysokoškoláků v rámci Česka a v rámci jižních Čech je zároveň územím se znatelně vyšší vzdělaností než mají ostatní mikroregiony v jižních Čechách. Výjimkou je Písecko a Tábořsko, které z hlediska relativní blízkosti mohou využívat vzdělanostní (i pracovní) příležitosti v Praze. Obdobné výsledky týkající se diference vzdělanostní úrovně Česka nalezneme v pracích, jež zpracovávaly data SLDB 1991 (Bartoňová 1996) či SLDB 2001 (Puldrová 2011).

Obrázek 4:1 Podíl osob se základním a vysokoškolským vzděláním ve správních obvodech ORP ke dni sčítání 2011

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování. Poznámka: Podíl osob se základním vzděláním zahrnuje i osoby bez vzdělání. Údaje jsou brány za obyvatele starších patnácti let se zjištěným vzděláním. Intervaly byly voleny jako přirozené s ohledem na průměrné hodnoty souboru hodnot a průměru hodnot za Česko.

Oblasti s nadprůměrným podílem vysokoškoláků (viz obrázek 4:1) jsou totožné s rozvojovými oblastmi definovanými Novákem a Netrdovou (2011). Autoři použili metody prostorové analýzy dat, na jejichž základě se snažili vytvořit sociálně prostorovou diferenciaci obcí České republiky.

Prostorové shluky odpovídající regionálním centrům byly identifikovány za pomoci ukazatelů: intenzita bytové výstavby, podíl vysokoškoláků a podnikatelů a intenzita migračního salda. Podle finálních bodových hodnocení jako největší rozvojovou oblast zaujímala Praha a její zázemí zahrnující značnou část Středočeského kraje, dále České Budějovice, Brno, Liberec a vzájemně propojený Hradec Králové s Pardubicemi (Novák, Netrdová 2011). Podle posledních údajů SLDB 2011 se pozice mikroregionu Brna (25,1 %) z hlediska podílu vysokoškoláků zřetelně vyrovnala pozici Prahy (26,4 %) ²³. Obě města si vytváří rovněž i vzdělanostně silné zázemí, nicméně Praha má tento prostor zřetelně větší. To, že tyto dva mikroregiony přitahují zejména vysokoškoláky, dokládá studie Poláška, Ptáčka a Touška (2007). Na základě údajů o migraci zjistili, že vnitřní migrace této skupiny obyvatel se zvyšovala od roku 1996 a největší podíl vysokoškoláků (55,3 %) se stěhoval mezi kraji (jde o největší podíl mezi všemi vzdělanostními kategoriemi). Podle této studie mezi jediné kraje získávající vysokoškoláky patřil Středočeský, Jihomoravský kraj a Praha. Z Jihočeského kraje nejsilnější proud vysokoškoláků směřoval do Prahy, a ačkoliv Jihočeský kraj vysokoškoláky ztrácel, získával ostatní vzdělanostní kategorie. Nicméně studie tohoto typu se bohužel, vzhledem k neevidování vzdělání u migrantů, již nedá uskutečnit. Mezi další území s vysokým podílem patří ORP Černošice (22 %) v zázemí Prahy a Kuřim (18,5 %) v zázemí Brna. ORP České Budějovice s 16,5 % patří do první desítky území s nejvyšším podílem vysokoškoláků a zároveň s nejnižším podílem osob se základním vzděláním (15,9 %). Tato bilance je velmi pozitivní.

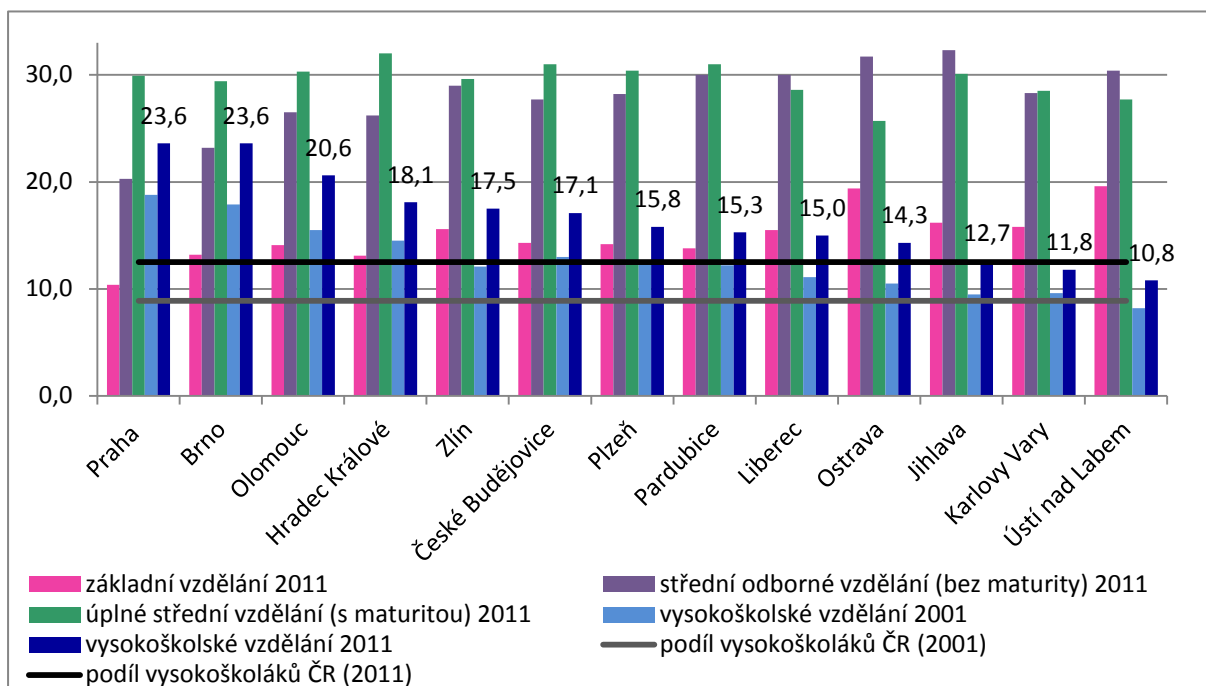
Postavení města České Budějovice z hlediska podílu osob v kategoriích nejvyššího dosaženého vzdělání ukazuje následující obrázek, který zároveň znázorňuje data za nejvyšší dosažené vzdělání včetně osob s nezjištěným vzděláním, jak jsou dostupná z veřejných zdrojů ČSÚ. Data jsou tedy díky započítaným osobám s nezjištěným vzděláním zkreslena (viz hodnoty za Prahu a Brno). Průměrný podíl vysokoškoláků mezi krajskými městy je 14,4 %. České Budějovice tento průměr lehce přesahují. Pokud porovnáme zastoupení vysokoškoláků v letech 2001 a 2011, pořadí krajských měst z hlediska podílu vysokoškoláků se nepatrně proměnilo. Do předních pozic se dostalo město Zlín, nejnižší nárůst vysokoškoláků zaznamenaly Karlovy Vary, ve kterých je nabídka vysokého školství omezena a dostupná je pouze na soukromých školách. Podíly osob se základním vzděláním jsou tradičně nejvyšší v Ostravě a Ústí nad Labem. Ostrava má navíc větší podíl obyvatel s odborným vyučením než středoškoláků s maturitou. České Budějovice mají silnou základnu osob s dokončeným středním vzděláním s maturitou, která je po Hradci Králové a Pardubicích třetí nejvyšší mezi krajskými městy. Celkově se v krajských městech snížil podíl obyvatel s výučním listem. Ačkoliv se část přesunula do kategorie *návstava*, jejich podíl zdaleka nedosahuje takových podílů jako v roce 2001 ²⁴.

²³ Ačkoliv je úroveň vzdělanosti počítána za obyvatele se zjištěným vzděláním, je v případě Prahy nutné brát v úvahu vyšší podíl vzdělaných cizinců, kteří v tomto podílu nejsou započítáni a rovněž i cizinci s nízkým vzděláním.

²⁴ Počet žáků studujících obor středního vzdělání s výučním listem klesá na úroveň České republiky od roku 2005 (ČSÚ 2013c).

Podobné je to i se středoškoláky s maturitou, kdy někteří se přesouvají do kategorie *vysokoškolské vzdělání*. Ve většině krajských měst (kromě Liberce, Ostravy, Jihlavy, Karlových Varů a Ústí nad Labem) podíl obyvatel s maturitou přesahuje obyvatele se střední školou bez maturity.

Obrázek 4:2 Nejvyšší dosažené vzdělání obyvatel starších 15 let v krajských městech ke dni sčítání 2011 (%)

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011 a SLDB 2001, vlastní zpracování. Poznámka: do kategorie základní vzdělání jsou započítány i obyvatelé bez vzdělání. Všechny údaje jsou brány za obyvatele starší patnácti let včetně obyvatel s nezjištěným vzděláním. Pokud používáme údaje o vzdělání včetně osob s nezjištěným vzděláním, vychází v případě Prahy a Brna shodné podíly, což je uváděno i v publikacích Českého statistického úřadu. Tento údaj je vzhledem k vyššímu podílu osob, které neuvedly své vzdělání, nepřesný, a proto při interpretaci dat musí být na tento fakt brán zřetel.

4.2 Faktory ovlivňující úroveň vzdělání Jihočeského kraje

Úroveň vzdělání populace má mnoho dimenzí, z kterých na ni můžeme nahlížet. Roli hraje územní měřítko i populační velikost obcí či socio-ekonomický vývoj daného území. Následující aspekty vzdělanosti obyvatel a faktory, které tuto kvalitativní charakteristiku ovlivňují, vztahují na území Jihočeského kraje.

Úroveň vzdělání obyvatel souvisí především s jejich věkem. Starší populace má nižší vzdělání než populace mladší. Příležitosti k vysokoškolskému vzdělání byly v minulosti omezeny vzhledem k nízkému počtu vysokých škol univerzitního typu v Česku, respektive v Československu a vliv na aspirace lidí ve vzdělanostních drahách měla jistě i vzdělávací politika minulého režimu. V současné době, v rámci Jihočeského kraje, najdeme výuční list nejčastěji u populace ve věku 40-60 let, maturitní vysvědčení či jiný doklad o dokončení úplného středního a vyššího odborného vzdělání má doma nejčastěji populace ve věku 20-40 let. Vysokoškolský diplom vlastní nejčastěji osoby ve věku 30-39 let (ČSÚ 2013d).

Dalším aspektem vzdělanosti je její **geografická dimenze a vázanost na populační velikost** území. Podle Analýzy výsledků SLDB 2011 Jihočeského kraje je podíl obyvatel se základním vzděláním a bez vzdělání nejvyšší v obcích o velikosti do 199 obyvatel, kde je zároveň nejvyšší podíl staršího obyvatelstva (starší 65 let). Ačkoliv těchto nejmenších obcí je v Jihočeském kraji nejvíce, žije v nich pouze 4 % populace. Vysokoškoláci jsou tradičně koncentrováni do větších měst a do menších obcí (do 499 obyvatel) v zázemí těchto měst²⁵ (viz tabulka 4:1). Poloha obce v případě socio-ekonomických charakteristik území hraje významnou roli a můžeme předpokládat, že se její role v budoucnosti posílí. Ekonomická restrukturalizace je proces silně ovlivňující sociální prostorovou diferenciaci Česka. Touto restrukturalizací trpí především venkovské obce, kde zemědělství bylo hlavním zaměstnavatelem (Novák, Puldová, Ouředníček, Temelová 2007). Nedostatek pracovních příležitostí tak vede k migraci za prací. Současný růst významu terciárního sektoru v zaměstnanosti podporuje spíše život ve městech, kde je nabídka pracovních příležitostí v tomto sektoru nejvíce koncentrována. Vzhledem k tomu, že suburbanizace je v současnosti významným procesem měnícím sociální strukturu měst i jejich zázemí (Ouředníček 2007), kde je socioekonomická charakteristika území posilována díky přílivu zejména mladší a vzdělanější složky populace, je tedy trendem bydlení spíše v blízkém okolí měst. Obce Jihočeského kraje výrazně vzdálené od spádových center (v periferiích) mají zpravidla nízkou úroveň vzdělanosti, malý počet obyvatel a populačně nerostou. Tento fakt dokládají výsledky SLDB 2011 a dostupná data z ČSÚ. V extrémních případech mohou být sídla vystavena geograficky podmíněné sociální exkluzi. Výzkum periferií na území jižních Čech

²⁵ Proces suburbanizace je patrný při srovnání podílu obyvatel podle věku a velikostních kategorií obcí. Podíly dětí ve věku 0-4 a rovněž i podíly věkové skupiny 35-44 jsou nejvyšší v obcích od 200 do 999 obyvatel (ČSÚ 2013d).

provedli Kubeš a Kraft (2011). Došli k vymezení několika periferních oblastí na základě obtížné dosažitelnosti mikroregionálních středisek pomocí veřejné dopravy. Podle výsledků mezi periferní oblasti patří například: Šumava, Novohradsko (pohraničí), Mladovožicko, Orlicko aj.

Tabulka 4:1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání (%) a velikostních skupin obcí, Jihočeský kraj 2011

počet obcí	velikost obce	celkem obyvatel	základní vč. neukončeného	střední bez maturity	střední s maturitou vč. vyšší odborné a nástavbové	vysokoškolské	bez vzdělání
	kraj	628 336	18,2	34,9	31,6	10,8	0,5
233	do 199	27 125	22,7	41,1	25,3	6,3	0,9
204	200-499	65 129	21,5	40,2	26,5	7,2	0,6
85	500-999	54 655	21,1	40,3	26,9	7,1	0,7
82	1000-4999	167 523	19,7	37,1	29,6	9,3	0,5
14	5000-19 999	111 789	17,9	34,6	33	10,2	0,3
4	20 000 - 49 999	108 400	15,5	30,9	36	13,5	0,3
1	50 000 a více	93 715	13,9	27,7	36,3	17,1	0,3

Zdroj: ČSÚ 2013d

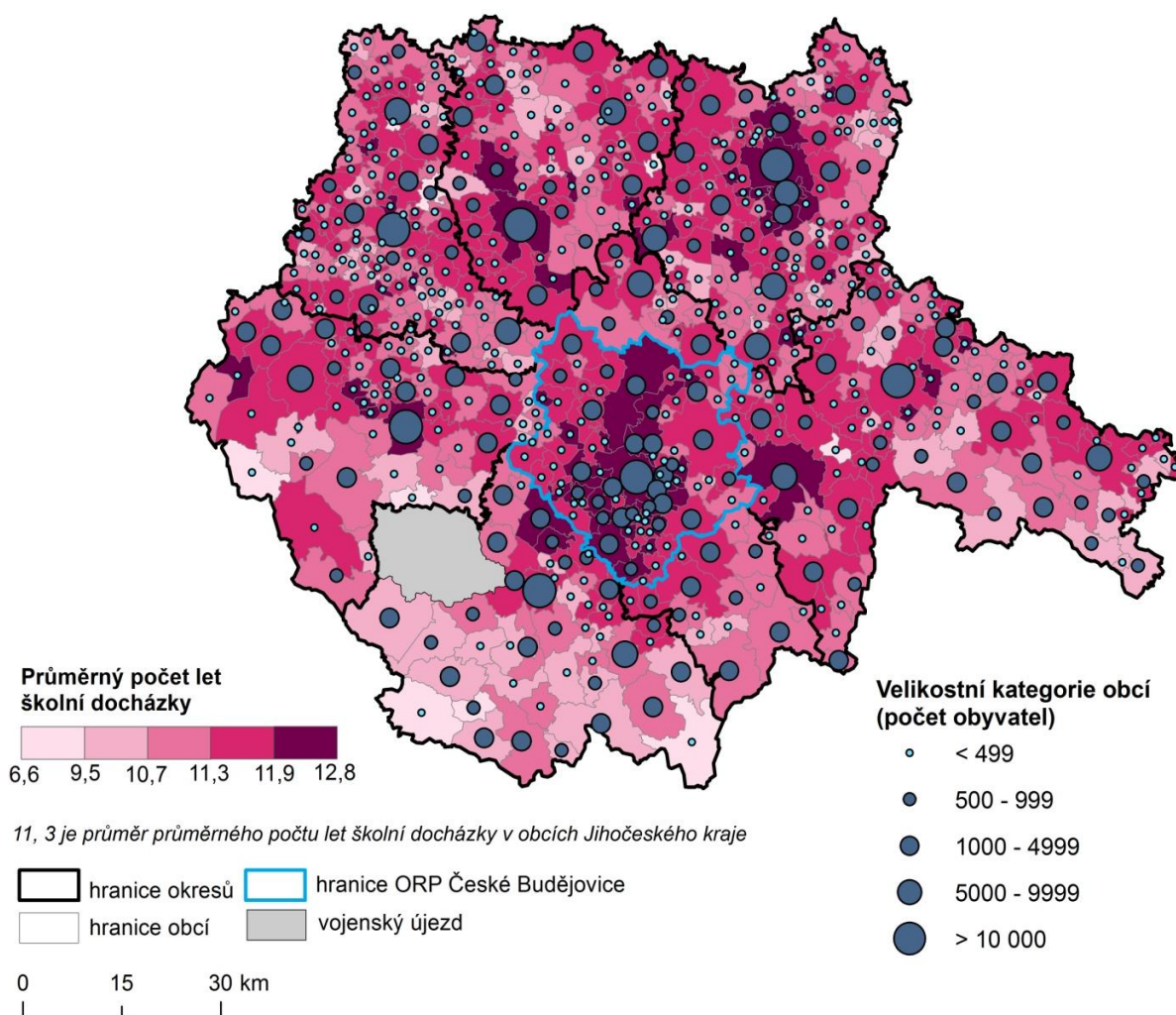
Autoři zároveň stanovili 18 mikroregionálních středisek. Tento počet souvisí se specifickou sídelní strukturou jižních Čech, kde nalezneme více menších měst, která jsou dostatečně vybavena potřebnou infrastrukturou (Kubeš, Kraft 2011). Musil a Müller (2008), kteří rovněž vymezili vnitřní periferie Česka, dospěli v případě území Jihočeského kraje k podobným závěrům, nicméně oblast Šumavy nebyla jako periferie stanovena²⁶. Autoři tohoto výzkumu za vnitřní periferie Česka (tedy i Jihočeského kraje) považují podle výsledků zejména zemědělský venkov.

Obrázek 4:3 detailněji zobrazuje velikostní kategorie obcí Jihočeského kraje a jejich celkovou úroveň vzdělanosti pomocí ukazatele *průměrný počet let školní docházky*. Tento ukazatel byl použit například pro analýzu vzdělanostní úrovně celého území České republiky v Atlase sociálně prostorové diferenciacie České republiky (Puldová 2011), kde autorka zpracovávala výsledky SLDB 2001. Na úrovni obcí je na první pohled vidět již výrazná územní diferenciacie z hlediska celkové vzdělanosti. Podle velikostních kategorií obcí je nejmenší rozdíl v průměrném počtu let školní docházky mezi městy nad 10 000 obyvatel (rozdíl mezi maximální a minimální hodnotou je 0,4 let). Velká města mají přirozeně vyšší vzdělanost (viz tabulka 4:1) v pořadí Tábor, České Budějovice, Písek, Prachatice, Třeboň, Jindřichův Hradec a Strakonice. Nicméně nejvyššího průměrného počtu let školní docházky dosahují obce v zázemí Českých Budějovic: Srubec, Litvínovice, Borek, Hlincová Hora, které patří mezi

²⁶ Pro základní určení periferních oblastí autoři použili 17 strukturálních ukazatelů a následně dalších 35 indikátorů pro určení sociálně-ekologických charakteristik vnitřních periferií. Mezi základní znaky perifernosti patří špatná dostupnost služeb a úřadů, nízká hustota obyvatel, vysoký podíl obyvatel vyjíždějící z obce za prací, nejnížší podíl technické infrastruktury a podíl cizinců (Musil, Müller 2008).

dynamicky se rozvíjející lokality z pohledu úrovně vzdělání a také i výstavby (Ouředníček, Temelová 2011a). Mezi další lokality s vysokou celkovou úrovní vzdělanosti patří obce v ORP Tábor a město Tábor, obec Nové Hutě na Vimpersku a další obce v ORP Písek. Největší rozpětí v průměrném počtu let školní docházky mají obce v kategorii do 499 obyvatel (rozpětí mezi minimem a maximem je 6 let).

Obrázek 4:3 Průměrný počet let školní docházky v obcích Jihočeského kraje a jejich velikostní kategorie ke dni sčítání 2011

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování. Poznámka: výpočet školní docházky je podrobněji popsán v kapitole Metodika práce a zdroje dat. Intervalů počtu let školní docházky byly voleny jako přirozené a zároveň tak, aby byl zohledněn průměr tohoto ukazatele mezi obcemi Jihočeského kraje.

Tyto velké rozdíly nalezneme mezi menšími obcemi v zázemí měst (atraktivní lokality pro mladou a vzdělanou část populace) a venkovskými obcemi - malými sídly v periferních územích, které mají vzdělanost nižší. Obce zejména na vnitřních okresních a krajských hranicích a v pohraničních oblastech mají celkovou vzdělanost nízkou (viz obrázek 4:3). Potvrzuje se tedy, že pozice obce v sídelní hierarchii i její geografická poloha hraje významnou roli. Nicméně nalezneme i malou

výjimku. Šumavská oblast, interpretovaná Kubešem a Kraftem (2011) jako periferní z pohledu dostupnosti mikroregionálních sídel, a Třeboňsko (v pohraničí) patří mezi oblasti s vyšší celkovou vzdělaností. Tento jev, předpokládám, souvisí celkovou atraktivitou těchto lokalit. Environmentálně příznivé podmínky dávají těmto oblastem předpoklad pro amenitní migraci²⁷. Podle omezených výzkumů této specifické migrace v České republice právě Šumava, její podhůří, Třeboňsko a Česká Kanada spadají do cílových oblastí amenitních migrantů (Bartoš et al. 2011). Amenitní migranti jsou specifické skupiny obyvatel. Podle mého názoru se jedná například o vysokopříjmové domácnosti se specifickým životním stylem nebo obyvatele důchodového věku s finančním zabezpečením. Ačkoliv se jedná o zanedbatelnou migraci, tento jev je pro hlubší výzkum jistě zajímavým tématem.

Úroveň vzdělanosti hraje významnou roli také v **regionálním (ekonomickém) rozvoji území**. Kvalita pracovní síly respektive lidský kapitál patří mezi faktory, které v rámci regionálního rozvoje v post-socialistickém období zvyšují své uplatnění (Hampl 2007). Jančák et al. (2008) hodnotí regionální diferenciaci z hlediska potenciálního rozvoje sociálního a lidského kapitálu a diskutuje, jakými indikátory tyto rozdíly lze změřit. Podíl osob s vysokoškolským vzděláním hraje při tomto hodnocení také roli. Výstupem jsou kartografická zobrazení potenciálních území pro rozvoj sociálního a lidského kapitálu. V rámci Jihočeského kraje se jedná o oblast Českobudějovicka, Českokrumlovska, Prachaticka, Písecka a Táborska. Je zajímavé, že například Jindřichohradecko dosáhlo potenciálu menšího. Jedním z poznatků výzkumu je, že vzdálenost od větších regionálních center je determinující faktor ve výskytu oblastí s nízkým potenciálem pro rozvoj sociálního a lidského kapitálu, ačkoliv jsou oblasti například pohraničí, kde je potenciál pro sociální kapitál vyšší. Výzkumy podobného typu jsou přínosné a doplňují mozaiku geografických výzkumů regionální diferenciaci. Opět se vracíme ke geografickému aspektu hodnocení socio-ekonomických charakteristik území. Poloha obce má tedy velký vliv na její současnou socio-ekonomickou situaci i na její budoucí rozvoj a existenci vůbec.

Základní předpoklad této práce je fakt, že obyvatelé s vyšším vzděláním mají vyšší příjem a tím tedy i lepší postavení na trhu s bydlením. V tabulce 4:2 jsou zobrazeny mediány²⁸ hrubé měsíční mzdy podle nejvyššího dosaženého vzdělání zaměstnanců. Pro ukázkou vývoje mezd jsem vybrala údaje za roky 2003 a 2013. Z tabulky vyplývá, čím vyšší vzdělání zaměstnanec má, tím vyšší hrubou mzdou dostává. Mezi roky 2003 a 2013 zaznamenali zaměstnanci s vysokoškolským vzděláním (nepočítají se osoby s bakalářským titulem) nejvyšší absolutní nárůst svých mezd, ovšem nejvyššího relativního nárůstu dosáhli zaměstnanci s vyšším vzděláním (vč. bakalářského vzdělání) a zaměstnanci se základním vzděláním (vč. neukončeného). V případě zaměstnanců s nízkým

²⁷ Volně přeloženo jako migrace z měst do venkovských oblastí za lepší kvalitou života, pohodou, specifickými kulturními památkami a zdravím. Do této migrace nespadá chataření, krátkodobá rekreace ani stěhování v rámci suburbanizace (Bartoš et al. 2011).

²⁸ Medián není zkrácením výše mezd úzké skupiny obyvatel s nadprůměrně vysokými mzdami.

vzděláním je ovšem i takový nárůst mezd významný. Na druhou stranu je výše hrubých měsíčních mezd regionálně diferencovaná. Výše mezd a dynamika jejich vývoje je odrazem ekonomiky regionu (Gajdová, Tuleja 2013).

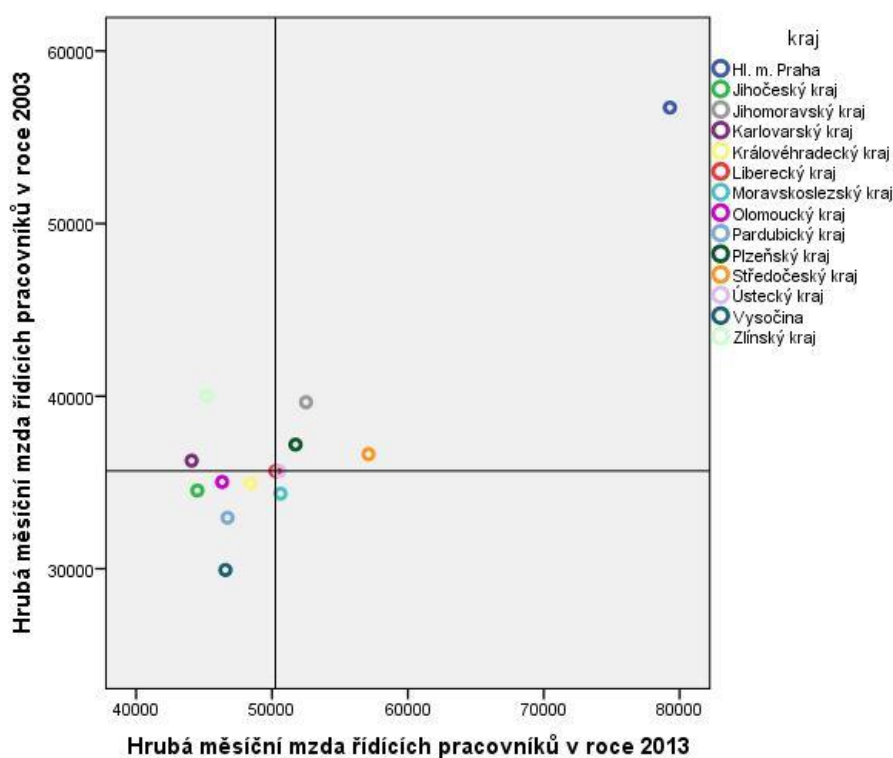
Tabulka 4:2 Mediány průměrných měsíčních mezd zaměstnanců podle vzdělání za Českou republiku v roce 2003 a 2013 (Kč)

kategorie vzdělání	2003	2013	abs. nárůst	rel. nárůst (%)
základní vzdělání vč. nedokončeného	11 796	16 019	4 223	135,8
střední bez maturity	14 476	19 061	4585	131,7
střední s maturitou	17 882	23 523	5641	131,5
vyšší odborné a bakalářské	18 907	26 535	7628	140,3
vysokoškolské	25 242	33 408	8166	132,4

Zdroj: ČSÚ 2003a, ČSÚ 2013e, vlastní zpracování.

Pro regionální srovnání mezd zaměstnanců jsem vybrala kategorii řídicích pracovníků, kteří reprezentují zaměstnance s vysokoškolským vzděláním. Obrázek 4:4 porovnává vývoj jejich hrubé průměrné měsíční mzdy v letech 2003 a 2013. Za deset let došlo k nejvyššímu relativnímu nárůstu hrubé průměrné měsíční mzdy ve Středočeském kraji, na Vysočině a v kraji Moravskoslezském. Naopak k nejnižšímu relativnímu nárůstu došlo v kraji Zlínském, Karlovarském a Jihočeském. Faktory stojící za tímto vývojem je otázka pro samostatný výzkum.

Obrázek 4:4 Průměrná hrubá měsíční mzda řídicích pracovníků v krajích ČR v roce 2003 a 2013 (Kč)

Zdroj: ČSÚ 2003b, ČSÚ 2013f, vlastní zpracování.

4.3 Vzdělávací infrastruktura Jihočeského kraje

Z regionálního hlediska jsou České Budějovice důležitým spádovým centrem, vzhledem k nabídce vysokoškolského a středního vzdělání i pracovních příležitostí. Studovat vysokou školu bylo v Jihočeském kraji za socialismu možné jen v Českých Budějovicích a to na pobočce Pedagogické fakulty Karlovy Univerzity. Jihočeská univerzita byla zřízena zákonem až v září roku 1991. Na počátku nabízela studium na fakultě pedagogické a ekonomické. Mezi další zakládající fakulty patřily: teologická, biologická, zdravotně sociální a zemědělská. V současnosti mezi další fakulty patří: filozofická (vznik 2006), přírodovědecká (vznik 2007 z Biologické fakulty Jihočeské univerzity) a nejmladší fakulta rybářství a ochrany vod, která vznikla v roce 2009 (Jihočeská univerzita 2014). Díky změně politického režimu a nové legislativě (zákon č. 172/1990 o vysokých školách Sb.) se regionální vysoké školství v Česku začalo rozvíjet. Významnou pozitivní změnou bylo také zrušení určitých přijímacích kritérií na vysoké školy, systém tzv. pozitivní diskriminace (viz podkapitola Vzdělání za socialismu). Na druhou stranu je nutné podotknout, že v polistopadové éře došlo k nárůstu nerovností v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, které pramení ze socio-ekonomické dimenze - sociálního původu obyvatel respektive rodičů dětí. Rovněž rigidní struktura terciárního sektoru školství přetrvává (Matějů, Řeháková, Simonová 2004). Možnost nárůstu podílu vysokoškoláků v Česku a tedy i v Jihočeském kraji významně podpořil až nový zákon o vysokých školách (zákon č. 111/1998 o vysokých školách Sb.), který umožnil však vznik soukromým vysokým školám a také zavedl bakalářský studijní (tříletý) program, který časovou dotaci na získání vysokoškolského titulu, oproti magisterskému pětiletému programu, zkrátil. V Českých Budějovicích tak mohla vzniknout první soukromá škola Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Za rozvojem vysokého školství v území stojí jistě jeho tradice a poptávka po takovém vzdělání. Některé kraje čekaly na svou první veřejnou vysokou školu až do roku 2004 (v případě Vysočiny) a některé na svém území nemají veřejnou vysokou školu vůbec (Karlovarský kraj). Území Jihočeského kraje univerzitní tradici má a o existenci poptávky svědčí i to, že Vysoká škola ekonomická v Praze vytvořila v roce 1994 v jižních Čechách (Jindřichův Hradec) zázemí pro vzdělávání v oblasti ekonomiky a managementu. Jedná se o jedinou mimopražskou pobočku této školy (Fakulta managementu VŠE 2014). Samotná Jihočeská univerzita se snaží uspokojit zájemce o studium nabídkou více než sto padesáti oborů (viz tabulka 4:3), z nichž převažují obory se zaměřením na přírodní vědy, pedagogiku, učitelství, sociální péči a společenské vědy. V současnosti dalším faktorem ovlivňujícím zvyšování počtu osob s vysokoškolským titulem je možnost studia vysoké školy v tzv. kombinované/distanční formě, což je pro již zaměstnané osoby vhodný způsob, jak si doplnit vysokoškolské vzdělání. O počtech takovýchto studentů (studenti ve věku nad 30 let) informuje tabulka 4:3. Podíl těchto studentů na celkovém počtu studujících studentů na Jihočeské univerzitě za

rok 2013 byl 17,6 %, což je nemalé zastoupení. Univerzity pro širokou veřejnost rovněž vytvářejí kurzy a různé formy doplňkového vzdělání v rámci celoživotního vzdělávání²⁹. Počty těchto účastníků na Jihočeské univerzitě opět znázorňuje tabulka 4:3. Počty těchto studentů se liší v závislosti na nabídce a množství kurzů v jednotlivých letech, ale také na celkové poptávce po tomto druhu vzdělávání. Podle dostupných dat z Jihočeské univerzity se počet osob vzdělávaných v tomto typu vzdělávání značně snížil, v roce 2013 zhruba o 40 % oproti roku 2007.

Tabulka 4:3 Vývoj počtu studentů a absolventů (k 31. 10.) na vysokých školách se sídlem v Českých Budějovicích v letech 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet akreditovaných studijních programů na JU	145	137	161	161	168	164	154
Počet studentů JU	11 120	12 227	12 726	13 124	13 450	13 458	12 878
Studenti ve věku nad 30 let	-	-	-	-	2 486	2 479	2 269
Absolventi JU	2 083	2 123	2 501	2 792	2 849	3 170	3 155
Počet účastníků celoživotního vzdělávání	5 163	4 225	4 677	2 605	3 374	2 556	3 369
Počet studentů VŠERS	580	630	607	580	546	447	433
Absolventi VŠERS	150	138	194	194	220	246	162
Počet akreditovaných studijních programů na VŠTE	-	-	-	3	5	8	7
Počet studentů VŠTE	333	546	1215	1887	3074	3492	3 773
Studenti ve věku nad 30 let	-	-	-	-	479	572	553
Absolventi VŠTE	-	-	-	208	126	572	355
Celkem absolventi ze všech vysokých škol	2 233	2 261	2 695	3 194	3 195	3 988	3 672

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti Jihočeské univerzity 2007 - 2013, VŠTE 2007 - 2013, VŠERS 2007 - 2013, vlastní zpracování.
Poznámka: Počtem studijních programů se rozumí všechny programy bakalářské, magisterské a doktorské v prezenční kombinované či distanční formě. Do počtu studentů jsou započítáni všichni studenti v prezenční kombinované či distanční formě studia. Celoživotní vzdělávání funguje i na Vysoké škole evropských a regionálních studií (VŠERS) a na Vysoké škole ekonomické a technické.

V současnosti na území Jihočeského kraje nalezneme dvě veřejné školy (z toho jedna je univerzitního typu) a jednu soukromou školu se sídlem v Českých Budějovicích. Nejvíce studentů studuje na Jihočeské univerzitě³⁰, která se dělí na osm fakult³¹ a nabízí studium jak v bakalářském, magisterském, tak doktorském programu. První soukromá vysoká škola v Jihočeském kraji vznikla v roce 2001 a nese název Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s. (VŠERS) a nabízí pouze

²⁹ Jihočeská univerzita například v roce 2013 nabídla celkem 149 kurzů v rámci celoživotního vzdělávání. Z toho 64 aktivit v rámci Univerzity třetího věku, 74 kurzů orientovaných na výkon povolání a 11 zájmových kurzů (Jihočeská univerzita 2014c).

³⁰ Jihočeská univerzita byla zákonem ČNR zřízena 28. září 1991. Na počátku studentům nabízela pouze 2 fakulty: pedagogická (původně pobočka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy) a ekonomická mezi další zakládající tehdy byly fakulty teologická, biologická, zdravotně sociální a zemědělská. V současnosti mezi další fakulty patří: filozofická (vznik 2006), přírodovědecká (vznik 2007 z Biologické fakulty JU), fakulta rybářství a ochrany vod (vznik 2009) (Jihočeská univerzita 2014b).

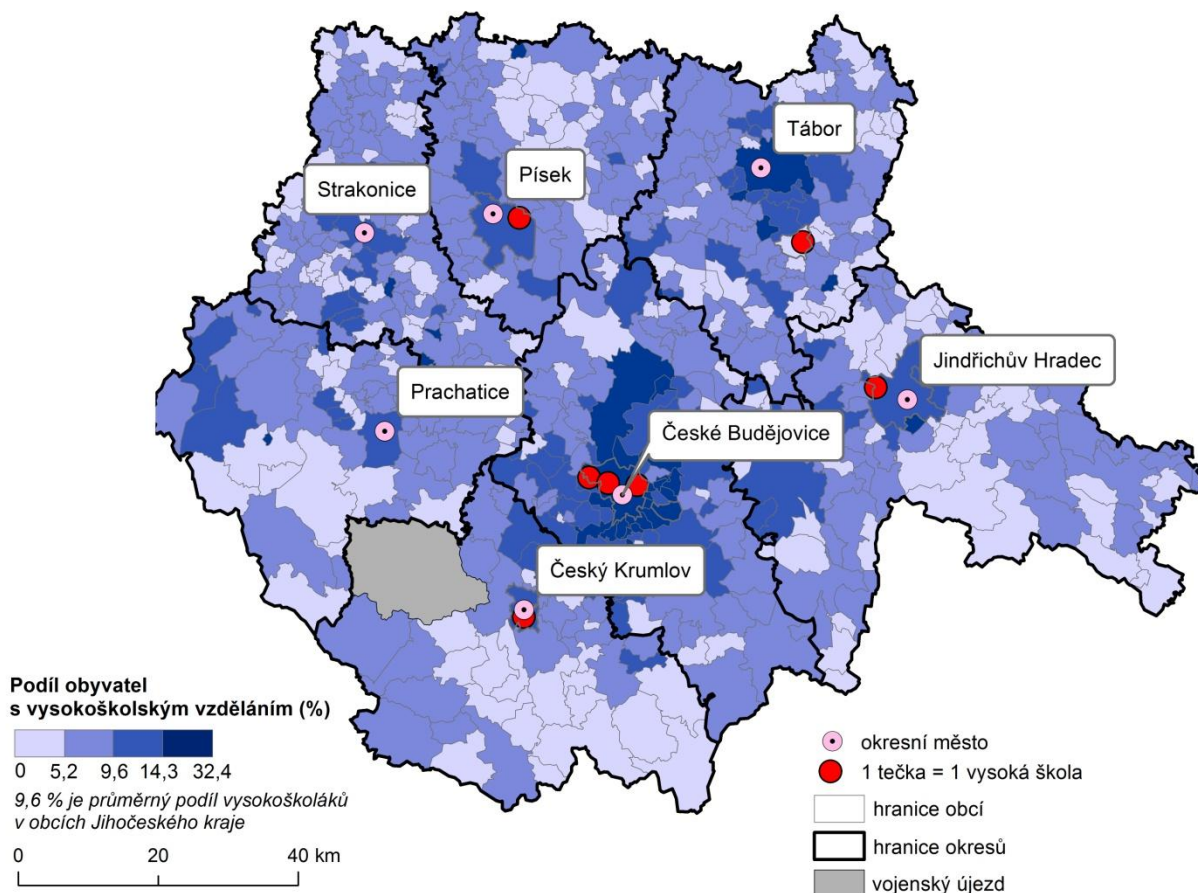
³¹ Fakulta přírodovědecká, zemědělská, fakulta rybářství a ochrany vod, ekonomická, pedagogická, teologická a zdravotně sociální. Jihočeská univerzita má rovněž několik pracovišť a výzkumných ústavů například ve Vodňanech a v Nových Hradech funguje fakulta rybářství a ochrany vod.

bakalářské obory: Management a marketing služeb a Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě. Nejmladší vysokou školou je Vysoká škola technická a ekonomická (VŠTE), která byla zřízena v roce 2006 a snaží se doplnit mezeru v technickém univerzitním vzdělání. Mezi akreditované bakalářské obory patří: Strojírenství, Technologie dopravy a přepravy, Konstrukce staveb, Stavební management, Ekonomika podniku a mezi magisterské: Logistická technologie (Ing.). Tato vysoká škola přitahuje každým rokem stále více zájemců a to také díky rozšiřování svého vzdělávacího portfolia a vysoké úspěšnosti na přijetí do studia. Studenti na VŠTE studují především ekonomicky zaměřené obory, nicméně o technické obory zájem stoupá od roku 2008 (VŠTE 2008 - 2014). Mimo krajské město existuje v Písku Filmová akademie Miroslava Ondříčka, o.p.s., která je, jak název napovídá, vysloveně specializovanou školou nabízející program Teorie a praxe audiovizuální tvorby. V Českém Krumlově má od roku 2008 pobočku Vysoká škola CEVRO institut, o.p.s. nabízející studium veřejné správy, oblast soukromého práva a otázky bezpečnosti v bakalářských i magisterských oborech, které lze studovat pouze v kombinované formě studia (CEVRO institut 2014). V Jindřichově Hradci sídlí fakulta managementu Vysoké školy ekonomické v Praze, kde je možné studovat Management v bakalářském, navazujícím magisterském programu a rovněž i v programu doktorském. Česká zemědělská univerzita v Praze umožňuje studium bakalářského i magisterského programu v oboru: Veřejná správa a regionální rozvoj na detašovaném pracovišti v Sezimově Ústí - Tábor.

Obrázek 4:5 zobrazuje lokalizaci těchto vysokých škol a poboček v rámci Jihočeského kraje a rovněž zastoupení osob s vysokoškolským titulem v obcích ke dni sčítání v roce 2011. Jak již vyplynulo z obrázku 4:3, České Budějovice si kolem sebe vytváří zázemí s vyšší vzdělaností. Okres Tábor má druhý nejvyšší podíl vysokoškoláků mezi okresy Jihočeského kraje. Jedním z faktorů, které tento stav zapříčiňují, je jistě dobré dopravní napojení na České Budějovice a rovněž na Prahu. Zhruba 36 % studentů (starších 15 let) vyjíždí do škol do jiného kraje a 26 % do jiného okresu (ČSÚ 2013h). Okres Český Krumlov má ze všech okresů podíl vysokoškoláků nejnižší a rovněž od roku 1991 zaznamenal i nejnižší nárůst. Podle Musila a Müllera (2008) se na území Českokrumlovska vnitřní periferie, která by naznačovala závažný socio-ekonomický stav, nevyskytovala. Na tento stav bude mít zřejmě vliv spíše ekonomický rozvoj regionu a jeho odvětvová struktura.

V souvislosti s vysokým školstvím a vědeckou sférou je důležité zmínit existenci Biologického centra Akademie věd ČR³², které v Českých Budějovicích funguje s účinností od 1. ledna 2006 (Biologické centrum Akademie věd ČR 2014) a do kterého je vkládán velký potenciál. Tento ústav je považován za silnou stránku Jihočeského kraje (Jihočeský kraj 2011).

Obrázek 4:5 Podíl osob starších patnácti let s vysokoškolským vzděláním podle výsledků SLDB 2011 a lokalizace vysokých škol na území Jihočeského kraje

Zdroj: ČSÚ SLDB 2011, vlastní zpracování. Poznámka: Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním byl počítán z osob starších 15 let se zjištěným vzděláním. Intervaly byly zvoleny jako přirozené s ohledem na průměrnou hodnotu ukazatele v rámci obcí Jihočeského kraje.

Na závěr, jen okrajově, se zmíním o středoškolském vzdělávání v Jihočeském kraji. Podle dostupných dat z ČSÚ (2013g), počet žáků středních škol klesá, což je víceméně demograficky nevyhnutelný fakt. Nicméně stále klesající počet maturujících studentů se již může projevat do počtu přihlášek na

³² Mezi vědecká pracoviště biologického centra patří: Hydrobiologický, entomologický, parazitologický ústav, ústav molekulární biologie rostlin a ústav půdní biologie (Biologické centrum Akademie věd ČR 2014)

vysoké školy³³. Přehled středního školství v jednotlivých územních celcích Jihočeského kraje shrnuje tabulka 4:4. Krajské město Jihočeského kraje zajišťuje necelou třetinu středního vzdělávání v Jihočeském kraji. Obory středních škol nabízejí vzdělání v ekonomice, ve zdravotnictví, strojírenství, stavebnictví, elektrotechnice, v automechanice a cestovním ruchu. Odborná učiliště kromě oborů v gastronomii a službách poskytují vyučení jako automechanik, zámečnick, obráběč kovů, nástrojař či zedník.

Tabulka 4:4 Počet škol podle typu za akademický rok 2012/2013 ve vybraném území

	obory gymnázií	obory středních a praktických škol	obory středních odborných učilišť
Jihočeský kraj	23	61	36
Okres České Budějovice	9	20	12
ORP České Budějovice	7	19	10
České Budějovice	7	18	8

Zdroj: ČSÚ 2013g, vlastní zpracování.

Pestrá nabídka technických oborů (na středních a částečně na vysokých školách) se zdá být jako dostatečná. Ovšem SWOT analýza v rámci *Strategie rozvoje školství v horizontu do roku 2020* vidí slabé stránky v konkurenceschopnosti regionální ekonomiky právě v přetrvávajícím nízkém zájmu studentů o technické obory, v nízkém podílu absolventů vysokých škol v těchto oborech a tím i chybějící pracovní síle v technických profesích. Jako slabá stránka je vnímán nedokončený systém celoživotního vzdělávání dospělých. Příležitost pro Jihočeský kraj je tedy podpora zvyšování zájmu studentů o technické obory a přizpůsobení studijních programů poptávce na pracovním trhu a větší využívání školské infrastruktury pro celoživotní učení.

4.4 Shrnutí

Vývoj úrovně vzdělání obyvatel souvisí nejen se vzdělanostní reprodukcí, kdy například vzdělání rodičů má vliv na šanci dítěte uspět ve vzdělávací dráze (Matějů, Řeháková, Simonová, 2004), ale také s nabídkou a dostupností vysokoškolského vzdělání, které je ovlivňováno zejména legislativou, ekonomickým rozvojem území i samotnou poptávkou po vzdělání. Diferenciace území České republiky z hlediska úrovně vzdělání vykazuje podobný charakter jako v letech předešlých. Je tedy zřejmé, že úroveň vzdělání je charakteristika komplexně podmíněná a na vyšší hierarchické úrovni se vyznačuje setrvačností. V rámci regionálního srovnání větších územních celků hraje vzdělání významnou roli pro zejména ekonomický vývoj území a pro rozvoj sociálního a lidského kapitálu.

³³ Počty přihlášek do prvních ročníků bakalářských studijních programů na Jihočeské univerzitě klesl v roce 2013 o 20 % oproti roku 2011 (Jihočeská univerzita 2012, 2014c).

V případě hodnocení socio-ekonomických ukazatelů (vzdělání) na nižší řádovostní úrovni můžeme vyjmenovat území, u kterých se relativní podíl vysokoškoláků zvýšil významně. Mezi krajskými městy se jedná o Brno, Zlín, Olomouc a České Budějovice. Tato města, včetně Prahy, si kolem sebe vytvářejí zázemí s vyšší úrovní vzdělání. Rovněž s nižším měřítkem se území z hlediska celkové vzdělanosti značně diferencuje.

Z dostupných dat dále vyplývá, že ačkoliv se vzdělanost zvyšuje a nadále se zřejmě zvyšovat bude, geografická poloha obce, tedy vzdálenost od pracovních a vzdělávacích mikroregionálních center, hraje pro socio-ekonomický rozvoj obcí velkou roli. Z výzkumu sociální diferenciace České republiky (Novák, Netrdová 2011) je význam polohy sídla patrný. V případě Jihočeského kraje je evidentní vyšší vzdělanostní úroveň ve větších městech s regionálním významem a v menších obcích v zázemí těchto měst. Naopak nižší vzdělanost i nízký podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním je ve vzdálenějších venkovských obcích v pohraničí či na hranicích okresů a kraje. Právě tato území jsou pro budoucí socio-ekonomický rozvoj nejzranitelnější, vzhledem ke strategii mladých lidí a vysokoškoláků migrovat do měst či atraktivních lokalit v jejich zázemí (Ouředníček, Novák 2011) nebo lokalit přírodně či kulturně výjimečných. Vyšší vzdělanost obce předznamenává určitý vyšší lidský kapitál, ačkoliv existuje názor, že formální vzdělání ve venkovských obcích nemá takový význam jako spíše aktivita lokálních elit (Ouředníček, Špačková, Feřtovaná 2011). Výsledné vzorce úrovně vzdělanosti území souvisí tedy především s demografickými charakteristikami území, jsou rovněž výsledkem předešlého socio-ekonomického vývoje, struktury osídlení a dlouhodobějších migračních trendů, které jsou významně ovlivněny geografickou polohou daného území.

5 Diferenciace mikroregionu České Budějovice z hlediska úrovně vzdělání v letech 1991-2011

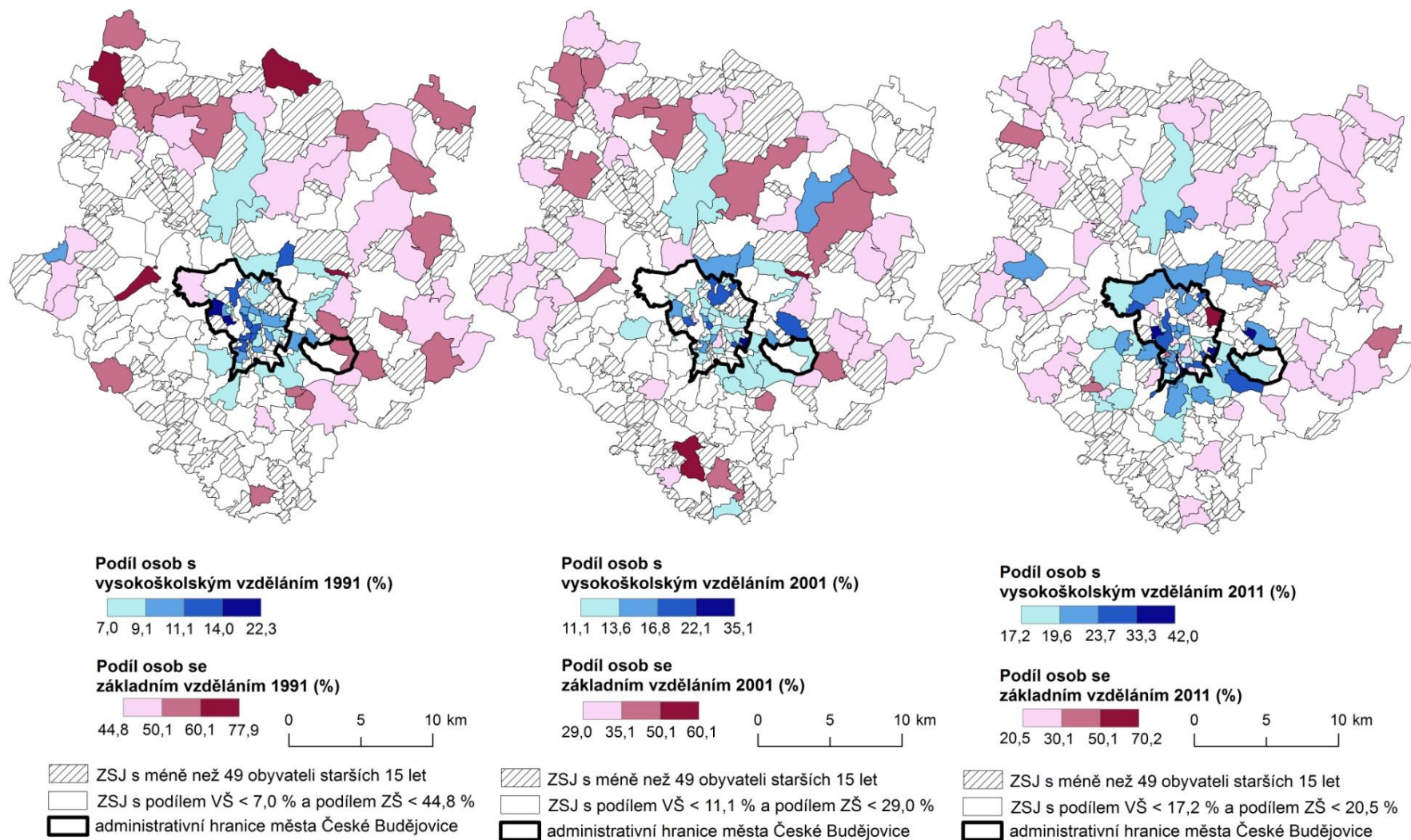
Následující kapitola hodnotí vzdělanostní strukturu mikroregionu České Budějovice od 90. let do současnosti (2011). Pro detailnější vhléd do diferenciace území jsem kapitolu rozdělila na dvě části. První podkapitola hodnotí celé území ORP na úrovni obcí a základních sídelních jednotek a druhá část se zabývá samotným městem České Budějovice.

5.1 Vývoj rozmístění obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním na úrovni základních sídelních jednotek

Rozmístění osob se základním a vysokoškolským vzděláním v území se v čase mění. Sledování změn prostorových vzorců těchto dvou sociálních skupin obyvatelstva je na mikroúrovni důležitý. Výsledky jsou využitelné například pro komerční sektor i pro samosprávu území (bytová a sociální politika). Vzhledem k tomu, že pro hodnocení úrovně vzdělanosti používám relativní data, pracuji pouze s jednotkami s více než padesáti obyvateli (se zjištěným vzděláním), kvůli případnému zkreslení, kdy díky nízkému počtu obyvatel může území vykazovat velké relativní číslo. Obrázek 5:1 předkládá vývoj prostorových vzorců obyvatel se základním a vysokoškolským vzděláním na úrovni základních sídelních jednotek (ZSJ). V kartogramech jsou zobrazeny pouze ty základní sídelní jednotky, které spadly do horního kvartilu³⁴ daného ukazatele (podíl osob se základním vzděláním, podíl osob s vysokoškolským vzděláním). Z kartogramů je na první pohled patrné, že lokality vzdálenější od Českých Budějovic mají celkový podíl osob se základním vzděláním výrazně vyšší než ostatní území. Tento jev je stejný ve všech třech sledovaných obdobích, avšak hodnota horního kvartilu se postupně snižuje (1991: 44,8 %, 2001: 29 %, 2011: 20,5 %). Samotné České Budějovice mají vnitřní prostor sociálně diferencovaný a od 90. let došlo k proměnám jednotlivých území z hlediska zastoupení osob s vyšším i nízkým sociálním statusem. Zatímco v roce 1991 v rámci administrativních hranic Českých Budějovic byla územní jednotka Zavadilka lokalitou s vyšším zastoupením osob se základním vzděláním, v roce 2011 se již jednalo o atraktivní lokalitu spadající do horního kvartilu osob s vysokoškolským vzděláním. Změny se utváří i v rámci města České Budějovice, kde se začínají počátkem nového tisíciletí vytvářet lokality s nízkým až extrémně nízkým vzděláním.

³⁴ Pro výpočet horního kvartilu je nejdříve potřeba sestavit jednotky vzestupně a následně oddělit 25 % jednotek s nejvyšším podílem osob dané kategorie od zbytku.

Obrázek 5:1 Změny v rozmístění osob se základním a vysokoškolským vzděláním v ZSJ ORP České Budějovice podle výsledků SLDB v letech 1991-2011

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování.

Vysoký podíl obyvatel se základním vzděláním v roce 1991 bydlel v území s převážně rodinnými domy (v průměru 90 % bytů v ZSJ spadajících do horního kvartilu osob se základním vzděláním je v rodinných domech). Od pádu komunistického režimu se dráhy bydlení výrazně proměnily díky nově vznikajícímu trhu s byty a nemovitostmi a dalším celospolečenským faktorům. V roce 2011 v území spadajícím do horního kvartilu osob se základním vzděláním bylo již v průměru 25 % bytů v bytových domech. Tento vývoj se týká především sídlišť, která za socialismu byla sociálně heterogenní a demograficky homogenní částí našich měst (Musil et al. 1985) a v současnosti zaznamenávají spíše odliv vzdělaného obyvatelstva a příliv osob s nižším sociálním statusem (Temelová, Novák, Ouředníček, Puldová 2009). Ve všech třech obdobích se jedná o územní jednotky, které mají vyšší podíl staršího obyvatelstva (více jak 65 let) než dětské složky (0-14 let). Průměrný index stáří v roce 1991 a 2011 v těchto územích přesahoval 150. Zajímavý je rok 2001, kdy průměrný index stáří byl pouze 109. V tomto roce řekněme došlo k poklesu váhy věku při interpretaci vyššího podílu osob se základním vzděláním v území. Svou roli hraje samozřejmě i podíl obyvatel ve věku 15-19 let, kteří jsou zahrnutí do kategorie *základní vzdělání*, avšak průměrný *index*³⁵ naznačuje, že zejména starší populace má větší podíl v relativním zastoupení osob se základním vzděláním na osobách starších 15 let. V roce 1991 měl tento index v území spadajícím do horního kvartilu podílu osob se základním vzděláním hodnotu 287 (průměr indexu za celé území měl hodnotu 221) a v roce 2011 dosahoval 325 (297 za celé území). Na nižší vzdělanost území mohou mít vliv další specifické sociální skupiny, jako například Romové či cizinci. Další skupinou lidí, kteří jsou započítáni do kategorie základní vzdělání, jsou lidé bez vzdělání. Ačkoliv v relativním vyjádření se jedná o zanedbatelné číslo, jejich absolutní počet se od roku 1991 v rámci celého ORP ČB i Českých Budějovic samotných zvyšuje (viz tabulka 5:1)

Tabulka 5:1 Absolutní počet osob bez vzdělání ve vybraném území podle výsledků SLDB v letech 1991-2011

	1991	2001	2011
České Budějovice	125	184	274
ORP České Budějovice	107	115	149

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování. Poznámka: do absolutního počtu obyvatel bez vzdělání za ORP České Budějovice nejsou započítány počty za samotné město.

Osoby bez vzdělání se ve všech třech obdobích 1991, 2001 a 2011 nacházejí v rámci celého ORP, převážně v Českých Budějovicích. Avšak během sledovaného období se prostorové rozmístění osob bez vzdělání změnilo. Zatímco v roce 1991 místem jejich trvalého bydliště bylo převážně vnitřní město Českých Budějovic, v roce 2011 byly jejich absolutní počty nejvyšší na sídlištích. V tomto případě předpokládám, že šlo zejména o romskou část populace. Dalším významným faktorem

³⁵ Podíl osob ve věku 65 a více na osobách ve věku 15-19 let. Index ukazuje podíl dvou skupin ovlivňující nižší vzdělanost v území. Vyšší číslo indexu naznačuje, že vliv na nižší vzdělanost v území mají spíše starší lidé než „středoškoláci“ respektive osoby ve věku 15-19 let.

ovlivňujícím zvýšený podíl méně vzdělaného obyvatelstva je přítomnost zařízení v území (ubytovna, nemocnice, věznice a domovy důchodců). Tímto jsou nízkou vzdělaností dotčeny některé ZSJ v rámci Českých Budějovic například: Nemocnice, V Háječku (věznice), Na Dobré Vodě (ústav pro mentálně postižené).

Prostorový vzorec obyvatel s vyšším vzděláním je odlišný. Vysokoškoláci jsou ve sledovaném období 1991–2011 výrazně koncentrováni v Českých Budějovicích a v jejich zázemí. Ve všech sledovaných letech do horního kvartilu spadlo i území města Hluboká nad Vltavou. Obrázek 5:1 zobrazuje zvyšující se sociální status lokalit v zázemí Českých Budějovic. Je zde zřetelně vidět proces suburbanizace. Pro všechny územní jednotky spadající do horního kvartilu podílu osob s vysokoškolským vzděláním v celém sledovaném období je charakteristický nízký průměrný index stáří, který se pohybuje od 70 do 90. Zajímavý je vývoj absolutního počtu osob s vysokoškolským a základním vzděláním v těchto územích. Zatímco v roce 1991 i 2001 byl v těchto ZSJ absolutně vyšší počet obyvatel se základním vzděláním (v roce 1991 2,2 krát vyšší a v roce 2001 1,3 krát vyšší absolutní počet obyvatel se základním vzděláním), v roce 2011 byl absolutní počet vysokoškoláků naopak 1,5 krát vyšší než absolutní počet obyvatel se základním vzděláním. Z toho se dá usuzovat, že vysokoškoláci se v území spíše koncentrují a vyhledávají území, která mají sociálně vyšší status. V případě území spadajících mezi 25 % území s nejvyšším podílem osob se základním vzděláním je absolutní počet osob se základním vzděláním v každém sledovaném roce vyšší než absolutní počet vysokoškoláků. V roce 2011 byl jejich počet zhruba trojnásobně vyšší než vysokoškoláků. V roce 1991 a 2001 byl průměrný počet obyvatel v ZSJ spadajících do horního kvartilu podílu vysokoškoláků okolo 2 200, v roce 2011 se jednalo o jednotky s průměrným počtem obyvatel okolo 1000. Tento údaj přispívá ke skutečnosti, že mezi lokality atraktivní pro obyvatele s vyšším sociálním statutem patří nejen vnitřní město Českých Budějovic s vyšší hustotou obyvatel, ale zařadily se mezi ně i menší sídla v jeho zázemí či nově vybudované lokality na zelené louce (například U Dobrovodského potoka v rámci administrativních hranic Českých Budějovic). V těchto atraktivních lokalitách v roce 1991 bylo v průměru 60 % bytů umístěno v rodinných domech (RD) a 32 % bytů v bytových domech (BD). Nutno dodat, že se jedná o průměrný podíl mezi sledovanými jednotkami v daném horním kvartilu. Z pohledu absolutních čísel byl počet bytů v bytových domech v tomto roce vyšší. V roce 2011 se tento průměrný podíl změnil na 75 % bytů v RD a 36 % bytů v BD a absolutní počet bytů v bytových domech se snížil takřka na polovinu a počet bytů v rodinných domech je absolutně převýšil. Z těchto dat lze usuzovat, že vysokoškoláci v 90. letech žili významně na sídlištích, tedy v lokalitách s vysokým podílem bytů v bytových domech. Za pokles absolutního počtu bytů v bytových domech v územních jednotkách spadajících do horního kvartilu území s vysokým podílem vysokoškoláků jistě může změna bytových preferencí obyvatel s vysokoškolským vzděláním, kteří se ze sídlišť stěhují do rodinných domů zpravidla nově postavených v zázemí města. Za udržení průměrného relativního podílu bytů

v bytových domech zřejmě bude stále procento vysokoškoláků (například absolventů), kteří volí bydlení na sídlišti a také atraktivita nově postavených kondominií³⁶, ve kterých jsou byty nabízeny jak k prodeji, tak ke koupi. Vysokoškoláci samozřejmě ze sídlišť v žádném případě nevymizeli, jen každé sídliště má odlišný vývoj z hlediska bydlících osob s vysokoškolským vzděláním. Zatímco například na sídlišti Máj v roce 1991 bydlelo 19,8 % vysokoškoláků a území spadalo do horního kvartilu podílu osob s vysokoškolským vzděláním, v roce 2011 byl podíl této skupiny obyvatel nižší a území do horního kvartilu již nespadá. Více o území s převážně sídlištní zástavbou v kapitole 6.

Pro zjištění, zda se vysokoškoláci a obyvatelé se základním vzděláním významně koncentrují v území, jsem použila lokalizační koeficienty (LQ) základního a vysokoškolského vzdělání³⁷ (viz kapitola Metodika práce a zdroje dat), kde popisují kritéria zařazení územní jednotky do výběru. Obrázek 5:2 zobrazuje tato území spolu s jejich jmenným seznamem ve sledovaném období 1991-2011. Na úvod je třeba říci, že počet jednotek s výraznou koncentrací obyvatelstva se základním vzděláním se celkově snížil a počet územních jednotek, ve kterých se koncentrují vysokoškoláci, se zvýšil. Charakteristiky jednotlivých ZSJ s vysokou hodnotou LQ jsou podobné jako v území spadajícím do horního kvartilu podílu osob se základním vzděláním. V jednotkách, kde je vyšší koncentrace obyvatel s nízkým vzděláním počátkem 90. let, je vysoký podíl obyvatel starších 65 let (index stárí dosahuje hodnoty okolo 300 i více). Například lokalita Na Dobré Vodě (obec Libnič) v roce 1991 měla podíl starších osob 47 %. Tato lokalita je specifická tím, že na jejím území je lokalizovaný ústav (Domov Libnič a Centrum sociálních služeb), který zde má svou historii. Domov nabízí své služby mentálně postiženým dětem, mládeži i dospělým a služby osobám v důchodovém věku, kteří potřebují komplexní péči. Ostatní lokality, které mají ve vybraných letech vyšší lokalizační koeficient základního vzdělání, mají zpravidla okolo padesáti i méně obyvatel a jsou na hranicích ORP. Výjimkou je rok 2011, kdy se lokalita s koncentrací osob se základním vzděláním nachází uvnitř administrativních hranic Českých Budějovic. Jde o lokalitu Nové Vráto – průmyslový obvod, která svým názvem předesílá svou hlavní funkci. V roce 2011 zde žilo 180 obyvatel, z nichž 80 mělo základní vzdělání (70 %). Vzhledem k tomu, že celkem 77 % obyvatel v tomto území bydlí v zařízení a nezaměstnanost dosáhla 34,5 % (podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivní složce obyvatel), předpokládám, že značná část bydlících obyvatel je romské obyvatelstvo, rovněž také kvůli nízkému indexu stárí (16) a vyššímu podílu zastoupené dětské složky (28 %). Další skupinou bydlících v tomto území jsou cizinci (12 % osob má dlouhodobé povolení k pobytu). Osoby žijící v této lokalitě jsou zčásti izolováni od potřebných služeb občanské vybavenosti, které v této lokalitě chybí. Vzhledem k vysokému procentu neobydlených bytů (45 %) je tato lokalita jistě nejméně vyhledávanou lokalitou

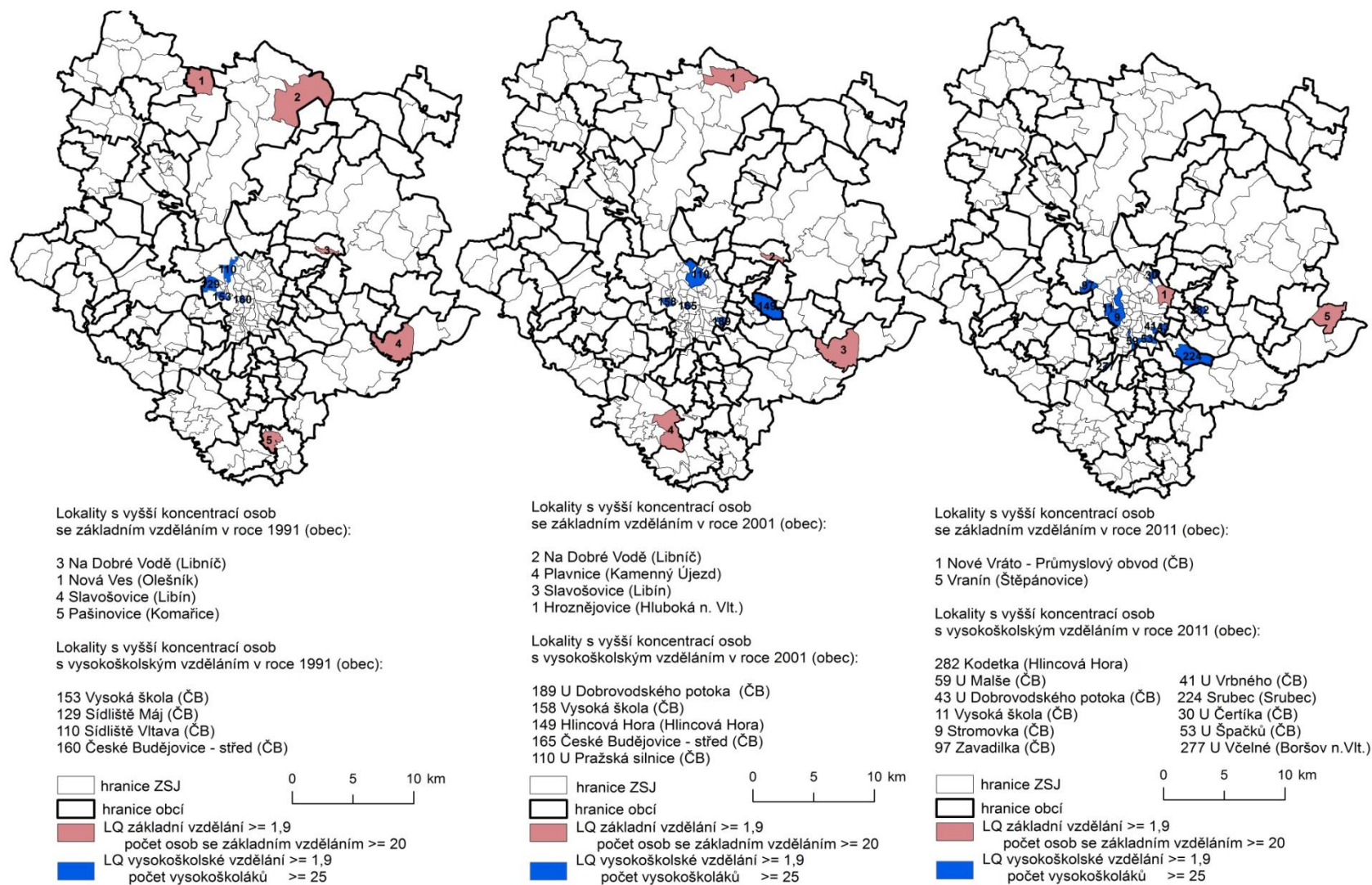
³⁶ V Českých Budějovicích vznikla řada nových bytových domů na místo staré zástavby s menším počtem bytů.

³⁷ Lokalizační koeficient zde porovnává hodnotu daného ukazatele za dané území (základní sídelní jednotku) a za Českou republiku pro daný rok.

k bydlení. Důvod vyšší koncentrace osob se základním vzděláním v územní jednotce Vranín v roce 2011 bych přisuzovala přítomnosti velkého výrobního závodu a expedice Best (výroba betonových stavebních prvků), který snižuje atraktivitu lokality. Místní obyvatelé mohou být zaměstnanci tohoto závodu či původní obyvatelé.

Vysokoškoláci se ve všech třech obdobích významně koncentrují v malých územních jednotkách v rámci administrativních hranic města České Budějovice a v roce 2011 i mimo tuto hranici. V roce 1991 byla vysoká koncentrace této skupiny na sídlištích, v centru města a v územní jednotce Vysoká škola. ZSJ Vysoká škola je z pohledu typu bytové zástavby různorodá ZSJ, jejíž území se po roce 2001 rozšířilo díky nové výstavbě rodinných domů. Tato územní jednotka je tvořena starší rezidentní částí tvořenou rodinnými domy, na které navazuje nová výstavba rodinných domů v blízkosti Stromovky (městského parku), dále několik novějších menších bytových domů a zázemím vysokoškolských kolejí a fakult Jihočeské univerzity. Rok 1991 svědčí o atraktivnosti této lokality vzhledem k přítomnosti bydlících vysokoškoláků v rodinných domech. Tato lokalita si status území s vysokou koncentrací vysokoškoláků udržela i v roce 2001 a 2011. Dokládá to nová výstavba lukrativních bytových domů po roce 2001 svědčící o investiční atraktivitě tohoto území. Další lokality, které obývá velký podíl vysokoškoláků, jsou lokality nové bytové výstavby. Všechny tyto územní jednotky spojuje nízký index stáří, který se dostává i pod hranici 30, vysoký podíl bytů v rodinných domech (v osobním vlastnictví) a pozitivní změna počtu obyvatel (viz tabulka 5:2).

Obrázek 5:2 Identifikace lokalit s vysokou koncentrací osob se základním a vysokoškolským vzděláním v ZSJ ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování

Tabulka 5:2 Základní charakteristika základních sídelních jednotek s vysokou koncentrací osob s vysokoškolským vzděláním podle výsledků SLDB 2011

základní sídelní jednotka (obec)	počet obyvatel	osoby narozené v obci obvyklého bydliště (%)	index změny počtu obyvatel (1991/2011) 1991=100 % (%)	osoby s vysokoškolským vzděláním (%)	absolutní nárůst vysokoškoláků (%)1991/2011	index stáří	byt ve vlastním domě (%)
Kodetka (Hlincová Hora)	229	14	-	42	-	20	89,8
U Malše (ČB)	259	39	259	40,6	40,6	72	0
U Dobrovodského potoka (ČB)	505	53	252,5	40,4	40,4	19	93,9
Vysoká škola (ČB)	700	36,4	2,01	35,7	13,4	77	45,4
Stromovka	509	46,7	3,12	33,2	28,5	37	25,1
Zavadilka (ČB)	931	51,3	2,19	32,4	23,8	47	91,1
U Vrbného (ČB)	239	51,7	2,5	31,1	24,2	47	89,5
Srubec (Srubec)	942	21,2	341	28,8	26,1	29	91,3
U Čertíka (ČB)	148	54,1	250,8	28,3	21,5	35	93,9
U Špačků-za hřbitovem (ČB)	262	63	344,7	25,8	24,2	25	87
U Včelné (Boršov n. Vlt.)	236	14,9	-	25,7	-	18	95,8

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2011, vlastní zpracování. Poznámka: ZSJ Kodetka a ZSJ U Včelné vznikly až po roce 2001. V lokalitách U Malše a U Dobrovodského potoka došlo k velkému nárůstu počtu obyvatel díky výstavbě na zelené louce. Lokalita U Malše měla v roce 1991 1 obyvatele a v roce 2011 již 259 obyvatel. V lokalitě U Dobrovodského potoka se počet obyvatel zvýšil o 503 během let 1991–2011. V obou ZSJ proběhla nová výstavba na zelené louce na základě developerského projektu.

Mezi tyto lokality patří například Kodetka v obci Hlincová Hora, která je od stávající staré části obce územně oddělena (viz obrázek 5:3), dále lokalita U Dobrovodského potoka, ve které v roce 1991 vyrostlo 170 nových rodinných domů (SLDB 2001, 2011) i díky developerskému projektu viz obrázek 5:4 či Zavadilka, ve které se mezi lety 1991–2014 postavilo více jak 200 domů na základě developerského projektu (Jelen Development 2014) viz obrázek 5:5. Většina těchto lokalit je víceméně demograficky i sociálně homogenních, avšak v lokalitě Zavadilka je část území zastavěná původními domy, tedy původními rezidenty, kteří mohou mít i nižší sociální status a z hlediska demografické struktury může být tato část území heterogenní.

Obrázek 5:3 Základní sídelní jednotka Kodetka

Zdroj: geoportal.cuzk.cz, vlastní zpracování.

Obrázek 5:4 Základní sídelní jednotka U Dobrovodského potočka

Zdroj: geoportal.cuzk.cz, vlastní zpracování.

Obrázek 5:5 Základní sídelní jednotka Zavadilka

Zdroj: geoportal.cuzk.cz, vlastní zpracování.

5.2 Změny vzdělanostní úrovně na úrovni obcí v letech 1991-2011

V předchozí kapitole byl představen mikropohled do rozmístění vysokoškoláků a obyvatel se základním vzděláním v ORP České Budějovice. Nyní se budu zabývat vývojem a změnami podílu osob se základním vzděláním a především změnami v zastoupení vysokoškoláků v obcích ORP České Budějovice od počátku devadesátých let do současnosti (2011). Budu se snažit odkrýt faktory, které tyto změny podmiňovaly a podmiňují. Vzhledem k tomu, že od roku 1991 došlo k mnoha územním změnám na úrovni základních sídelních jednotek³⁸, je vhodnější používat pro srovnání dat v čase úroveň obcí. Mezi sledované obce³⁹ jsou zařazeny pouze ty, které měly více jak 50 obyvatel starších patnácti let se zjištěným vzděláním.

Vysokoškoláci mají tendence se v území především koncentrovat (Puldová 2011). Vzhledem k jejich socio-ekonomickému statusu si mohou snadněji dovolit vyhledávat lokality k bydlení s podobným sociálním statutem. Tato strategie má vliv na celé území, tedy jak na cílové lokality, tak na lokality zdrojové. Právě migrace obyvatelstva s vyšším sociálním statutem způsobuje nárůst sociálně prostorové diferenciací v České republice (Ouředníček, Novák 2011).

Počátkem devadesátých let byla úroveň vzdělání obyvatel ORP České Budějovice odlišná v porovnání se současností. Díky snaze podporovat zejména technické a učňovské obory během komunistického režimu, nebyl kladen důraz na vyšší vzdělávání jako dnes (Simonová 2006) a značný podíl obyvatel měl pouze základní vzdělání či střední odborné bez maturity. Průměrný podíl obyvatel se základním vzděláním v obcích sledovaného území v roce 1991 byl 40,2 % (Česko 33,8 %). Rozdíl mezi minimálním a maximálním zastoupením osob se základním vzděláním v obcích byl 33 %. Existovaly tedy určité územní rozdíly z hlediska podílu obyvatel se základním vzděláním. Tato část populace žila spíše v menších sídlech ve venkovských oblastech a ve větší vzdálenosti od krajského města, naopak nejnižší podíly obyvatel se základním vzděláním na počátku 90. let byly v suburbiích Českých Budějovic a nejnižší podíl měly České Budějovice samotné (24,7 %). V následujícím SLDB v roce 2001 se relativní podíl těchto obyvatel razantně snížil, kdy většina obcí oscillovala kolem průměru 26 % (23,7 % Česko). Nejnižší podíl měla tentokrát obec Borek s 14,4 % (České Budějovice 18 %). Obecně k vyššímu průměrnému poklesu podílu obyvatel se základním vzděláním došlo mezi roky 1991 a 2001 než v následujícím desetiletí 2001-2011⁴⁰. Největší úbytek podílu osob se základním

³⁸ Od roku 1991 do roku 2011 vzniklo v rámci ORP České Budějovice 27 nových územních jednotek, došlo rovněž k drobným územním modifikacím.

³⁹ Pro srovnání v čase jsem v roce 1991 pracovala i se základními sídelními jednotkami, které v roce 2001 byly již obcemi. Jedná se o Branišov (v roce 1991 v rámci obce Dubné), Kvítkovice (v roce 1991 v rámci obce Lipí) a Závraty (v roce 1991 v rámci obce Homole).

⁴⁰ Podíl obyvatel se základním vzděláním průměrně klesl v letech 1991–2001 o - 14 % a o -7,8 % v letech 2001-2011.

vzděláním v prvním období zaznamenaly obce, ve kterých byl podíl těchto osob v roce 1991 jeden z nejvyšších (Hvozdec, Bošilec, Nákří, Drahotěšice), a například v obci Hlincová Hora, kde velký pokles podílu osob se základním vzděláním byl zapříčiněn celkovým výrazným zvýšením počtu obyvatel (starších 15 let), z nichž velký podíl byly osoby s vysokoškolským vzděláním. V tomto období můžeme rovněž jmenovat obce, ve kterých byl podíl osob s nízkým vzděláním mezi lety 1991 -2001 víceméně stabilní: Vidov, Dobrá Voda u Č. Budějovic, České Budějovice, Zliv, Kvítkovice, Roudné, Mydlovary, Adamov, Rudolfov, Včelná, Boršov n. Vltavou. Jedná se především o obce v zázemí Českých Budějovic, kde podíl osob se základním vzděláním byl v roce 1991 relativně nízký. Výrazný pokles podílu obyvatel se základním vzděláním během prvního sledovaného období měl zejména demografické příčiny, tedy vymření části starší populace s nízkým (základním) vzděláním vzhledem k celkovému absolutnímu i relativnímu poklesu těchto osob téměř ve všech obcích. K největším úbytkům došlo v obcích se zároveň nejvyšším podílem osob se základním vzděláním ve výchozím roce (1991). Ve druhém období (2001-2011) došlo celkově již k nižšímu poklesu podílu těchto osob v jednotlivých obcích. Velký úbytek opět zaznamenaly obce, které v roce 2001 měly nejvyšší podíly osob se základním vzděláním a zároveň i nadprůměrný podíl osob starších 65 let. Jedná se o venkovská sídla s malým či větším zastoupením rodinných domů⁴¹ do 500 obyvatel. V období 2001-2011 dochází v některých obcích k mírnému relativnímu i absolutnímu nárůstu osob se základním vzděláním. Jde o obce, jak v zázemí Českých Budějovic, tak i o vzdálenější sídla. Vysoký podíl osob se základním vzděláním v roce 2011 měla venkovská sídla s malým či větším zastoupením rodinných domů, velikostně se jedná o obce do 200 obyvatel s malým procentním navýšením podílu vysokoškoláků ve sledovaném období.

Podíl osob s vysokoškolským vzděláním v roce 1991 byl v obcích ORP České Budějovice relativně nízký⁴². V roce 1991 v podílu vysokoškoláků dominovalo město České Budějovice (11,5 %), Borek (11,4 %), Dobrá Voda u Českých Budějovic (9,2 %) a Hrdějovice (7,5 %), které zároveň měly jako jediné obce z ORP České Budějovice podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním vyšší než průměr za Česko (viz obrázek 5:6). Borek, Dobrá Voda u ČB i Hrdějovice patřily mezi nově vznikající suburbia během socialistického období (Kubeš 2009a). O deset let později (2001) se průměrný podíl vysokoškoláků v obcích ORP ČB zvýšil na 6,5 %, nicméně stále nedosahoval průměru Česka (9 %). Nejvyššího podílu vysokoškoláků dosáhla obec Hlincová Hora (19,8 %), Borek (15,3 %) a další obce v zázemí města České Budějovice. Hlincová Hora také dosáhla rovněž největšího procentního nárůstu vysokoškoláků oproti roku 1991 i ve srovnání s ostatními obcemi (viz tabulka 5:4). Příčinou tohoto výrazného procentního nárůstu obyvatel s vyšším sociálním statusem je nová výstavba rodinných

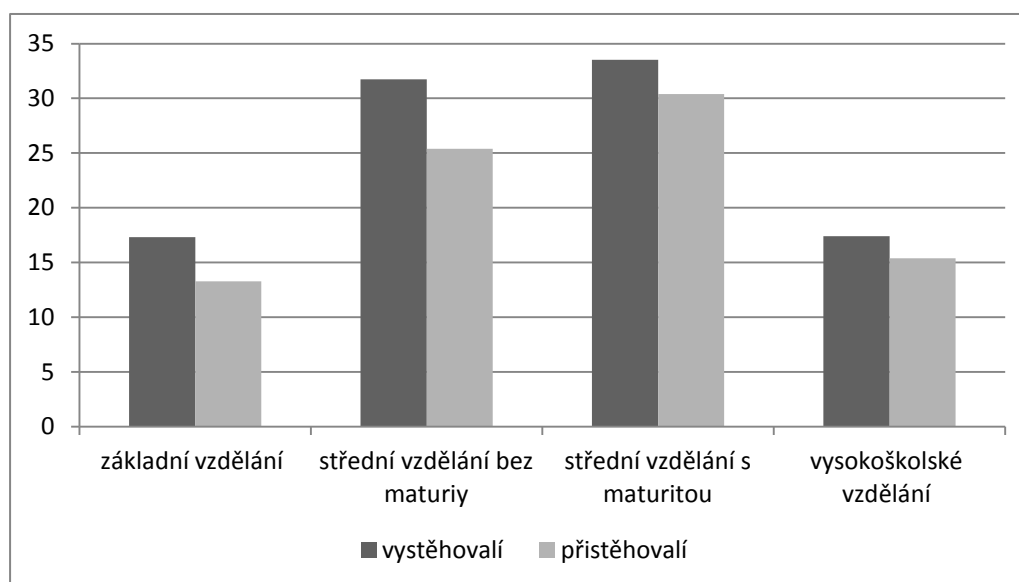
⁴¹ Kategorii typy sídel jsem vytvořila na základě typizace sídelních jednotek aglomerace vytvořené Kubešem a Švecem (2009) a dotvořila ji podle ortofoto mapy České republiky.

⁴² Průměrný podíl vysokoškoláků v obcích ORP České Budějovice v roce 1991 byl 3,9 %, tedy výrazně nižší než průměr za Česko 7,2 % (SLDB 1991)

domů v ZSJ Kodetka, ve které v roce 2011 byla vysoká významná koncentrace osob s vysokoškolským vzděláním.

V prvním období (1991-2001) obecně došlo k největším nárůstům vysokoškoláků v obcích, které měly vyšší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním i v roce 1991, ale ne u všech. Například obec Planá, Úsilné a České Budějovice měly ve vztahu k nárůstu vysokoškoláků v obcích ORP ČB podprůměrný nárůst této skupiny. České Budějovice od roku 1995 ztrácí obyvatelstvo migrací (ČSÚ 2013a) zejména díky suburbánní migraci, kdy lidé s vyšším sociálním statusem opouští vnitřní město a sídliště a dávají přednost životu v rodinném domě v zázemí města, či cestují na delší vzdálenosti za prací. Největší podíl vystěhovalých obyvatel mezi lety 1992-2004 činily osoby se středním vzděláním s maturitou (viz tabulka 5:3). Během sledovaného období byl počet vysokoškoláků vystěhovalých vyšší než počet přistěhovalých. Přítomnost vnitrostátního letiště v obci Planá je možný důvod, proč tato lokalita není vyhledávanou destinací pro obyvatelstvo s vyšším sociálním statusem, ačkoliv je dopravně dostupná, stejně jako obec Úsilné, skrz kterou je plánována dálnice D3 (Kovář 2008 – koordinační výkres územního plánu obce). Obecně měla v prvním období nejnižší podíl vysokoškoláků venkovská sídla a některá z nich zaznamenala i snížení jejich podílu. Jde o venkovské obce s malým (nebo žádným) zastoupením rodinných domů (Vitín, Dynín, Mazelov a Bošilec⁴³), které zřejmě, díky své větší vzdálenosti od Českých Budějovic, nebyly dostatečně atraktivní pro udržení vysokoškoláků na svém území.

Tabulka 5:3 Struktura vystěhovalých a přistěhovalých obyvatel podle vzdělání mezi lety 1992-2004, České Budějovice

Zdroj: ČSÚ 2005b

⁴³ V těchto obcích došlo zároveň i k absolutnímu úbytku vysokoškoláků v letech 1991–2001 (SLDB 1991, 2001).

V posledním sčítání v roce 2011 České Budějovice obsadily až 11. místo v rámci ORP ČB z hlediska podílu vysokoškoláků. Na prvním místě s nejvyšším podílem osob s vysokoškolským titulem se objevila opět obec Hlincová Hora (33,8 %), dále Srubec (23,5 %), Doubravice (22,7 %), Litvínovice (22,1 %), Roudné (20,9 %), Borek (20,6 %) a Hrdějovice (20,0%), ve kterých zároveň došlo k největší pozitivní změně - nárůstu podílu vysokoškoláků v období 2001-2011 (viz tabulka 5:4). Výjimkou je obec Borek, která spolu s obcemi jako Plav, Staré Hodějovice a Dobrá Voda u ČB zaznamenala podprůměrný procentní nárůst vysokoškoláků ve vztahu k obcím v ORP ČB. Obce Staré Hodějovice, Borek a Dobrá Voda u ČB populačně rostly již během socialismu (Kubeš 2009b). Vzhledem k vyššímu zastoupení vysokoškoláků v roce 1991 se zřejmě jednalo o cílové území pro tuto skupinu obyvatel již během minulého režimu. Je pravděpodobné, že díky suburbanizaci probíhající již v minulosti je kapacita pozemků pro novou výstavbu již velmi omezena. Výrazný nárůst vysokoškoláků v obcích ORP ČB se odehrál až v druhém období⁴⁴. V roce 1991 měly pouze 4 obce nadprůměrný podíl vysokoškoláků ve vztahu k Česku a v roce 2011 se tento počet rozšířil na 28 obcí. Předpokládám, že tento nárůst je výsledek vzdělanostní reprodukce díky zvýšení příležitostí studia na vysoké škole v Jihočeském kraji, který se mohl v SLDB 2011 již významně projevit, a zároveň přitažlivosti krajského města pro mladé vysokoškoláky z hlediska vzdělávacích a pracovních příležitostí v rámci jihočeského regionu. Nejvyšší nárůsty zastoupení vysokoškoláků v obcích ORP ČB ve sledovaných obdobích zobrazuje tabulka 5:4. Pro hodnocení nárůstu vysokoškoláků pracuji s několika ukazateli růstu. Relativní růst počtu obyvatel je ukazatelem vypovídající o nárůstu počtu vysokoškoláků v obci. Toto číslo může dosahovat velkých hodnot, ačkoliv absolutní nárůst vysokoškoláků je zanedbatelný. Relativní nárůst vysokoškoláků v obci hodnotím jako absolutní rozdíl dvou procentních hodnot.

Změny v zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním v obcích ORP ČB v letech 1991-2011 shrnuje obrázek 5:6. Podle výsledků SLDB území, ve kterém se podíl vysokoškoláků zvýšil v prvním období (1991-2001), čekalo výrazné navýšení i v období druhém (2001-2011). To vypovídá o tendenci obyvatel s vyšším sociálním statusem stěhovat se do území, která již vyšší sociální status mají.

⁴⁴ Průměrná změna podílu vysokoškoláků v obcích ORP České Budějovice v letech 1991-2001 byla 2,6 % a v období 2001 – 2011 5,8 % (SLDB 1991, 2001, 2011).

Tabulka 5:4 Nárůst vysokoškoláků v obcích ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011

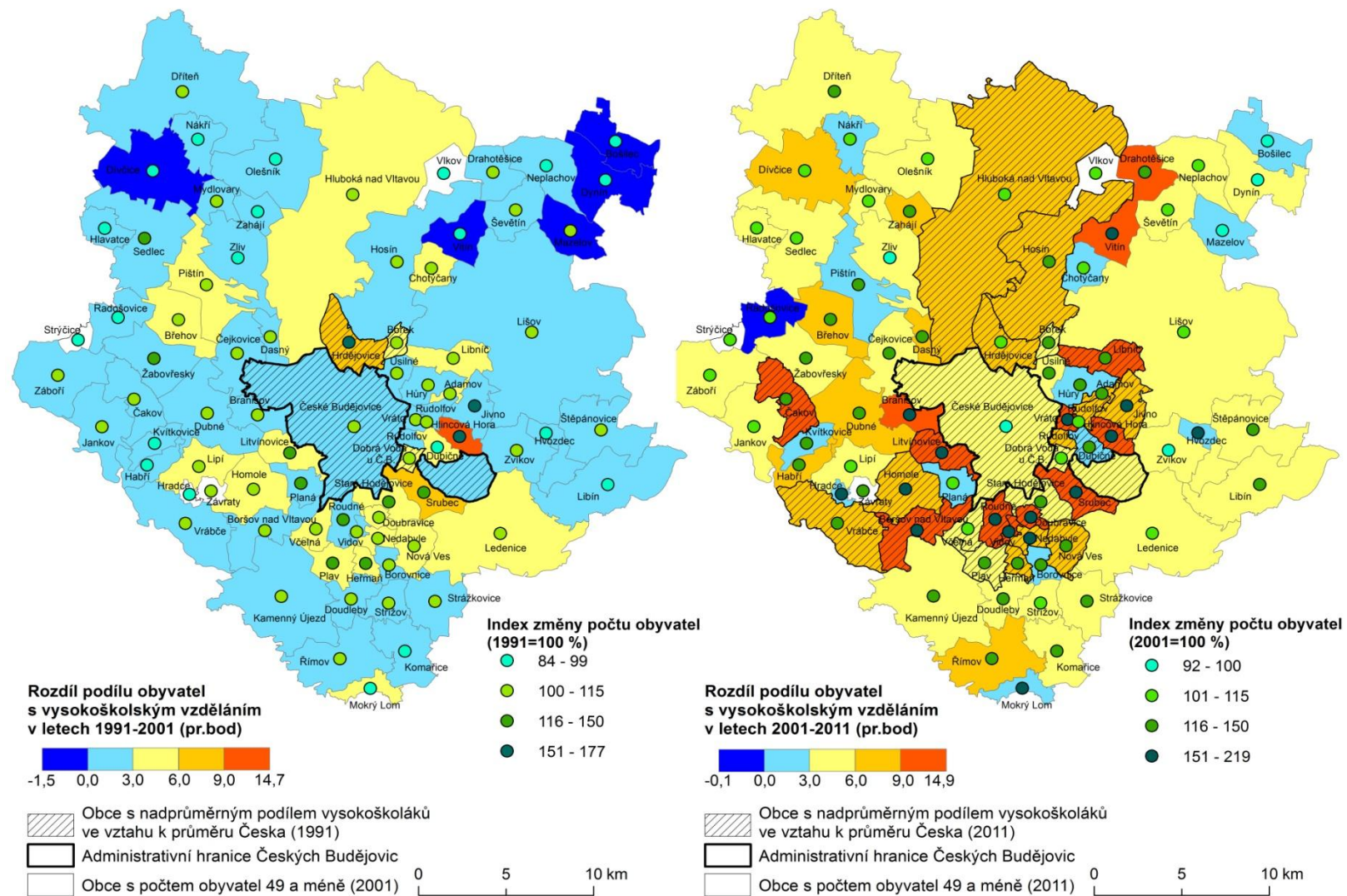
	změna podílu 1991-2001 (pr. bod)	rel. růst počtu vysokoškoláků (1991=100 %)		změna podílu 2001-2011 (pr. bod)	rel.růst počtu vysokoškoláků (2001=100 %)
Hlincová Hora	14,7	680	Roudné	14,9	600
Srubec	6,4	314,8	Vídov	14,0	607,7
Hrdějovice	6,1	303,8	Hlincová Hora	14,0	294
Doubravice	6,0	243	Boršov n. Vltavou	12,6	550
Mokrý Lom	5,8	200	Srubec	12,3	438,8
Litvínovice	5,3	296	Litvínovice	12,2	441,6
Staré Hodějovice	5,1	238,2	Doubravice	11,6	317,6
Plav	5,1	287,5	Branišov	10,5	883,3
Dobrá Voda u ČV	4,3	161,7	Vráto	10,1	372,7
Dubičné	4,3	185,7	Drahotěšice	9,9	700
průměr v obcích ORP	2,6	202	průměr v obcích ORP	5,8	274

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování. Poznámka: tučně zvýrazněny jsou ty obce, ve kterých došlo k nadprůměrnému růstu v obou ukazatelích ve vztahu k průměrným hodnotám za všechny obce ORP ČB.

V druhém období se navíc zvýšení podílu vysokoškoláků dočkala i některá vzdálenější venkovská sídla (Čakov, Vitín, Drahotěšice). V Drahotěšicích došlo dokonce k sedminásobnému zvýšení počtu vysokoškoláků. Může jít o pokračující suburbanizace do sídel, která nejsou v bezprostřední blízkosti Českých Budějovic, kde předpokládám, je cena pozemku nižší ve vztahu k suburbanizovaným lokalitám v zázemí města. I přes výrazné procentní zvýšení zastoupení vysokoškoláků v těchto obcích byl jejich podíl (2011) lehce nad průměrem ORP.

Rozdíly v zastoupení vysokoškoláků v suburbiích a venkovských obcích zobrazuje tabulka 5:5. Z tabulky lze na první pohled vyčíst inverzní vztah mezi vzdáleností od Českých Budějovic a podílem vysokoškoláků v obcích daného sídelního typu. Zázemí města České Budějovice mělo počátkem devadesátých let nejvyšší podíl vysokoškoláků a tento podíl se dramaticky v tomto území zvýšil i v druhém období (2001-2011), kdy se posiluje také vzdělanostní úroveň v suburbiích venkovské krajiny a nadprůměrně i v některých venkovských obcích. Naopak menší města ve druhém období zaznamenala podprůměrný nárůst vysokoškoláků (kromě města Hluboká nad Vltavou). Tyto významné nárůsty obyvatel s vyšším sociálním statusem vytvářejí rozdíly mezi zázemím města a venkovskými obcemi a to z hlediska urbanismu i sociálního prostředí.

Obrázek 5:6 Nárůst vysokoškoláků a počtu obyvatel v obcích ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování. Poznámka: Intervaly vyjadřující změnu podílu vysokoškoláků a relativní změnu počtu obyvatel jsou v obou kartogramech záměrně stejné, aby se vývoj změn mohl snadněji porovnat.

Tabulka 5:5 Změny v zastoupení vysokoškoláků a osob se základním vzděláním podle typů území v ORP České Budějovice podle SLDB 1991, 2001 a 2011

typy území	1991		2001		2011	
	podíl vysokoškoláků (%)	podíl osob se základním vzděláním (%)	podíl vysokoškoláků (%)	podíl osob se základním vzděláním (%)	podíl vysokoškoláků (%)	podíl osob se základním vzděláním (%)
suburbia příměstské krajiny	7	35,8	10,8	21,2	18,6	15,2
změna podílu (pr. bod)	3,8 % (1991-2001)			7,8 % (2001-2011)		
suburbia venkovské krajiny	3,9	44,6	7,5	24,7	14,9	16,3
změna podílu (pr. bod)	3,6 % (1991-2001)			7,4% (2001-2011)		
venkovské obce s větším zastoupením RD	2,5	47	4,3	28	9,4	19,7
změna podílu (pr. bod)	1,8 % (1991-2001)			5,1 % (2001-2011)		
venkovské obce s menším zastoupením RD	2,7	49,7	4,1	29,3	8,1	20,8
změna podílu (pr. bod)	1,4 % (1991-2001)			4 % (2001-2011)		
města	5,2	53,6	7,7	23,3	12,8	17,7
změna podílu (pr. bod)	2,5 % (1991-2001)			5,1 % (2001-2011)		

Zdroj: SDLB 1991, 2001, 2011 Poznámka: počet jednotek v typech území: suburbia příměstské krajiny 18 obcí, suburbia venkovské krajiny 10, venkovské obce s větším zastoupením RD 20, venkovské obce s menším zastoupením RD 23, města 7. Typologie sídel jsem převzala z Kubeše a Švece (2009) a doplnila ji podle ortofoto mapy Česka.

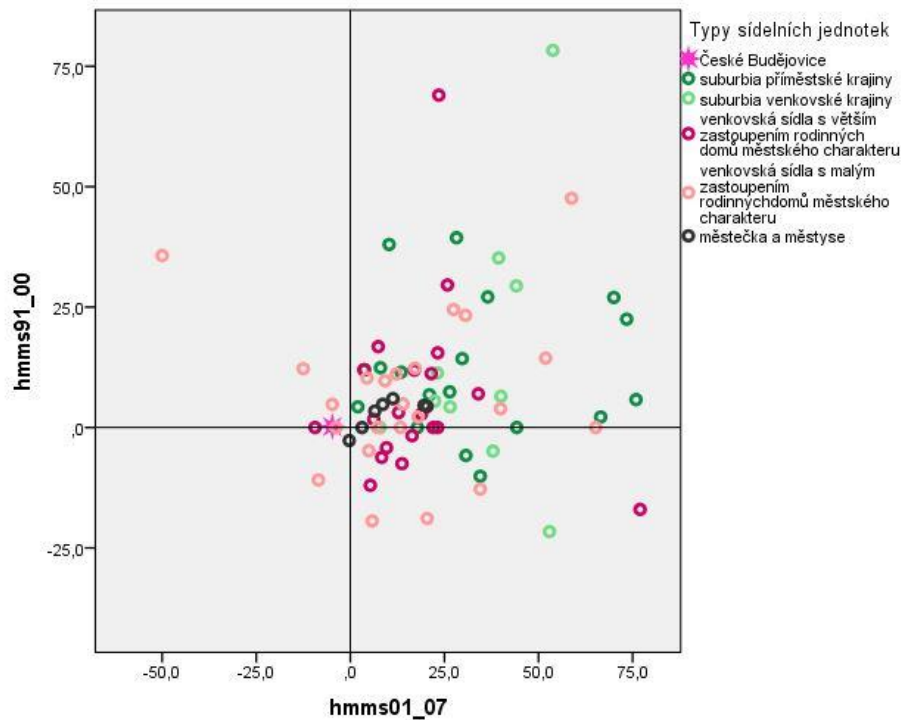
Z toho důvodu je výzkum urbánní geografie směřován například na sledování vztahů mezi starousedlíky, novousedlíky v suburbanizovaných obcích (Ouředníček, Puldová 2006). Vysoký nárůst podílu osob s vyšším socio-ekonomickým statusem nemusí obci zaručit její celkový rozvoj, pokud se novousedlíci nezapojí do rozvoje lokality svého nového bydliště zpravidla už jen tím, že si nechají přepsat své trvalé bydliště, k čemuž někteří starostové novousedlíky veřejně vyzývají (Hlincová Hora 2010).

Na změny úrovně vzdělání v území má vliv několik faktorů. Tím prvním je sociální mobilita. Lidé mohou během svého života postoupit v sociální hierarchii výš v závislosti na svém věku. Během života mohou získat vyšší vzdělání a tím tedy i relativně vyšší sociální status. Pokud bychom uvažovali o jednotlivých územích jako o uzavřených buňkách, ze kterých nelze ven ani dovnitř, za zvýšení podílu vysokoškoláků by mohla aspirace lidí po studiu, vzdělanostní reprodukce a celkové vzdělanostní příležitosti v daném území. Na změny sociální diference a sociálního prostředí území má však vliv především migrace. ČSÚ od roku 2004 přestal evidovat u stěhujících se osob vzdělání. Ze statistických

dat je tedy nemožné rozlišit, který z těchto dvou faktorů vývoj sociální struktury určitého území ovlivňuje silněji. Nicméně území s vysokým nárůstem vysokoškoláků má zpravidla i vysoké saldo migrace (srovnej obrázek 5:6 a 5:9). Kartogramy v obrázku 5:9 dávají obraz o hrubé míře průměrného ročního migračního salda (hmms) v obcích ORP ČB v transformačním období (1991-2000), dále v novodobé fázi, kdy se zvyšuje imigrace cizinců v Česku (2001-2007), a v současném období (2008-2013). Během prvního období měla většina obcí nižší hodnoty hmms, zejména díky obecně nízké vnitřní migraci obyvatel Česka až do poloviny 90. let (Ptáček, Toušek, Polášek, 2007). Nejvyšší hodnoty v prvním období dosahovala suburbia příměstské a venkovské krajiny, která zároveň měla i nejvyšší nárůst podílu vysokoškoláků. Nejvyšší hodnotu hmms zaznamenala obec Hlincová Hora, Libnič, Dobrá Voda u ČB., Hrdějovice a Plav (ČSÚ 2013a). Tento suburbanizační migrační trend do zázemí Českých Budějovic se umocňuje i během období 2001-2007, kdy většina obcí v zázemí Českých Budějovic roste díky migraci⁴⁵ (viz obrázek 5:7). V tomto období je zároveň hrubá míra průměrného migračního salda ve všech v suburních kladná (viz obrázek 5:9). Kulminuje tak suburbanizační migrace do zázemí krajského města. Mezi obdobími 2001-2007 a 2008-2013 již dochází k útlumu silných migračních proudů do některých suburbií a naopak migračně posilují některé venkovské obce (viz obrázek 5:8). Zajímavé je, že obce, které v období 2001-2011 dosahují nadprůměrných nárůstů vysokoškoláků, mezi obdobími 2001-2007 a 2008-2013 zaznamenávají snížení hmms i záporné hodnoty tohoto ukazatele (například obec Hrdějovice, Srubec, Hlincová Hora či Litvínovice). Tento pokles spojují s poklesem bytové výstavby v těchto lokalitách (a dalších) v zázemí města. Jediná obec Roudné vyniká zvýšenou migrací v posledním sledovaném období. Příkladem čistého vlivu nové bytové výstavby na migraci v lokalitách s vysokým sociálním statutem je již zmíněná obec Hlincová Hora, kde výrazný nárůst a poté pokles hmms souvisel především s výstavbou rodinných domů v lokalitě Kodetka, která proběhla v letech 1997-2001 (I. etapa). Nabídka pozemků ke koupi v etapě II. začala od roku 2008 a od roku 2010 jsou další pozemky na prodej v etapě III. (SHL A PARTNERS a.s. 2015). Můžeme tedy předpokládat, že tato lokalita po kompletní výstavbě bude ostrovem skupiny s vyšším sociálním statutem.

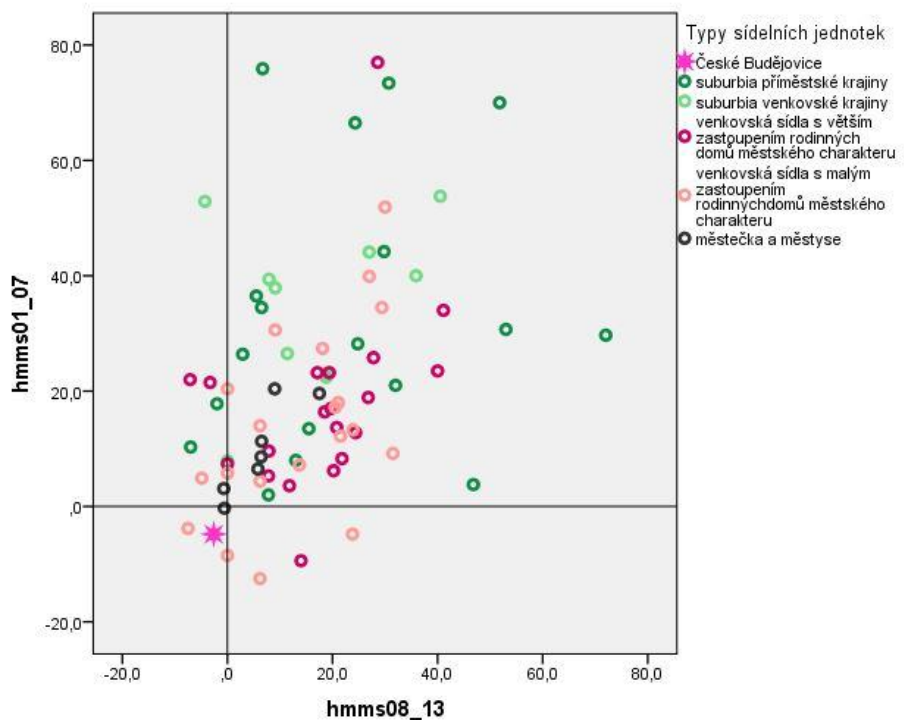
⁴⁵ Jedná se zejména o obce: Doubravice, Litvínovice, Srubec, Boršov n. Vltavou, Branišov, Vidov.

Obrázek 5:7 Hrubá míra průměrného ročního migračního salda v letech 1991-2000 a 2001-2007 v obcích ORP České Budějovice podle typu sídelní jednotky (‰)

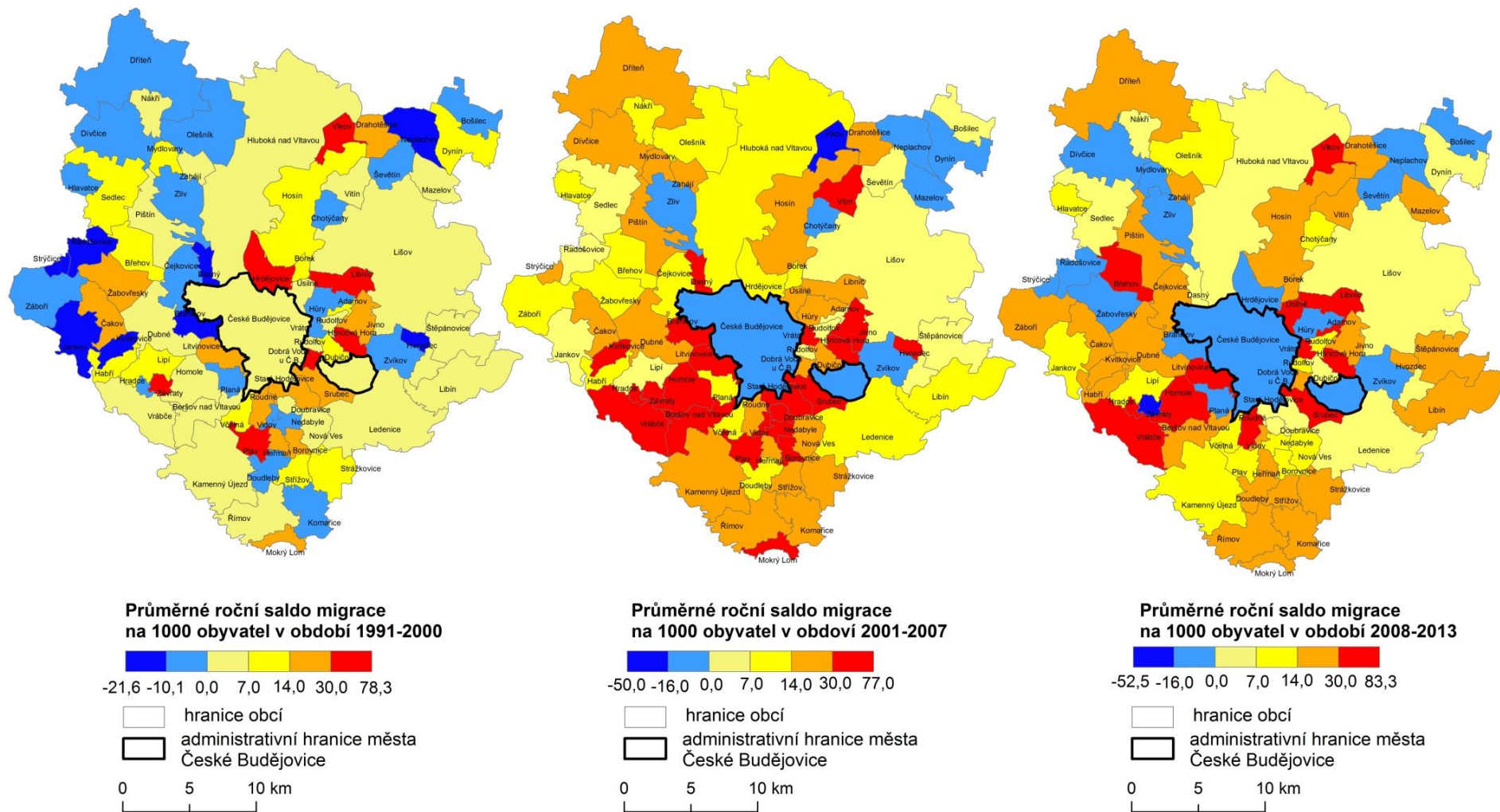
Zdroj: ČSÚ 2013a - Databáze demografických údajů za obce ČR, vlastní zpracování. Poznámka: sídelní typologii jsem převzala od Kubeše a Švece (2009) a doplnila podle ortofoto mapy ČR. Bodový typ grafu jsem zvolila kvůli velkému počtu jednotek a z důvodu dobrého znázornění vývoje hodnot hmms.

Obrázek 5:8 Hrubá míra průměrného ročního migračního salda v letech 2001-2007 a 2008-2013 v obcích ORP České Budějovice podle typu sídelní jednotky (‰)

Zdroj: ČSÚ 2013a - Databáze demografických údajů za obce ČR, vlastní zpracování. Poznámka: sídelní typologii jsem převzala od Kubeše a Švece (2009) a doplnila podle ortofoto mapy ČR.

Obrázek 5:9 Hrubá míra průměrného migračního salda v obcích ORP České Budějovice v období 1991-2000, 2001-2007 a 2008-2013

Zdroj: ČSÚ 2013a - Databáze demografických údajů za obce ČR, vlastní zpracování.

Dalším ukazatelem, který indikuje změny v sociální struktuře a je impulzem pro migraci, je nová bytová výstavba. Jedná se zároveň o ukazatel atraktivity konkrétních lokalit a je zde patrná souvislost se suburbanizačními procesy (Temelová, Ouředníček 2011b). Obecně za socialismu byla nová bytová výstavba iniciovaná převážně státem v rámci komplexní bytové výstavby. Změnila se i forma bytové výstavby a rovněž i její cena a lokalizace (Temelová, Ouředníček 2011b). Dnes bytové výstavbě dominují rodinné domy a kondominia. Nová výstavba se zaměřuje z velké části na sociálně vyšší skupiny obyvatel⁴⁶. Absolutní množství nové výstavby a rekonstrukce domů v letech 2001-2011, víceméně proběhla v obcích, ve kterých došlo rovněž k nárůstu vysokoškoláků (SLDB 2001, 2011). Největší podíl nově postavených domů v letech 2001-2011 se vybudoval v menších obcích v zázemí města: Vidov, Roudné, Srubec, Litvínovice, Hlinová Hora, Boršov nad Vltavou a Homole (Čejková 2011). Samotné ORP České Budějovice v rámci České republiky patří v období 1997-2006 k územím s nejintenzivnější bytovou výstavbou (Temelová, Ouředníček 2011a). Intenzivní rezidenční suburbanizace v zázemí Českých Budějovic vypovídá o ekonomické situaci regionu, ale také o atraktivitě životního prostředí. Nicméně intenzivní bytová výstavba vyvolává silný tlak na sociální, technickou infrastrukturu a rovněž na životní prostředí samotné (Temelová, Ouředníček 2011a).

Novou výstavbu kromě ekonomické síly obyvatelstva regionu umožňuje zejména územní plánování – územní plán obce (ÚP). Jurák (2011) na základě dotazníků se starosty obcí českobudějovické aglomerace shromáždil zajímavé informace o územním rozvoji těchto obcí. Jedná se o obce, ve kterých došlo k významným změnám v zastoupení vysokoškoláků. Zhruba třetina obcí má svůj ÚP ještě z 90. let a více jak polovina již z let 2005-2010. Polovina obcí změnila územní plán kvůli výstavbě nových rodinných domů a více než polovina starostů by ÚP znovu změnila kvůli další výstavbě nad rámec aktuálního ÚP například: Boršov n. Vltavou, Planá, Včelná, Plav, Doubravice, Kamenný Újezd a Roudné. Podle výsledků ankety se starosty v rámci českobudějovické aglomerace byli hlavními iniciátory nové bytové výstavby ve 42,4 % případů jednotliví stavebníci, ve 29,4 % výstavbu iniciovali developéři (Homole, Roudné, Vidov, Boršov n. Vltavou), díky nimž se vytvářely lokality koncentrovaných a uspořádaných rodinných domů v daném území. V posledních třech zmíněných obcích došlo k jednomu z největších nárůstů vysokoškoláků v letech 2001-2011. Tímto předpokládám, že nová výstavba iniciovaná developerskými firmami je zaměřena výhradně na statusově vyšší skupiny obyvatel. Výběr nové lokality developerem ovlivňuje především, a to v tomto pořadí, výhodná dopravní poloha, celková atraktivita lokality, vstřícný přístup zastupitelstva obce a finančně příznivý nákup stavebních pozemků (Jurák 2011). V rámci dalšího územního rozvoje obcí v českobudějovické aglomeraci, na

⁴⁶ Nové byty v kondomiích nabízejí byty od 1 + kk a ceny se pohybují cca od 38 000 / m² (Hanzlíková reality 2015)

základě dotazníku, můžeme odhadovat další nárůst rodinných a bytových domů v obcích. Celkem 36 % obcí odhaduje možnou výstavbu více jak 75 domů (Branišov, Srubec, Roudné, Včelná). Otázkou je existence dostatečné poptávky po novém bydlení takového typu. Nová výstavba by tedy zásadně ovlivnila (posílila) stávající vzdělanostní strukturu obyvatel území. Doposud starostové obcí hodnotí sociální stránku soužití starousedlíků a novousedlíků víceméně dobře (Jurák 2011).

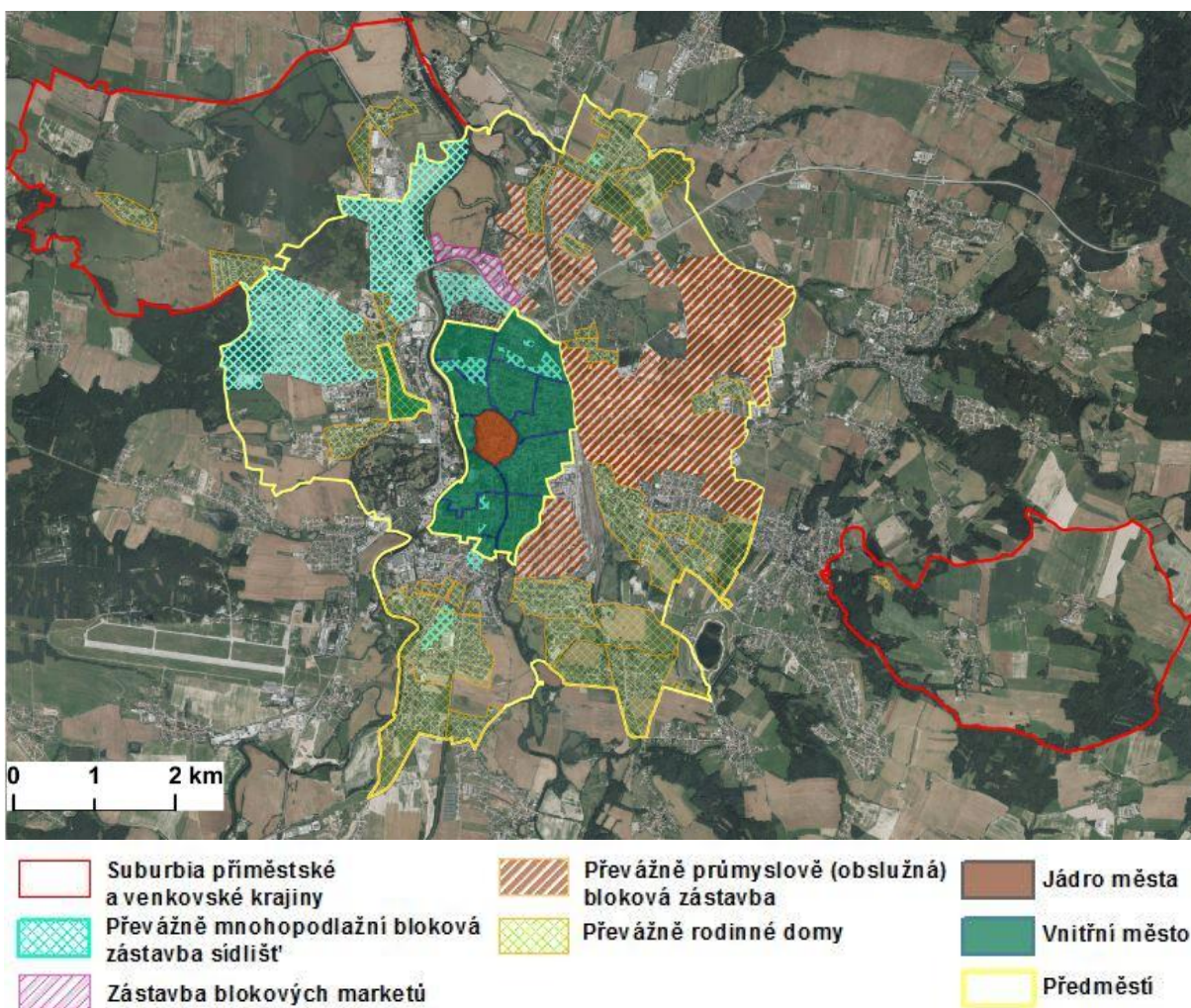
5.3 Změny vzdělanostní úrovně Českých Budějovic v letech 1991-2011

Území města je velmi pestrou mozaikou sociálních charakteristik městské společnosti, která se vyvíjí od jeho vzniku. Sledovat změny sociálně prostorové struktury města je nezbytné pro územní plánování a další politiky přispívající k rozvoji města. Pro poznání výsledných struktur a prostorových vzorců je nezbytné zkoumat mechanismy a procesy, které sociálně prostorové městské struktury vytvářejí (Musil 1992). Tyto mechanismy působící třebaže jen v některé části města mají i dílčí efekty v částech jiných, potažmo na město jako celek. Výsledné vzorce lze sledovat například v jednotlivých územích, jak se historicky vyvíjela v geneticko-koncentrických zónách či podle typu zástavby. Obrázek 5:10 zobrazuje historickou zonaci Českých Budějovic spolu s vybranými typy zástavby (více Kubeš a kol. 2009; 81, 121). Mapa zobrazuje homogenní území z hlediska své funkce i typem převažující zástavby pro celkový obraz prostorového rozmístění lidských aktivit a bydlení. V Českých Budějovicích nalezneme převážně následující typy zástavby: řadové i solitérní rodinné domy (na předměstí města, ostrůvkovitě i ve vnitřním městě), vícepodlažní bytové domy (cihlové) ve vnitřním městě a mnohopodlažní bytové domy (sídliště) na předměstí a z části ve vnitřním městě. Úroveň vzdělanosti Českých Budějovic je v následující kapitole hodnocena podle geneticko-koncentrické zonace a podle převažujícího typu zástavby.

Prvotní suburbanizace (výstavba rodinných domů v zázemí města městským obyvatelstvem) probíhala již ve 20. a 30. letech, kdy vznikly Nové Hodějovice a Nové Roudné, které jsou dnes součástí města (Kubeš 2009a). Během 60. - 80. let vznikaly v Českých Budějovicích enklávy rodinných domů především v Rožnově, Čtyřech Dvorech, Suchém Vrbném, Nemanicích i v okolních menších sídlech jako je Dobrá Voda u ČB, Rudolfovo a Hrdějovice (Kubeš 2009a). Počátkem 90. let mělo bydliště v rodinných domech nadprůměrný podíl osob se základním vzděláním, který ovšem v následujících letech významně klesl. Podíl vysokoškoláků v území s převážně rodinnými domy (tabulka 5:6) byl až do roku 2001 nižší než podíl vysokoškoláků v rámci celého města v letech 1991 a 2001. Předpokládám, že lidem žijícím v těchto lokalitách byly jejich rodinné domy během socialismu ponechány a tím vztah s nemovitostí (osobním

vlastnictvím) byl velmi silný a přetrvával do období transformace či dodnes (předávání nemovitosti v rodině). Proto se tedy nižší podíl vysokoškoláků a vyšší podíl osob se základním vzděláním udržel počátkem 90. let i v následujícím desetiletí. V těchto lokalitách na úroveň vzdělanosti může mít silný vliv sociální mobilita bydlících rodin. Tímto chci zdůraznit, že v lokalitách s převážně rodinnými domy je obyvatelstvo spíše stabilní a nedochází zde k výrazné fluktuaci obyvatelstva jako v oblastech, kde převažuje nájemní vztah k bytu. V případě Českých Budějovic jde o území sídlišť a vnitřního města (SLDB 2001, 2011).

Obrázek 5:10 Funkční a urbanisticko-morfologická struktura Českých Budějovic vymezených podle geneticko-koncentrických zón (2015)

Zdroj: (Kubeš a kol. 2009; s. 71, 81, 121), geoportal.cuzk.cz. Vlastní zpracování.

Tabulka 5:6 Vývoj podílu vysokoškoláků a osob se základním vzděláním v geneticko-koncentrických zónách a vybraných typech zástavby v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011

	1991	2001	2011
Jádro města			
Podíl vysokoškoláků	13,7	17,9	21,1
Podíl osob se základním vzděláním	30,3	19,5	16,1
Index	187,6	179,5	252,4
Obyvatelstvo celkem	2 164	1 845	2 050
Vnitřní město			
Podíl vysokoškoláků	10,3	12,6	18,4
Podíl osob se základním vzděláním	26,4	18,8	15,4
Index	208,1	302,3	476,9
Obyvatelstvo celkem	29 718	26 665	25 472
Předměstí			
Podíl vysokoškoláků	12,1	13,4	17,5
Podíl osob se základním vzděláním	23,5	17,7	14,8
Index	94,4	157,1	294,5
Obyvatelstvo celkem	64 249	67 566	64 173
Z toho:			
Převážně zástavba sídlišť			
Podíl vysokoškoláků	13,2	13,6	16,3
Podíl osob se základním vzděláním	22,5	18,0	15,3
Index	94,4	145,4	308
Obyvatelstvo celkem	47 571	50 354	42 967
Převážně zástavba rodinných domů			
Podíl vysokoškoláků	8,7	11,8	19,3
Podíl osob se základním vzděláním	26,8	17,9	14,1
Index	154,6	226,7	312,3
Obyvatelstvo celkem	16 788	17 241	21 435
České Budějovice			
Podíl vysokoškoláků	11,5	13,2	18,0
Podíl osob se základním vzděláním	24,7	18,1	15,0
Index	136,2	192	336,4
Obyvatelstvo celkem	97 243	97 339	93 715

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011 Poznámka: základní sídelní jednotky byly sestaveny do geneticko-koncentrických zón podle Kubeše a kol. (2009;121). Do výběru kategorie převážně zástavba sídlišť jsem vybrala ZSJ: Sídlíště Máj, Sídlíště Vltava, Sídlíště Šumava, Sídlíště Na Pražské, U Pekárenské, U Hřbitova. V těchto lokalitách většina obyvatel žije v bytech v bytových domech a vyskytuje se zde větší množství panelových domů. Do kategorie převážně rodinné domy byly vybrány ty lokality, na jejichž území je více jak 20 rodinných domů (80 % z toho je obydlených) a více jak 55 % obyvatel žije v bytech v rodinných domech. Některé jednotky byly vybrány podle převažujícího celkového architektonického charakteru území. Do této kategorie jsem zahrнула i ZSJ Zavadilka, České Vrbné a Haklovy Dvory, které Kubeš a kol. (2009) definuje jako suburbia příměstské krajiny. Index vyjadřuje podíl zastoupení starších osob (65+) a středoškoláků (15-19 let) v území.

Dynamičtější změny v sociální struktuře obyvatel území můžeme předpokládat v lokalitách, kde je vysoký podíl bytů v nájmu, tj. podle SLDB 2011 jádro města 73,5 %, vnitřní město 31,5 % a sídlíště s převahou družstevních bytů 38,6 %. Během socialismu, kdy neexistoval trh s půdou⁴⁷, trh

⁴⁷ Cena půdy byla pevně daná. Poloha ve městě nebyla relevantní ekonomickou proměnou (Musil 1992).

s bydlením⁴⁸, neměla lokalita ve městě žádný význam při výběru bydlení. Rovněž zde nebyla výrazná závislost mezi typem bydlení a příjmem domácností (Nedomová a kol. 1999). Existovalo zde jakési kvazi-vlastnictví a systém přidělování bytů⁴⁹. Oficiálně za socialismu došlo ke zrušení právního institutu soukromého vlastnictví. Mnoho rodinám však byly jejich rodinné domy ponechány v osobním vlastnictví. Nájemníci měli zase oprávnění k trvalému užívání bytu, který modernizovali, upravovali, někdy i dále pronajímali, čili k legitimní držbě bytu si nájemníci přidali i další oprávnění, která jsou součástí soukromého vlastnictví (tedy právo užívat věc ve svůj prospěch a měnit i podstatu věci). Práva jako vymahatelnost se projevila později po revoluci, kdy nájemníci dostali přednostní právo na odkup bytů, ve kterých žili. Tím se tedy legalizovalo kvazi-vlastnictví vytvářené během socialismu. Regulované nájemné bylo projevem privilegia kvazi-vlastníků v nájmu (Šmídová 1996).

Existovala také komplexní bytová výstavba, která se do struktury města vryla skrze výstavbu sídlišť a to především na okrajích měst, kde se tedy hustota populace tradičně nízká zvýšila a proměnila se i demografická (vzdělanostní) struktura města, která se uchovala do 90. let. Vyšší vzdělanost v lokalitách s převážně zástavbou sídlišť, oproti například území s převážně rodinnými domy, byla patrná ve sčítání z roku 1991 a uchovala si ji i během devadesátých let do počátku nového tisíciletí (viz tabulka 5:7). V letech 2001-2011 došlo na sídlišťích k nárůstu (podílu i počtu) vysokoškoláků, kromě sídliště Máj. Nárůst podílu vysokoškoláků byl zapříčiněn zejména jejich absolutním zvýšením a výrazným poklesem obyvatel nad 15 let. V roce 2011 byl však tento podíl již podprůměrný ve vztahu k Českým Budějovicím. Protože nepředpokládám, že skupiny se sociálně vyšším statutem se stěhují na sídliště s vyhlídkou na dlouhodobé usazení se, mohla za zvýšením absolutního počtu vysokoškoláků být především vzdělanostní reprodukce a i změna metodiky SLDB v roce 2011, kdy se sčítalo obyvatelstvo obvykle bydlící. Na sídlišťích jsou lépe k sehnání byty k pronájmu nebo pokoje v podnájmu, které využívají studenti vysokých škol. Předpokládám, že v roce 2011 se tento fakt do SLDB mohl projevit. Podíl osob se základním vzděláním je v rámci celého města podprůměrný.

Rozdílné změny ve vývoji podílu vysokoškoláků pozorujeme v rámci jednotlivých sídlišť (tabulka 5:7). Sídliště Máj mělo výrazný podíl vysokoškoláků začátkem 90. let díky selektivní migraci mladšího a (vzdělanějšího) obyvatelstva v socialistickém období. Podíl vysokoškoláků byl v tomto sídlišti v roce 1991 vyšší než v rámci celého Česka. Tento pozitivní začátek se udržel i v následujícím desetiletí. V roce 2001 se jako jedinému sídlišti zvýšil počet obyvatel. Změnu ovšem přineslo následující období (2001-2011). V roce 2011 jako jediné sídliště v rámci města

⁴⁸ Olga Šmídová (1996) popisuje reálnou situaci s byty za socialismu, kdy existovala druhá strana – neformální trh s byty. Trvalé právo na užívání bytu si jednotlivci a rodiny rozšířili o oprávnění s věcí (bytem) nakládat ve svůj prospěch. Příkladem je nájem v nájmu, který byl za socialismu častou praxí.

⁴⁹ Tento redistributivní systém reguloval a kontroloval plochy bytů i to, pro koho jsou určeny (Musil 1992).

zaznamenalo absolutní úbytek počtu vysokoškoláků a stejně jako ostatní sídliště i úbytek obyvatel. V ostatních sídlištích se zastoupení vysokoškoláků zvýšilo, ale tento podíl je podprůměrný ve vztahu k městu (18 %) i průměrnému zastoupení vysokoškoláků v základních sídelních jednotkách ve městě (18,9 %⁵⁰).

Tabulka 5:7 Vývoj počtu vysokoškoláků a obyvatel v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích, podle SLDB 1991, 2001 a 2011

	1991		2001		2011		index změny počtu obyvatel (%)	
	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	A	B
Sídliště Máj	19,8	1569	16,7	2137	16,6	2089	142	86,6
Sídliště Vltava	13,9	1257	12,6	1284	16,1	1349	92,2	83,5
Sídliště Šumava	10,0	567	11,4	630	15,7	682	88,9	78,3
Sídliště Na Pražské	10,0	521	12,5	658	16,2	747	103	87,8
U Hřbitova	10,4	363	12,1	390	16,3	467	91,1	91,4
U Pekárenské	10,0	414	12,0	457	16,3	545	90,2	87,0

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1991, 2001, 2011. Vysvětlivky: A =1991-2001, 1991 = 100 %, B = 2001-2011, 2001 = 100 %

Úroveň vzdělanosti sídliště Máj ovlivňuje řada faktorů. Například výstavba několika domů, ve vlastnictví města, určená pro sociálně slabší (Ptáčková 2013) napomohla ke koncentraci obyvatel s nízkým sociálním statutem. Díky řízenému sestěhování Romů z vnitřního města na sídliště Máj během 90. let (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009) je Máj sídlištěm s koncentrací rovněž romského obyvatelstva, které se v této lokalitě kumuluje. Dále nízká cena bytů ke koupi v některých částech tohoto sídliště přitahuje zejména sociálně slabší obyvatelstvo. Sídlíště Máj tedy není vyhledávanou lokalitou sociálně vyššími skupinami obyvatel. Celkový výrazný pokles obyvatel na sídlištích svědčí o trendu migračního úbytku a neatraktivnosti těchto lokalit. Diskuze odborníků nad budoucností sídlišť (Temelová, Novák, Ouředníček, Puldová 2009) je zcela namístě. Na druhou stranu na sídlištích v Českých Budějovicích stále žije 45 % obyvatel města a sídliště mají jeden z nejnižších podílů neobydlenosti bytů v domech. Radnice města se snaží sídliště regenerovat skrze Integrovaný plán rozvoje města Sídlíště Máj a levý břeh Vltavy (sídlíště Vltava, Šumava, část sídliště Máj). Na všech sídlištích se odehrála velká proměna veřejného prostranství v podobě výstavby nových chodníků, menších dětských hřišť a výsadby zeleně. Vlastníci bytů a družstevníci se sami postarali o zateplení a nové fasády bytových domů. Více o vývoji sociální struktury území s převážně sídlištní zástavbou v kapitole 6. Po zhodnocení specifických území s ryze rezidenční funkcí, kde žije značná část populace města, se dostávám k hodnocení úrovně

⁵⁰ Započítávají jsou pouze ty jednotky, které mají více jak 50 obyvatel starších 15 let se zjištěným vzděláním.

vzdělanosti v jednotlivých geneticko-koncentrických zónách: jádro města, vnitřní město a předměstí.

Jádro města: Pro obyvatele s vyššími příjmy a vyšším vzděláním jsou rozhodně lukrativní byty v centru města, kde je většina bytů určena k pronájmu (SLDB 2011). Jádro města si uchovává v jednotlivých cenzech nejvyšší podíl vysokoškoláků v rámci geneticko-koncentrických zón⁵¹, ačkoliv nárůst této skupiny v letech 2001-2011 byl podprůměrný ve vztahu k ostatním územním jednotkám v rámci celého města. Významný dopad na sociální strukturu obyvatel v centru města jistě měla postupná deregulace nájemného. Předpokládám, že v některých bytech došlo k nahrazení původních obyvatel jinými nájemci často s vyšším sociálním statutem, jejichž nárůst nebyl podle SLDB nijak dramatický. Podíl obyvatel se základním vzděláním tj. 16,1 % (2011) představuje původní obyvatelstvo (majitele domů a bytů žijících v nich), které v restitucích dostalo svůj majetek zpátky, a obyvatele žijících v obecních bytech v nájmu. Ačkoliv došlo k absolutnímu poklesu obyvatel se základním vzděláním, došlo k nárůstu obyvatel bez vzdělání. Toto, byť zanedbatelné zvýšení, může být důsledkem nárůstu obchodů vlastněných Vietnamci, kteří, předpokládám, v lokalitě i žijí. Vietnamská část populace má zpravidla nízké vzdělání (ČSÚ 2014). Rovněž se v některých městských bytech mohou nacházet nájemníci s nízkým sociálním statutem. Statutární město České Budějovice v této lokalitě vlastní cca 23,6 % obydlých domů, tj. nejvyšší podíl domů z celého města. Podle katastrálního úřadu je v centru města (náměstí) 47 domů, z toho: 1 ve vlastnictví České republiky, 18 ve vlastnictví města České Budějovice, 15 ve vlastnictví fyzických a právnických osob se sídlem v Českých Budějovicích a 13 domů je ve vlastnictví fyzických a právnických osob se sídlem jiným než v Českých Budějovicích (více jak polovina jsou majitelé se sídlem v Praze). Nynější majitelé mohli získat domy v restitucích nebo je mohli rovněž koupit od města v počátku transformačního období. Celé jádro města prošlo rekultivací a komercializací. Ačkoliv počet bytů celkem se zvýšil, obydlenost bytů v bytových domech se snížila z 88,2 % (1991) na 76,4 % (2011). Tento trend, snížení obytné funkce v centrech měst, předpokládal Musil (1992).

Vnitřní město: Velkým místem pro změny sociální prostorové struktury je rovněž vnitřní město s převážně vícepodlažní ulicově blokovou (cihlovou) zástavbou (Kubeš 2009a). Vzhledem k tomu, že za socialismu byly investice směřovány spíše na předměstí do nově vznikajících sídlišť na zelené louce (Musil 1992), vnitřní město si na svou revitalizaci muselo počkat. Většina domů v tomto území byla po roce 1989 v restitucích vrácena původním majitelům (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009). Ti však díky zavedení regulovaného nájemného neměli dostatek finančních prostředků ani na údržbu domů (Kubeš 2009a). Podle SLDB 2011 v této

⁵¹ Vyjímkou jsou suburbia příměstské krajiny, která jsou v rámci administrativních hranic, která v roce 2011 měla o 5,3 procentních bodů vyšší zastoupení vysokoškoláků.

rezidenční čtvrti nalezneme nejvíce bytů v osobním vlastnictví (39 %), zejména pak v lokalitě U Pekárenské, U Matice školské a U Hřbitova, dále v nájmu (31 %), v ZSJ Brněnské předměstí, Za Poliklinikou a Na Sadech. Můžeme tedy předpokládat rovněž možnou fluktuaci obyvatel v těchto oblastech. Počet obyvatel ve vnitřním městě od roku 1991 klesá. Určité části vnitřního města jsou místem s vyšším podílem osob bez vzdělání (Na Sadech, Za Poliklinikou) a to zejména díky přítomnosti romské populace. O tom, že atraktivita některých lokalit k bydlení je nízká, svědčí vysoký podíl neobydlených bytů. Například v lokalitě Za Poliklinikou byla v roce 2011 čtvrtina bytů neobydlena, v Brněnském předměstí 16,7 % a v ZSJ Na Sadech 16 % (průměr neobydlenosti bytů v základních sídelních jednotkách Českých Budějovic je 14,6 %).

Na druhou stranu je vnitřní město vyhledávanou lokalitou i pro obyvatele s vyšším sociálním statusem. Podíl vysokoškoláků se od 90. let významně zvýšil a to zejména na Pražském předměstí⁵² (viz obrázek 5:11), které je považováno za transformující se lokalitu (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009). V letech 1991-2001 došlo ve vztahu k ostatním ZSJ k nadprůměrnému zvýšení podílu vysokoškoláků v lokalitách Za Poliklinikou a v následujícím období znovu v této lokalitě, v ZSJ Na Sadech⁵³ a významně i ve Čtyřech Dvorech – střed⁵⁴. Ačkoliv se úroveň vzdělanosti ve vnitřním městě zvýšila, změny v zastoupení vysokoškoláků v jednotlivých lokalitách nebyly dramatické. To nasvědčuje sociální stabilitě tohoto území. V urbanistickém obvodu Na Sadech a Za Poliklinikou došlo k velkému absolutnímu počtu rekonstrukcí (a nové výstavbě) od roku 2001 (SLDB 2011). Kubeš (2009c) dokonce hovoří o gentrifikaci západní a severovýchodní části Pražského předměstí. V městské zástavbě se rekonstruují domy či ve stávající zástavbě staví nová kondominia. Kromě revitalizovaných domů narazíme na některé chátrající budovy, ve kterých zpravidla žije romské obyvatelstvo či nízkopříjmové sociální skupiny. Ačkoliv Romové z této potenciálně lukrativní lokality byli (jsou?) vytlačováni do méně žádaných lokalit jako je sídliště Máj (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009), je možné, že vlastníci bytů preferují za uživatele svých bytů právě romské obyvatelstvo díky možnosti čerpat *doplatek na bydlení* (dávka pomoci v hmotné nouzi). Nájemné tak může být i neúměrně vyšší vzhledem k poloze a stavu nemovitosti, jelikož nájemce díky doplatku na bydlení je schopen nájemné zaplatit. Vzhledem k tomu, že ve vnitřním městě třetina bytů má jako právním užívání

⁵² Do území Pražského předměstí Kubeš (2009c) zahrnuje základní sídelní jednotky: Na Sadech, Za Poliklinikou a U Požární zbrojnice.

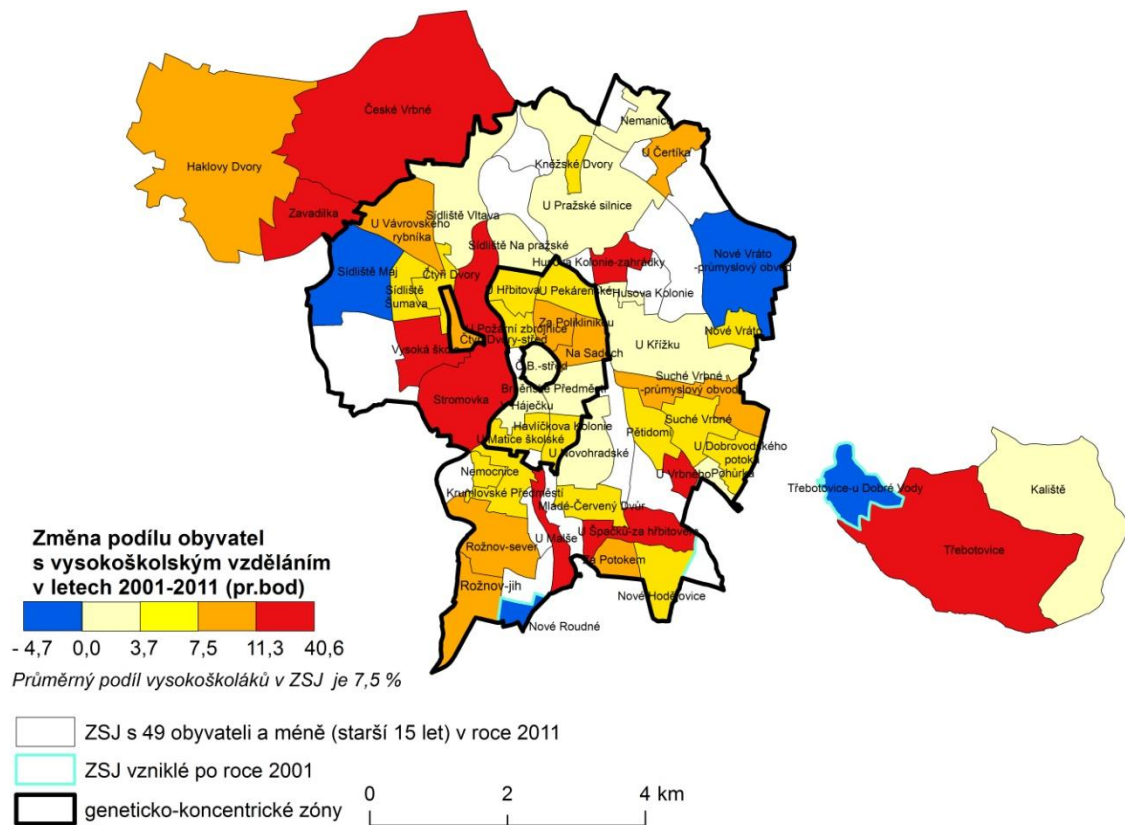
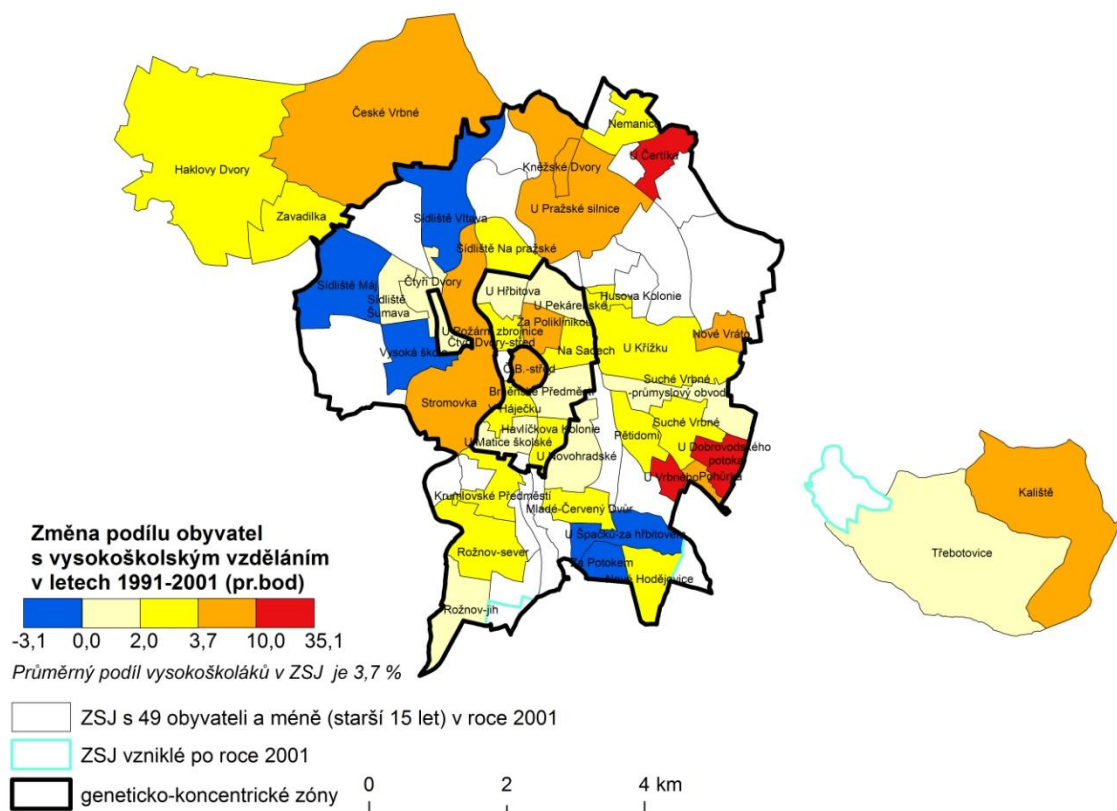
⁵³ Lokalita Na Sadech si tradičně také uchovává nadprůměrný podíl osob se základním vzděláním. V této lokalitě se vyskytuje významná romská část populace, která je ve statistických datech špatně zachytitelná, ovšem reálně v tomto území bydlí. Například podle SLDB 2011 žije na sídlišti Máj 17 Romů. Jejich počet je však podle terénního průzkumu odhadován na 850 (České Budějovice 2013). Podle SLDB v lokalitě Na Sadech reálně bydlí 3 Romové.

⁵⁴ Kubeš a kol. (2009) tuto jednotku zařazuje do vnitřního města a já toto rozdělení respektuji, ačkoliv je s kompaktním vnitřním městem územně oddělena řekou Vltavou. Na tomto území, na rozdíl od ostatních ZSJ ve vnitřním městě, převažují byty (66 %) v rodinných domech.

bytu nájem, tato praxe může skutečně existovat, a tak podíl romského obyvatelstva zde bude přetrvávat.

Předměstí: Předměstí města je v rámci geneticko-koncentrických zón architektonicky i sociálně pestré území, které je viditelně poznamenáno posledním historickým vývojem města. V severozápadním sektoru předměstí je komplex vysokopodlažních budov – panelových sídlišť. Tento typ zástavby nalezneme kromě tohoto území ostrůvkovitě i v jiných lokalitách (Rožnov Sever, Krumlovské předměstí - předměstí města, U Pekárenské, U Hřbitova – vnitřní město). V ostatních rezidenčních oblastech jsou převážně rodinné domy, vily, anebo cihlové vícepodlažní budovy. Mimo rezidenční funkce jsou v této zóně i plochy určené k průmyslu, službám a obchodu. Jedná se o severní a severovýchodní sektor. Z obrázku 5:11 vidíme, že území, kam jsou směřovány průmyslové aktivity, v období 1991-2001 nedosáhly hranice 50 obyvatel pro hodnocení, avšak v období 2001-2011 se toto území stává domovem obyvatel s nízkým sociálním statutem. Nové Vráto - průmyslový obvod je lokalita, ve které dochází k významné koncentraci osob se základním vzděláním (SLDB 2011). Na předměstí Českých Budějovic bydlí nejvíce obyvatel města a to především díky sídlištím, ve kterých žije dohromady 45 % obyvatel (SLDB 2011). Počet obyvatel v této zóně od 90. let klesl a zastoupení vysokoškoláků během sledovaného období koliduje kolem průměru za celé město, nicméně právě na předměstí najdeme lokality, ve kterých došlo k největším změnám podílu vysokoškoláků (viz tabulka 5:8 a 5:9). Obrázek 5:11 zobrazuje procentní nárůst podílu vysokoškoláků v jednotlivých základních sídelních jednotkách města v letech 1991-2001 a 2001-2011. Z kartogramu je na první pohled patrné, že v období 2001-2011 dochází k silnější sociální diferenciaci území. Některé lokality se stávají domovem pouze obyvatel s vyšším sociálním statutem (U Dobrovodského potoka, U Malše) a některé lokality naopak obyvatele s vyšším sociálním statutem ztrácí (sídlíště Máj). Mezi lokality na předměstí, ve kterých je stabilně vyšší podíl vysokoškoláků v letech 1991 – 2011, patří Krumlovské předměstí, Havlíčkova Kolonie a Vysoká škola. Zároveň v těchto lokalitách byl během sledovaného období průměrný a podprůměrný podíl osob se základním vzděláním. ZSJ *U Čertíka*, *U Dobrovodského potoka*, *U Vrbného* a U Pražské silnice jsou lokality, které si udržují vyšší podíl vysokoškoláků v letech 2001 a 2011. Lokality vyznačené kurzívou navíc zaznamenaly jedny z nejvyšších nárůstů podílu vysokoškoláků především v období 1991–2001. Tento nárůst je spojen s výstavbou nových rodinných domů v těchto lokalitách iniciovanou samotnými stavebníky a především developerem. Mezi další území, ve kterých se zvyšoval celkový počet obyvatel i vysokoškoláků a projevil se v posledním sčítání 2011, patří lokalita U Špačků - za hřbitovem (nové rodinné domy), U Malše (nové bytové domy – developerský projekt). Další lokality, ve kterých se zvyšuje úroveň vzdělanosti, patří: Stromovka (nové bytové domy), lokality s převážně rodinnými domy: Rožnov Jih, Rožnov Sever a Nové Vráto (bez zásadní nové výstavby).

Obrázek 5:11 Změny podílu vysokoškoláků v ZSJ Českých Budějovic podle SLDB 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011, vlastní zpracování.

Tabulka 5:8 Území s největší pozitivní změnou v zastoupení vysokoškoláků v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011

název ZSJ	změna podílu 1991-2001 (pr.bod)	rel. růst podílu (%) 1991=100 %	název ZSJ	změna podílu 2001-2011 (pr.bod)	rel. růst podílu (%) 2001=100 %
U Dobrovodského potoka*	35	-	U Malše*	40,6	-
U Čertíka	11,3	266,2	U Špačků za hřbitovem	24,4	1 843
U Vrbného	10,9	258	Stromovka	23,6	345,8
U Pražské silnice	9,7	222,8	Nové Roudné	23,5	-
Kaliště	8,5	312,5	Zavadička	20,3	267,8

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011. Poznámka * Tyto lokality mají nejvyšší absolutní nárůst díky nové výstavbě. Majitelé či nájemci v nově postavených domech tak byli zpravidla vysokoškoláci. Ve všech případech se jedná o lokality na předměstí vyjma ZSJ Zavadička (suburbium).

Tabulka 5:9 Území s největší negativní změnou v zastoupení vysokoškoláků v Českých Budějovicích podle SLDB 1991, 2001 a 2011

název ZSJ	změna podílu 1991-2001 (pr.bod)	rel. růst podílu (%) 1991=100	název ZSJ	změna podílu 2001-2011 (pr.bod)	rel. růst podílu (%) 2001=100
Sídlíště Máj	-3,1	84,3	Nové Vráto průmyslový obvod	-4,7	16,1
Za Potokem*	-1,9	42,4	sídlíště Máj	-0,1	99,4
Sídlíště Vltava	-1,3	90,6	U Křížku	1,4	110,7
Vysoká škola*	-0,3	98,7	U Novohradské	2	121,3
U Špačků za hřbitovem	-0,2	87,5	Kaliště	2	116

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1991, 2001, 2011. Poznámka: Ve všech případech se jedná o lokality na předměstí vyjma ZSJ Kaliště (suburbium).

Jedná se především o klidné lokality na okraji města s velmi dobrou dopravní dostupností do centra (hromadná doprava, osobní doprava). Jak již bylo mnohokrát zmíněno, sídlíště Máj zaznamenalo úbytek vysokoškoláků v prvním i druhém období (viz tabulka 5:9). Mezi další lokality na předměstí, ve kterých je dlouhodobě podíl vysokoškoláků podprůměrný a zastoupení obyvatel s nízkým vzděláním je nadprůměrné, patří: lokalita U Novohradské, kde je umístěna ubytovna, dále U Křížku (průmyslový areál) a V Háječku (umístěna věznice).

K dalším lokalitám, ve kterých dochází k proměně sociálně prostorové struktury, patří **suburbia příměstské krajiny**, která jsou součástí Českých Budějovic (administrativních hranic). Tato, na město stavebně zatím nenapojená, území mají pozitivní vývoj z hlediska počtu obyvatel i vysokoškoláků (viz tabulka 5:10, obrázek 5:11). Největší nárůst počtu obyvatel i vysokoškoláků se odehrál v lokalitě Zavadička, která se stala místem masivní výstavby rodinných domů (142 ve čtyřech etapách), bytových domů (3) iniciované developerem (Jelen Development 2014). Nová

bytová výstavba (I. etapa dokončena v roce 2005) stavebně navázala na stávající zástavbu rodinných domů. Nově příchozí obyvatelé mají vysoký sociální status, vzhledem k vysoké ceně bytů: 26 000-34 000 Kč/m² vč. příslušenství (Jelen Development 2014). Územní plán v této lokalitě vymezuje ještě velký prostor pro bydlení, můžeme tedy očekávat, že v budoucnu zde bude probíhat další výstavba a další příliv obyvatel s vyšším sociálním statutem. Haklovy Dvory je sídlo vzdálené přes jeden kilometr od Zavadilky směrem od Českých Budějovic. Jde o lokalitu, které má na svém území více typicky venkovských stavení (větší stavení s dvorem a sedlovou střechou), z nichž některá chátrají a jsou pravděpodobně neobydlená⁵⁵. Od roku 1991 zde vyrostla řada nových domů a mezi nově příchozími obyvateli byla i řada vysokoškoláků. Na rozdíl od Zavadilky zde není velká kapacita pro novou výstavbu. Mezi další území, která nabízejí bydlení blízko přírody, mimo městskou zástavbu, avšak dojíždkově snadno dostupné, patří České Vrbné, které se populačně i stavebně rozrůstá díky iniciativě jednotlivých stavebníků.

Tabulka 5:10 Vývoj zastoupení osob se základním a vysokoškolským vzděláním v suburbiiích v rámci administrativních hranic Českých Budějovic podle SLDB 1991, 2001

	1991	2001	2011
	podíl (%) / Počet	podíl (%) / Počet	podíl (%) / Počet
České Vrbné			
vysokoškoláci	4,2 / 10	8,2 / 26	19,9 / 82
osoby se základním vzděláním	33,1 / 78	22,0 / 70	14,8 / 61
celkem počet obyvatel	306	380	481
Haklovy Dvory			
vysokoškoláci	3,6 / 3	6,1 / 7	17,2 / 31
osoby se základním vzděláním	45,8 / 38	26,3 / 30	15,6 / 28
celkem počet obyvatel	101	139	215
Zavadilka			
vysokoškoláci	8,6 / 29	12,1 / 45	32,4 / 236
osoby se základním vzděláním	32,7 / 110	22,9 / 85	11,7 / 85
celkem počet obyvatel	424	419	931

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991, 2001, 2011

Ačkoliv krajské město ztrácí obyvatelstvo (i sociálně silnější), je koncentrace vysokoškoláků ve městě v rámci ORP České Budějovice vysoká (viz obrázek 5:1). Během období 2001-2011 došlo

⁵⁵ V Haklových Dvorech je 21,4 % bytů neobydlených (SLDB 2011).

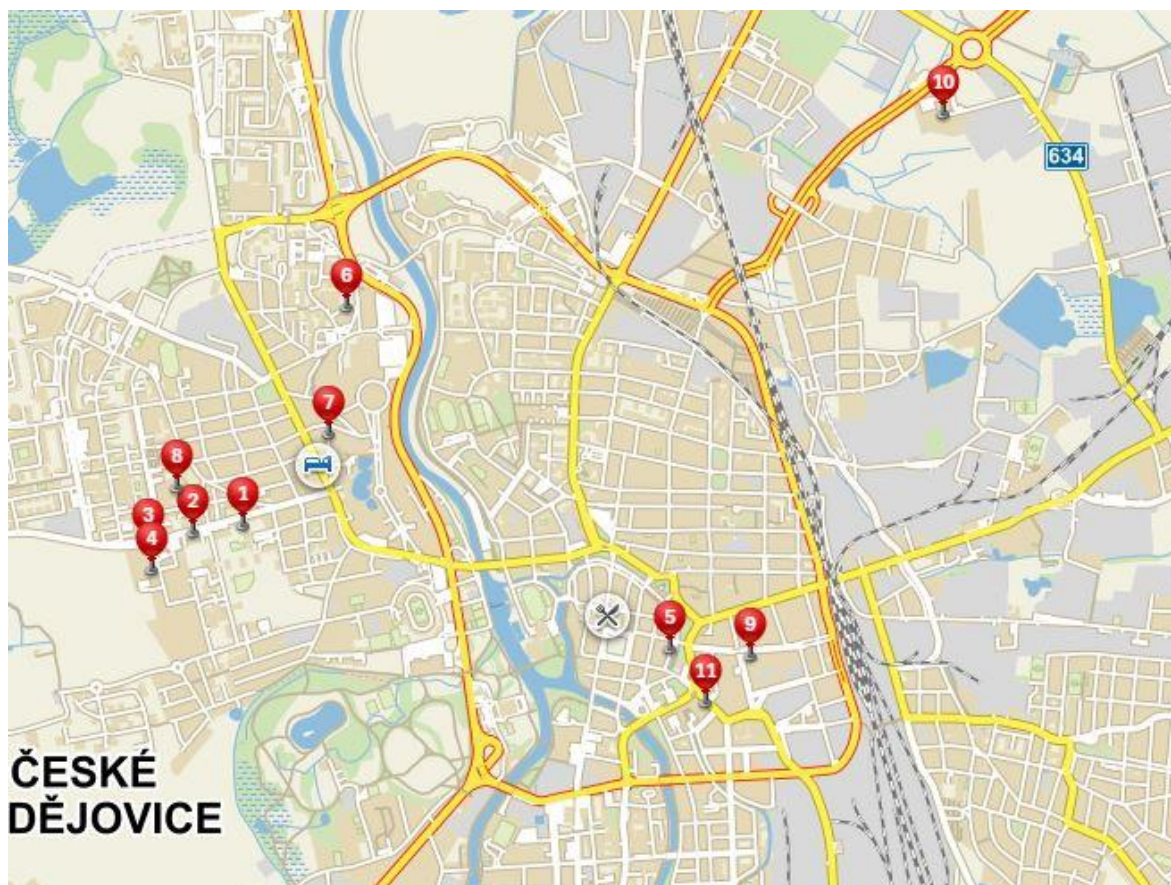
v Českých Budějovicích k vyššímu procentnímu nárůstu vysokoškoláků než v období 1991-2001. V rámci města rovněž dochází k selektivní migraci vysokoškoláků do určitých lokalit a tím pádem dochází k výraznému posilování sociálního statusu jen některých území. Příčinou tohoto stavu je především nová výstavba v rámci samotného města a to jak rodinných domů, tak i nových bytových domů s byty k prodeji nebo dlouhodobému pronájmu. Z hlediska územního plánování mají České Budějovice stále kapacity na novou bytovou výstavbu. Předpokládám, že v dalším SLDB se projeví vysokým podíl vysokoškoláků v lokalitě Stromovka, Švábův Hrádek, kde po roce 2011 započala nová výstavba luxusních rodinných domů a další pozemky jsou stále na prodej, a v lokalitě U Malého jezu – U Špačků, kde jsou již připravené pozemky a domy na prodej.

Ve své práci pro zachycení sociálně prostorové struktury pracuji výhradně se statistickými daty popisujícími charakteristiku bydlícího obyvatelstva jednotlivých územních jednotek města, abych tímto odhalila prostorové rozmístění obyvatel s vyšším i nižším sociálním statutem. Je ovšem důležité si uvědomit, že kromě rezidentů se v daných lokalitách pohybují i uživatelé těchto míst, kteří jezdí do práce, do školy, na nákupy, za kulturním či sportovním zážitkem atd. Zachycení sociálních charakteristik rezidentů tedy není úplným obrazem sociálního prostředí území a pro hodnocení sociálního klimatu území je nutné pohlížet také na uživatele dané lokality. Příkladem jsou samotné České Budějovice, které jsou místem vzdělávacích i pracovních příležitostí a denně sem dojíždí obyvatelé ze suburbii i vzdálenějších venkovských obcí a pohybují se v určitém čase na určitých místech. Příkladem mohou být studenti, kteří ve městě mají své dočasné bydliště. Jak jsem již zmínila, studenti mohou bydlet v místech s vyšším podílem bytů v nájmu a tam, kde nalezneme sociálně slabší obyvatelstvo, například sídliště Máj, Na Sadech, Za Poliklinikou. Mladí studující vysokoškoláci utvářejí sociální prostředí nejen tam, kde žijí, ale také v místech svého studia, kde se denně vyskytují (viz obrázek 5:12). Místem, které je z hlediska uživatelů nejpestřejší, je centrum města, které mimo obytné funkce plní zejména funkci obslužnou, finanční a řídicí. Tato lokalita je denně navštěvována obyvateli s vyšším sociálním statutem, kteří zde mají svá zaměstnání, zastávají například manažerské funkce, jsou podnikateli se sídlem firmy v centru města atd., ostatními lidmi s průměrnými příjmy a zároveň i sociálně vyloučenými lidmi, kteří využívají během dne veřejný prostor v centru města a jeho blízkosti - park Na Sadech, park Sokolský ostrov, Zátkovo nábřeží nebo samotné náměstí Přemysla Otakara. Jde zejména o lidi bez domova žijící venku nebo využívající azyl⁵⁶ a o skupiny obyvatel užívající těžké návykové látky. Tyto skupiny obyvatel se pohybují v dalších veřejných prostorech ve vnitřním městě (Palackého náměstí) a v lokalitách u hlavního vlakové a autobusového nádraží. Zmíněné lokality se tak

⁵⁶ Azylový dům pro osoby v krizi, sociálně vyloučené či ohrožené sociálním vyloučením je umístěn v lokalitě Na Sadech (Městská charita ČB 2015).

proměňují během dne, kdy zejména v noci veřejnému prostoru dominují sociálně vyloučení lidé a přes den zase běžní uživatelé.

Obrázek 5:12 Rozmístění vysokých škol a jejich fakult v Českých Budějovicích, stav v roce 2015

Zdroj: www.mapy.cz, vlastní zpracování.

Legenda

1 - Jihočeská univerzita, Ekonomická fakulta	7 - Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta
2 - Jihočeská univerzita, Filosofická fakulta	8 - Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta
3 - Jihočeská univerzita, Přírodovědecká fakulta	9 - Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta
4 - Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta	10 – Vysoká škola technická a ekonomická
5 - Jihočeská univerzita, Teologická fakulta	11 – Vysoká škola evropských a regionálních studií
6 - Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta	o.p.s

5.4 Shrnutí

Úroveň vzdělanosti mikroregionu České Budějovice se od devadesátých let významně zvýšila. Obyvatelstvo s vysokoškolským vzděláním se výrazně koncentruje především v rámci administrativní hranice Českých Budějovic. České Budějovice jsou pro své zázemí i širší region významné vzdělávací i pracovní centrum. A ačkoliv od poloviny 90. let město ztrácí obyvatelstvo migrací (přirozený přírůstek je víceméně kladný), část populace, která se stěhuje mimo hranice města, je s ním stále pracovní (i vzdělanostně) spjata, čili město o kvalitní pracovní sílu nepřichází. Obyvatelé, kteří dojíždějí pravidelně do města tak ve svých každodenních rituálech dotvářejí sociální klima jednotlivých území města.

Po roce 2001 se výrazně posiluje sociální status obcí i v zázemí krajského města, které je z hlediska úrovně vzdělání nejvíce dynamickým místem v rámci celého ORP České Budějovice. Extrémní bytová výstavba v tomto území vypovídá jednak o strategii bydlení zejména městského obyvatelstva pořídit si vlastní dům a rovněž o ekonomickém vývoji mikroregionu. Z velké části novou výstavbu iniciovali developeři, kteří napomohli vybudovat v některých lokalitách území s více než sto rodinnými domy za poměrně krátké časové období a vymezili území především pro obyvatele s vyšším sociálním statutem. Tato nová forma bytové výstavby (rozsáhlé developerské projekty výstavby domu na klíč) se odehrává nejen v zázemí města, ale rovněž i v rámci administrativních hranic Českých Budějovic. Výstavba rodinných domů městského charakteru se rozšiřuje rovněž do některých venkovských obcí, kde se zastoupení vysokoškoláků nadprůměrně zvyšuje, avšak obecně jsou venkovské obce mikroregionu tradičně území s vyšším podílem osob se základním vzděláním. Tento vyšší podíl souvisí s vyšším zastoupením osob starších 65 let. Vliv na budoucí výstavbu má především územní plánování – územní plán, který vymezuje, kde a co se v území postaví. Investiční aktivita developerů je v území selektivní, avšak záleží i na postoji lokální samosprávy jednotlivých obcí, jak se k daným výzvám postaví. Kvůli rovněž selektivní migraci obyvatel s vyšším sociálním statutem se rozdíl v zastoupení vysokoškoláků mezi suburbii a venkovskými sídly od devadesátých let zvyšuje. K výrazné proměně sociálního prostředí dochází tedy v obcích v zázemí Českých Budějovic, které mají v rámci celého ORP nejvyšší průměrné migrační saldo.

Kvůli těmto migračním trendům dochází v určitých částech města České Budějovice ke snížení celkového počtu obyvatel. Nejméně atraktivní lokality jsou podle snížení počtu obyvatel zejména sídliště, kde podíl vysokoškoláků v těchto územích je ve vztahu k podílu vysokoškoláků v Českých Budějovicích podprůměrný. Ke snížení počtu obyvatel došlo i ve vnitřním městě, kde je v některých základních sídelních jednotkách nadprůměrný počet neobydlených bytů. Navzdory snížení počtu obyvatel je však vnitřní město z hlediska sociálních charakteristik heterogenním místem s lehce

nadprůměrným zastoupením vysokoškoláků (ve vztahu k Českým Budějovicím) a vyšší koncentrací osob bez vzdělání. Za posledních deset let prošla značná část vnitřního města fyzickou revitalizací stávajících budov, některá z nich se proměnila v nová kondominia. To vypovídá o značném potenciálu tohoto území. Největší pozitivní změny z hlediska podílu vysokoškoláků v rámci Českých Budějovic se odehrály v lokalitách na okrajích měst, kde vznikly úplně nové lokality kvůli masivní výstavbě nových rodinných domů, což je typ bydlení, o který je stále výrazný zájem. Nová výstavba tedy razantně ovlivnila prostorové vzorce obyvatel s vyšším sociálním statutem, kteří se kromě centra města České Budějovice koncentrují zejména v lokalitách s rodinnými domy. Sociální status některých lokalit v rámci města se tedy významně prohlubuje a to především v období 2001-2011. Problematický je zejména vznik území s nízkým sociálním statutem. V rámci administrativních hranic Českých Budějovic se v roce 2011 poprvé objevuje lokalita s významnou koncentrací osob se základním vzděláním. Území, které je obýváno osobami s nízkým sociálním statutem, je často ovlivněno přítomností určitého zařízení (věznice, domov důchodců, ubytovna). Koncentrace sociálních skupin obyvatelstva s nízkým statutem v daném území je zpravidla ovlivněna změnami ve vlastnické struktuře domovního fondu a bytové či sociální politice samosprávy, na rozdíl od obyvatel s vyšším sociálním statutem, kteří v rámci trhu s byty a nemovitostmi mají větší možnosti, mají volbu.

6 Proměny sociální struktury českobudějovických sídlišť

V předešlých částech diplomové práce jsem se soustředila zejména na změny prostorových vzorců osob se základním a vysokoškolským vzděláním v rámci větších územních celků a na faktory, které působily na změny jejich prostorového rozmístění. Závěrečná kapitola se zabývá jedním typem území, který zaznamenal podprůměrné hodnoty růstu úrovně vzdělanosti v rámci Českých Budějovic. Jedná se o území s převážně sídlištní zástavbou. Tento typ rezidenčních čtvrtí jsem pro podrobnější analýzu změn sociální prostorové struktury zvolila také z důvodu negativních prognóz odborníků nad budoucím vývojem sídlišť (Sailer-Fliege 1991, Ouředníček 2007a) a rovněž proto, že z hlediska počtu obyvatel v nich žije významná část městské populace⁵⁷. Cílem následující kapitoly je zachytit vývoj změn sociální struktury sídlišť v Českých Budějovicích od roku 1989 po současnost a nastínit budoucí vývoj sociální struktury. Případové studie s využitím sekundárních dat z administrativních i jiných zdrojů, informací z odborných publikací a rovněž vlastních zkušeností s prostředím přispějí k detailnějšímu rozboru změn sociální struktury území a pochopení jejich příčin.

6.1 Současné rizikové faktory vývoje

Nové velké obytné soubory budov, jak mohou být sídliště rovněž nazývána, vznikaly v Československu od 50. let 20. století a to na základě zásad socialistické kultury, konceptu moderní architektury a socialistické bytové výstavby. Architektonická avantgarda jim dala formu a socialistická bytová politika zase náplň. Socialistická ideologie tímto nástrojem chtěla odstranit bytovou nouzi, kterou v minulosti trpěly především nízkopříjmové skupiny obyvatel, zajistit rovný přístup k bydlení pro všechny a usilovat o kolektivní formu života (Musil 1985). Masová výstavba velkých obytných celků především v okrajových částech měst tak pozměnila sociální prostorovou strukturu měst jako celku a to zejména skrze socialistický redistributivní bytový systém, tedy systém přidělování bytů (Musil 1992). Sídliště se během socialistické éry vyznačovala specifickou demografickou skladbou obyvatelstva. V bytech na sídlištích žily převážně mladé rodiny s dětmi, a tak dominantní věková kategorie byla 20-34 let a 0-14 let. Starší lidé byli zastoupeni výrazně méně ve srovnání s ostatními částmi města. Sociální struktura byla na druhou stranu spíše heterogenní a podobná ostatním čtvrtím ve městě (Musil 1985). Musil (1985) na základě rozsáhlého výzkumu sídlišť v Československu popisuje faktory, které ovlivňují sociální skladbu obyvatelstva na sídlišti. Na strukturu obyvatel má vliv především doba výstavby. Sídliště stavěná v 50. letech v průmyslových oblastech byla určena pro horníky a dělníky. Až v průběhu 60. a 70. let se sídliště stávaly domovem

⁵⁷ Podíl bytů, které jsou postaveny z panelových stěn, tvoří 43,9 % z celkového počtu bytů v Českých Budějovicích a podíl osob bydlících v panelových domech dosahuje 44,9 % populace města (SLDB 2011).

pro nemanuálně pracující zaměstnance a samozřejmě rodiny s dětmi. Další faktor působící na sociální skladbu obyvatelstva je převažující typ investora. V případě podnikových obytných souborů je sociální skladba obyvatelstva spíše homogennější. V družstevních bytech převažuje populace se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Model sociální prostorové struktury socialistického města se vykazoval vyšší koncentrací nízkopříjmových obyvatel ve vnitřních částech města, v jeho jádru a v blízkosti průmyslových zón (Sailer-Fliege 1999). I přes vysokou koncentraci sociálně různorodých rodin na tak malém území se lidé, kteří se přistěhovali zejména z venkova, potýkali s problémy anonymity, odloučenosti, nespokojenosti z nedostatku zeleně atd. Popis pocitů jedné z nově příchozích obyvatel sídliště: „*sídliště není venkov ani město*“ (Musil 1985;17) může popsat pocity ze sociálního i životního prostředí sídlišť určité části populace. Sociální prostředí, fyzická a estetická stránka území, ve kterém žijeme a kde chceme žít, hraje pro každého z nás významnou roli. Právě tyto dvě složky, a nejen ty, jsou z hlediska budoucího vývoje sídlišť diskutované (Maier 2003, Temelová et al. 2011). Pro určité generace jsou sídliště symbolem minulého režimu, avšak pro mnoho lidí jsou opravdovým domovem, kde vyrostli a kde rovněž i zestárnou. Sídlíště se od dob jejich výstavby bezesporu proměnila, protože systém, ve kterém přežila, je jiný.

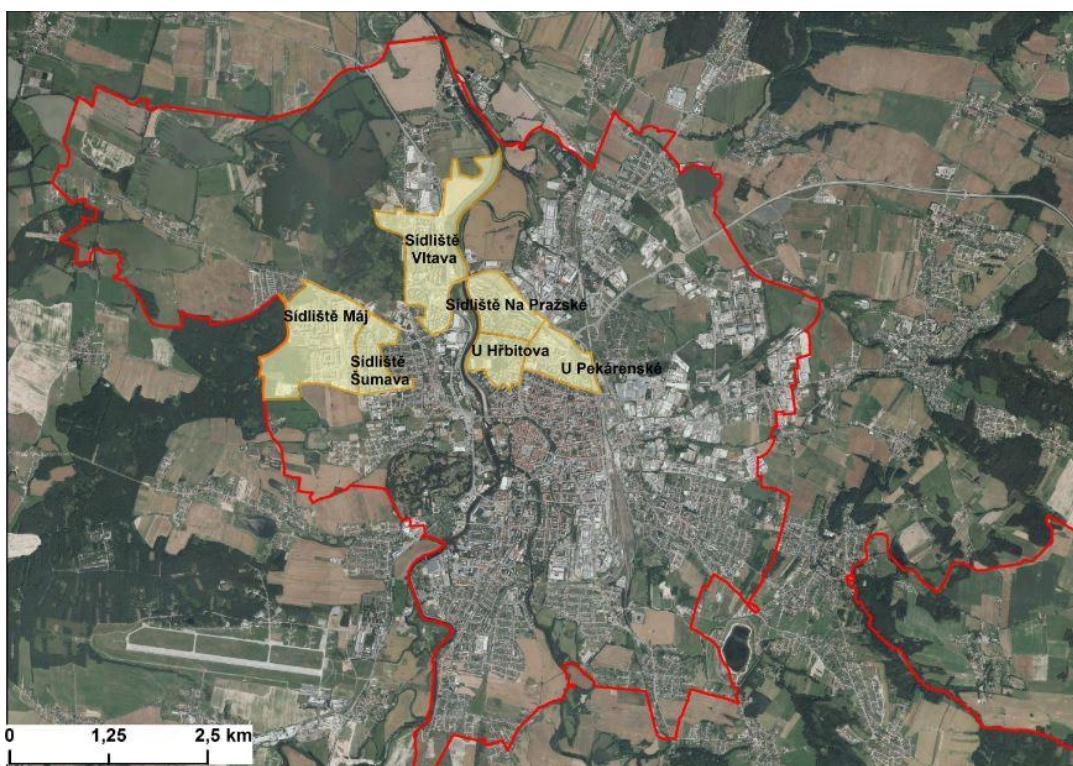
Špaček (2012) poukazuje na obecné faktory a procesy, které ovlivňují změnu sociálně prostorové struktury panelových sídlišť po roce 1989. Z pohledu sociálně-ekologického přístupu je to především filtrační proces, který se mohl díky nově vznikajícímu trhu s byty začít rozvíjet. Tento proces napomáhá výměně sociálně silnější části populace žijící na sídlištích za nízkopříjmové obyvatelstvo. Z pohledu institucionálního přístupu hrají roli ve vývoji sociální prostorové struktury především lokální aktéři, mezi které patří místní samospráva (bytová politika, územní plánování), developeri (selektivní nová výstavba) a domácnosti (strategie bydlení, privatizace), jejichž chování je ovlivněno novým prostředím, do kterého ještě zasahuje stát skrze regulace nájemného, pravidel privatizace či nastavení možnosti financování bydlení (hypotéky). Výše zmíněné faktory a jejich specifická podoba na lokální úrovni má za následek diferencovaný vývoj podoby sídlišť v našich městech obecně i rozdíly mezi samotnými sídlišti v rámci města. Temelová a kol. (2010) definovali tři hlavní rizikové procesy, kterým česká sídliště v současné době čelí. Je to především ztráta obyvatel s vyšším sociálním statusem (vyšším vzděláním), což má za následek sociální degradaci sídliště. Dalším rizikovým faktorem je stárnutí sídlišť a jejich nerovnoměrná věková skladba. Třetí faktor poukazuje na technický stav panelových domů. Zatímco architekti zdůrazňují především na špatnou technickou stránku sídlišť, obyvatelé sídlišť trápí například pocit nebezpečí ve veřejných prostorech, nedostatek parkovacích míst a zástupce veřejné samosprávy nedostatek místních pracovních příležitostí a nedostatek peněz na řešení problémů týkajících se sídlišť (Maier 2003). Dalším problémem je také výrazná koncentrace sociálně slabšího obyvatelstva a romské části populace na některých sídlištích v Česku (Temelová, Novák 2007, Ouředníček 2007). Otázkou může být, zda

problémy odehrávající se na sídlištích jsou horší ve srovnání s ostatními částmi města nebo zda odráží obecnou makrostrukturální situaci daného regionu (Špaček 2012).

6.2 Sídlíště v Českých Budějovicích

V Českých Budějovicích nalezneme ostrůvkovitě mnoho lokalit s mnohopodlažními (panelovými) domy postavenými během socialismu, avšak větších území s velkými obytnými soubory vysokopodlažních budov je jen několik. Do svého výzkumu jsem zahrнула lokality (viz tabulka 6:1 a obrázek 6:1), ve kterých je zástavba tvořena jak převážně vysokopodlažními panelovými domy (sídlíště Máj, sídlíště Vltava a Pražské sídlíště⁵⁸), tak i převážně vícepodlažními cihlovými domy tvořící větší soubor obytných budov s menším počtem vysokopodlažních budov (U Hřbitova, U Pekárenské, Pražské sídlíště) a to z důvodu srovnání vývoje lokalit s různou dobou bytové výstavby a pestrosti

Obrázek 6:1 Základní sídelní jednotky s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích v roce 2015
zástavby.

Zdroj: geoportal.cuzk, vlastní zpracování.

⁵⁸ Pro ZSJ Sídlíště na Pražské v textu používám druhý používaný název Pražské sídlíště

Tabulka 6:1 Základní charakteristika základních sídelních jednotek s převážně sídlištní zástavbou v Českých Budějovicích podle SLDB 2011

ZSJ	podíl domů z panelových stěn (2011) (%)	podíl domů z materiálu: cihly, tvárnice, kámen (2011) (%)	index stáří (2011)	podíl obyvatel na celkové populaci města (2011) (%)
Sídliště Máj	70,7	24,0	50,76	16,4
Sídliště Šumava	90,8	7,6	160,0	5,4
Sídliště Vltava	84,0	13,5	109,7	10,6
Sídliště Na Pražské	42,2	54,4	205,4	5,8
U Hřbitova	27,8	68,6	285,4	3,5
U Pekárenské	31,9	63,8	256,3	4,1
České Budějovice	8,7	66,6	127,7	100

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2001, 2011

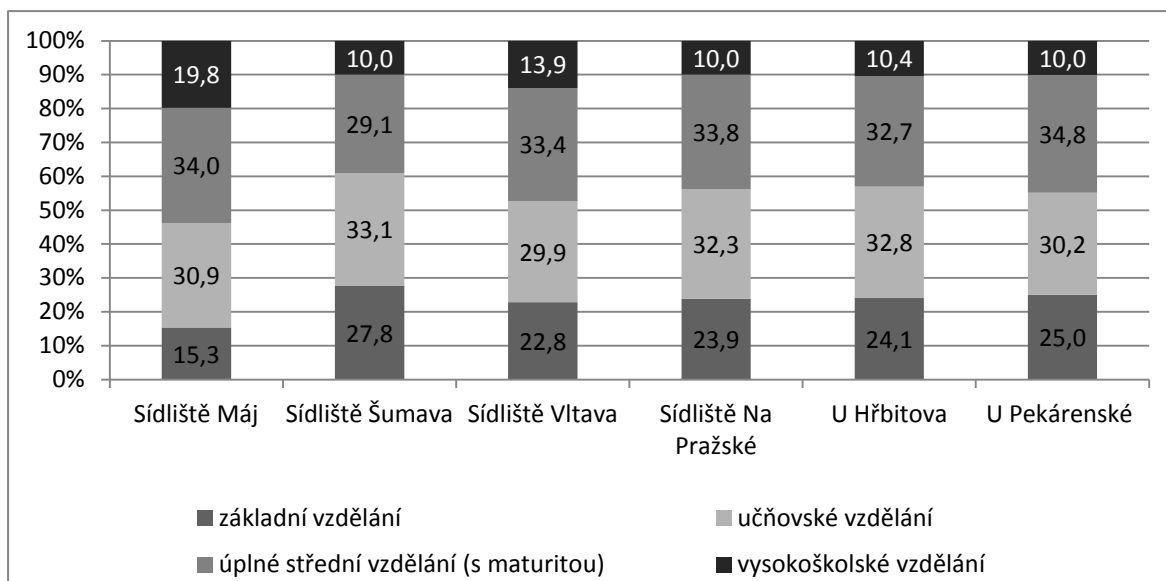
Nejstarší zástavbu v rámci zkoumaných lokalit nalezneme na území ZSJ U Pekárenské, U Hřbitova a v lokalitě Pražské sídliště, kde se stavěly převážně rodinné, ale i bytové domy už během první republiky (SLDB 2001). Výstavba prvního cihlového sídliště probíhala v 50. letech v dnešních lokalitách U Hřbitova a v jižní části Pražského sídliště. Od 60. let se na území města začaly stavět i mnohopodlažní panelové domy, které v území U Hřbitova vznikaly na asanovaném území starší zástavby. Během 70. let vyrostly panelové domy i v lokalitách U Pekárenské a sídliště Šumava (Kubeš 2009a). Sídlíště Vltava se prostorově rozrůstá během 70. i 80. let (SLDB 2001). Sídlíště Máj vznikalo až v letech osmdesátých (SLDB 2001) s přesahem do 90. let a je nejmladším a zároveň největším sídlištěm v Českých Budějovicích. V roce 2011 zde žilo 16,4 % obyvatel města a tvoří jej 236 bytových domů (SLDB 2011). Původní záměr Ing. arch. J. Rybáka a Ing. arch. V. Štěpána bylo vybudovat nekrásnější sídliště v Česku. Panelové domy byly navrženy jako čtyř-šestipatrové s jen několika dvanáctipatrovými solitéry rozmístěné rozvolněně pro dostatečný veřejný prostor. Nicméně tento koncept byl změněn. V duchu ekonomizace výstavby a zahušťování sídlištní zástavby se nakonec sídliště Máj skládá převážně z osmipatrových i dvanáctipatrových domů a došlo rovněž i ke změně jejich rozmístění (Horáček 2012). V současné době můžeme sídliště Máj rozdělit na (starší) severní a (mladší) jižní sektor, kde byly postavené čtyř-šestipatrové bytové domy ještě začátkem 90. let i po roce 2000. První panelové domy na sídlišti Máj byly podnikové a sloužily přímo pro zaměstnance například jaderné elektrárny Temelín (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009), stejně jako na sídlišti Vltava, kdy z těchto domů je dnes například domov důchodců (Domov pro seniory Hvízdal 2015). Další osmipatrové i dvanáctipatrové domy najdeme také v lokalitě U Hřbitova a na Pražském sídlišti.

Nová výstavba velkých obytných souborů s sebou nesla i výstavbu doprovodné občanské vybavenosti, která se přizpůsobila věkové skladbě obyvatelstva a jejímu vývoji. Prakticky v každé lokalitě je minimálně jedna mateřská škola a základní škola (nebo v její bezprostřední blízkosti) podle typu použitých materiálů (panel) vybudovaná již za socialismu a rovněž obchody s potravinami (budované průběžně) viz příloha č. 1. Vzhledem ke zvyšujícímu se podílu starších osob v rámci města se kladou nároky i na výstavbu domovů pro seniory či domovů s pečovatelskou službou. Každá sídlištní lokalita má podobné zařízení na svém území nebo v bezprostřední blízkosti. Z hlediska základních potřeb obyvatel je každé sídliště vybaveno dostatečně. Každá lokalita je napojena na městskou hromadnou dopravu a ze vzdálenějších sídlišť (Máj, Vltava) trvá cesta autobusem do centra cca 10 minut. Lokality jako sídliště Máj a Vltava situované na okraji města mají velmi blízko do krajinné zeleně k rybníkům v Natura 2000, lesům, cyklistickým trasám aj.

Z hlediska sociální (i fyzické) struktury se sídliště od dob svého vzniku proměnila. Privatizace bytů, převod družstevních bytů do osobního vlastnictví, nová bytová politika města a nové aktivity lokálních aktérů ovlivnily vývoj sídlišť a zavedly je do současného stavu. Všechny zkoumané lokality od roku 2001 ztrácí obyvatelstvo. Růst úrovně vzdělanosti v letech 1991, 2001 a 2011 byl ve vztahu k ostatním ZSJ v Českých Budějovicích podprůměrný, avšak **vývoj úrovně vzdělanosti** je v jednotlivých lokalitách odlišný. Nejvyšší úroveň vzdělanosti (nejvyšší podíl vysokoškoláků a obyvatel se středním úplným vzděláním a zároveň nejnižší podíl obyvatel se základním vzděláním) na konci socialismu (zachyceno SLDB 1991) mělo sídliště Máj. Ostatní lokality s převážně sídlištní zástavbou dosahovaly podobných hodnot jako České Budějovice až na sídliště Vltava, které mělo nadprůměrný podíl vysokoškoláků. Vyšší úroveň vzdělanosti sídliště Máj byla odrazem vysoké koncentrace mladých obyvatel (20-34 let), jejichž podíl tvořil 36,3 % (21,1 % ČB) a na sídlišti Vltava 21,1 %. Podíl skupiny obyvatel, kteří zvyšují zastoupení osob se základním vzděláním, byl na všech lokalitách s převážně vysokopodlažními panelovými domy⁵⁹ víceméně podprůměrný ve vztahu k hodnotám za celé město. Například podíl osob starších 65 let dosahoval na sídlišti Máj necelé 2 % (10,7 % ČB) a podíl středoškoláků necelých 5 % (7,8 % ČB). Sídliště Vltava mělo 8,5 % středoškoláků a na sídlišti Šumava hodnoty dosahovaly 12 %, což může být příčina vyššího podílu osob se základním vzděláním (vč. neukončeného) viz obrázek 6:2.

⁵⁹ Za lokality s převážně panelovými domy považuji sídliště Vltava, sídliště Šumava a sídliště Máj.

Obrázek 6:2 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 1991

Zdroj: ČSÚ SLDB 1991 Poznámka: podíly za České Budějovice: základní vzdělání: 24,7 %, učňovské vzdělání: 31,8 %, úplné střední: 32 %, vysokoškolské: 11,5 %. Kategorie jsou počítány za obyvatele starší 15 let se zjištěným vzděláním. Kategorie učňovské vzdělání v sobě zahrnuje kategorii učňovské SOU bez maturity a střední mez maturity.

Obyvatelé se středním úplným vzděláním se ve zkoumaných lokalitách vyznačovali spíše nadprůměrným zastoupením, podobně tomu bylo i u obyvatel s učňovským vzděláním. Vysoké zastoupení mladých obyvatel s sebou přineslo i vyšší zastoupení dětské složky. Druhou nejvíce zastoupenou skupinou obyvatel na sídlišti Máj v roce 1991 byly děti do pěti let (18,7 %). O nerovnoměrné věkové struktuře svědčí i průměrný věk, který byl 24 let. Sídliště Máj bylo tedy domovem mladých rodin s dětmi, tak jako sídliště obecně popisovaná Musilem (1985). Koncem socialismu českobudějovická sídliště vykazovala relativně průměrnou úroveň vzdělanosti ve vztahu k městu jako celku, až na výjimky ryze panelových sídlišť (Máj a Vltava). Následující devadesátá léta byla pro sídliště obdobím plným změn.

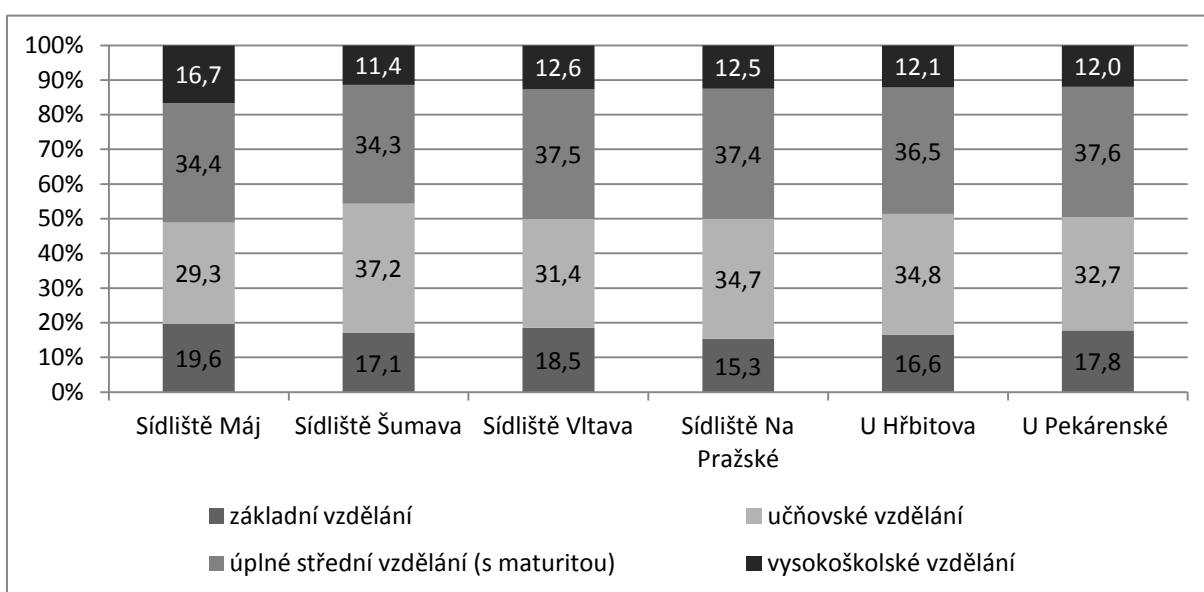
Rok 2001 zachycuje již důsledky transformačního období. Významných změn dosáhla především vlastnická struktura domovního fondu a sociální charakteristiky obyvatelstva sídlišť. Z pohledu vývoje počtu obyvatel jsou sídliště Máj a Pražské sídliště (nejvyšší počet bytových domů) jediné dvě lokality, ve kterých během deseti let došlo k nárůstu počtu obyvatel⁶⁰. S nárůstem počtu obyvatel dochází i ke zvyšující se koncentraci Romů, v důsledku privatizačních a restitučních procesů⁶¹ (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009). Ve všech lokalitách došlo

⁶⁰ Sídliště Máj v roce 1991 mělo nejvyšší podíl neobydlených bytů (8 %) v rámci sledovaných lokalit a zároveň nadprůměrný podíl těchto bytů v rámci města (5 %). Z toho usuzuji, že zde byly kapacity pro nově příchozí rezidenty. Předpokládám však, že nejvýznamnější podíl na zvýšení počtu obyvatel měla nová výstavba bytových domů během devadesátých let.

⁶¹ V rámci privatizace se státní (obecní) byty privatizovaly a přecházely tak do rukou uživatelů (nájemníků). Ještě před privatizací někteří obyvatelé na sídlišti Máj vyměňovali „své“ byty s Romy ve vnitřním městě (Ptáčková 2013). V rámci

k poklesu podílu osob se základním vzděláním kromě sídliště Máj, kde se zvýšil absolutní počet těchto osob i jejich relativní zastoupení. Příčinou může být významné zvýšení podílu středoškoláků v populaci starší 15 let a rovněž se do tohoto navýšení promítla zvyšující se koncentrace Romů a sociálně slabých obyvatel. Ačkoliv na sídlišti Máj se absolutní počet vysokoškoláků zvýšil, došlo ke snížení podílu této skupiny obyvatelstva. Z těchto dat tedy vyplývá, že celkově během devadesátých let došlo v této lokalitě k úbytku osob s vyšším sociálním statusem, nicméně nutno dodat, že jediné sídliště Máj (ze sledovaných lokalit) mělo i v roce 2001 nadprůměrný podíl vysokoškoláků v rámci Českých Budějovic.

Obrázek 6:3 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 2001

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2001. Poznámka: podíly za České Budějovice: základní vzdělání: 18,1 %, učňovské vzdělání: 32,8 %, úplné střední: 35,9 %, vysokoškolské: 13,2 %. Kategorie jsou počítány za obyvatele starší 15 let se zjištěným vzděláním. Kategorie úplné střední vzdělání v sobě zahrnuje i kategorii: vyšší odborné vzdělání a nástavbové studium.

Podíl obyvatel se základním vzděláním, s výjimkou sídliště Máj, dosahoval v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podprůměrných hodnot ve vztahu k hodnotám města. Ve všech lokalitách došlo k absolutnímu nárůstu vysokoškoláků, což se ve většině sídlišť promítlo i do zvýšení podílu této skupiny obyvatelstva. Obyvatelé s výučním listem nebyly skupinou, která by ve zkoumaných lokalitách byla nadprůměrně zastoupena. Podíl obyvatel se středním vzděláním byl lehce nadprůměrný ve všech lokalitách kromě sídliště Máj a sídliště Šumava. Významným jevem, který do jisté míry souvisí i s proměnami vzdělanostní struktury obyvatel a má především vliv na budoucí vývoj sídlišť, je stárnutí obyvatelstva. Zatímco v roce 1991 byl průměrný věk mezi lokalitami s převážně

restituce ve vnitřním městě rovněž docházelo k vytlačování romské části populace na sídliště Máj (Ouředniček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009).

sídlištní zástavbou 35 let, v roce 2001 průměrný věk dosáhl 40 let a v roce 2011 se průměrný věk obvykle bydlících obyvatel na sídlišťích pohyboval kolem 43,4 let. Demografická struktura částečně kopíruje stáří zástavby. Podíl obyvatel starších 65 let se na sídlišti Máj od roku 1991 téměř zdvojnásobil (ze 1,8 % na 3,5 %), avšak stále představuje nejmladší sídliště ze zkoumaných lokalit (průměrné stáří domu 13,5 let, průměrný věk trvale bydlících obyvatel je 30 let). Nejvyšší procentní nárůst starších osob zaznamenala lokalita U Pekárenské (kde je i nejstarší zástavba v rámci lokalit). Zastoupení starších osob (nad 65 let) se zvýšilo z 11,3 % na 18,1 %. Nejvyšší hodnoty podílu starších lidí má lokalita U Hřbitova s průměrným stářím domu 45 let a s průměrným věkem bydlících obyvatel 46 let. Podíl obyvatel starších 65 let se zde zvýšil z 20,4 % na 23,4 %. Index stáří dosahoval již začátkem devadesátých let hodnoty 164,7. Zajímavé je, že i přes vyšší zastoupení starších osob v této lokalitě podíl obyvatel se základním vzděláním počátkem devadesátých let byl průměrný a v následujících letech podprůměrný. Úroveň vzdělanosti starších bydlících osob zde tedy byla vyšší. V roce 2011 podíl této skupiny tvořil již třetinu celkového obvykle bydlícího obyvatelstva. Domnívám se, že stabilizace vzrůstajícího podílu starších osob je důsledek změn ve vlastnické struktuře, kdy 60 % domovního fondu v roce 1991 byl státní a připadl v privatizaci (za přijatelnou cenu) tehdejšími uživateli (i starším lidem), kteří díky osobnímu vlastnictví bytu tak neměli tendence se z této lokality stěhovat pryč. Ke zvýšenému podílu starších osob se na sídlišťích snižuje podíl dětí ve věku 0-14 let (výjimkou je sídliště Máj, kde došlo v roce 2001 k nárůstu počtu dětí). Kategorie dětí do pěti let věku je část populace, která zůstává relativně stabilní⁶², průměrná ve vztahu k městu jako celku. Podíl středoškoláků (budoucí pracovní síla a studenti vysokých škol), jejichž podíl se obecně v Českých Budějovicích pomalu snižuje, se zvýšil pouze v ZSJ sídliště Máj kvůli silnému zastoupení dětí v mladším věku začátkem devadesátých let. Ovšem v následujícím desetiletí došlo v této lokalitě také k jejich poklesu.

V roce 2011 můžeme pomocí analýzy dat ze SLDB zaznamenat situaci sociálně prostorové struktury sídlišť již po ukončených zásadních transformačních procesech. Trh s byty a nemovitostmi se již plně rozvinul, deregulace nájemného je téměř u konce⁶³, úroveň vzdělanosti obecně vrostla i příležitosti k získání vyššího vzdělání. Ovšem vývoj zaznamenala i (sociální) vzdělanostní prostorová struktura, která se v rámci města viditelně diferencovala (viz obrázek 5:11).

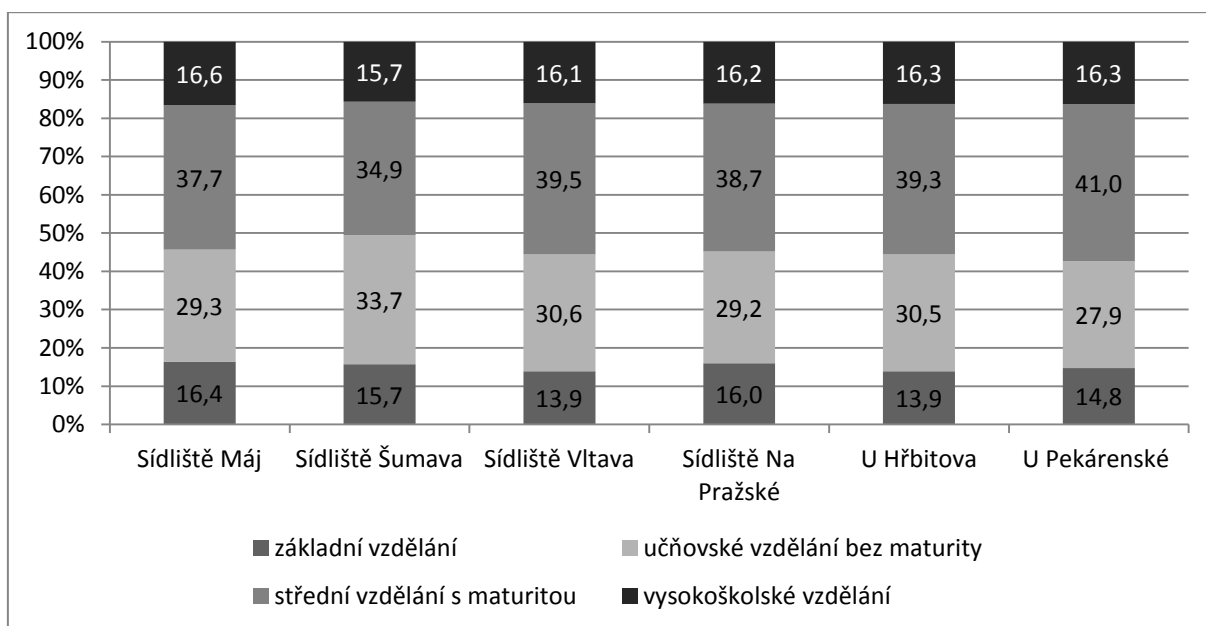
Ačkoliv podíl obyvatel se základním vzděláním dosahuje průměrných hodnot ve vztahu k městu (mírně nadprůměrné hodnoty má pouze sídliště Máj, došlo k nepatrnému nárůstu osob bez vzdělání. Podíl vysokoškoláků se na sídlišťích zvýšil výrazně, zejména díky celkovému snížení počtu obyvatel starších 15 let. Tento nárůst byl však v rámci základních sídelních jednotek podprůměrný. Díky změně metodiky a evidování osob s obvyklým pobytem místo pobytu trvalého v posledním

⁶² K výraznému poklesu došlo jen na Sídlíšti Máj z 18,7 % na 6,4 % (SLDB 1991, 2001).

⁶³ Deregulace v Českých Budějovicích skončila 31. 12.2012 podle zákona č. 107/2006 Sb. v platném znění.

cenzu se do nárůstu vysokoškoláků mohl promítnout i počet vysokoškolských studentů (mající již ukončený bakalářský program) bydlící na sídlišti, kteří zpravidla jako studenti sociální status vysoký nemají, a proto si volí cenově dostupné bydlení na sídlišti. Jakou měrou se vysokoškoláci - studenti podílejí na zastoupení vysokoškoláků obecně na sídlištích a na Májí, není známé. K procentnímu nárůstu došlo rovněž u osob s maturitou, avšak jejich absolutní počet klesl ve všech lokalitách kromě sídliště Máj a Vltava. K poklesu absolutnímu i relativnímu došlo u skupiny obyvatel s učňovským vzděláním a zastoupení těchto osob je ve zkoumaných lokalitách spíše průměrné.

Obrázek 6:4 Nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel starších 15 let v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou ke dni sčítání v roce 2011

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011. Poznámka: podíly za České Budějovice: základní vzdělání: 15 %, učňovské vzdělání: 29 %, úplné střední: 38,1 %, vysokoškolské: 18 %. Kategorie jsou počítány za obyvatele starší 15 let se zjištěným vzděláním. Kategorie úplné střední vzdělání v sobě zahrnuje i kategorii: vyšší odborné vzdělání a nástavbové studium.

Vzdělanostní struktura navazuje na demografické změny i změny ve vlastnické struktuře a rovněž na trendy ve strategii bydlení mladých lidí. V roce 1991 věková skladba obyvatelstva odrážela stáří zástavby a bytovou politiku předešlého komunistického období. Nejmladší sídliště Máj bylo obydleno mladými rodinami s dětmi do pěti let. Sídliště Vltava mělo v roce 1991 průměrné zastoupení mladých lidí ve věku 20-34 let, vyšší podíl měla skupina obyvatel ve věku 35-44 let. Tento věkový posun odráží dobu výstavby sídliště, kdy první obyvatelé zestárlí, ačkoliv průměrný věk byl 29,8 let. Od roku 1991 se zastoupení mladých lidí ve všech lokalitách relativně zvýšilo, dominantní složkou je populace ve věku 35-64, zvyšuje se také podíl starších osob (nad 65 let). Z pohledu věkové skladby je sídliště Máj stále nejmladším sídlištěm v rámci zkoumaných lokalit.

Na demografickou strukturu má vliv i typ zástavby. Lokality U Hřbitova (22 % RD v 1991), U Pekárenské (31,3 % v 1991) a Na Pražském sídlišti (23,3 % RD v 1991) mají na svém území vyšší podíl rodinných domů ve srovnání s ostatními lokalitami definovanými jako území s převážně sídlištní zástavbou⁶⁴. Průměrný věk v těchto lokalitách byl od 90. let vždy vyšší než na ryze panelových sídlištních. V těchto lokalitách byl koncem socialismu i vyšší podíl domů v soukromém vlastnictví (rodinné domy zpravidla byly ponechány svým majitelům) a tím pádem v části domovního fondu nedocházelo k výměně obyvatel. Ovšem téměř polovina domů byla vlastněna státem (Pražské sídliště 54,5 %, U Hřbitova 59,1 %), tudíž v tomto podílu domovního fondu v rámci privatizace a restituce mohlo dojít k určitým přesunům obyvatelstva nebo naopak zakonzervovanosti⁶⁵. Koncem socialismu byly ve většině lokalit domy vlastněné státem (obcí). Nejvíce na sídlišti Šumava, kde se jednalo o 76 % domovního fondu, a nejméně na sídlišti Máj (33,1 %). Na sídlišti Máj byly domy dominantně (62,9 %) vlastněny SBD (stavebním bytovým družstvem), která se transformovala nebo ve kterých se následně jednotlivé byty převáděly do osobního vlastnictví uživatelů bytu. Každý člen družstva měl možnost do konce června 1995 požádat o převod bytu do svého osobního vlastnictví (Sýkora 1996). Během devadesátých let byl domovní fond navrácen původním majitelům v restituci či privatizován. Ve všech lokalitách se podíl domů vlastněných obcí (státem) výrazně snížil. Průměrný podíl domovního fondu v majetku obce (státu) v roce 2001 ve zkoumaných lokalitách byl 20,9 %. V roce 2001 se v lokalitách U Pekárenské, U Hřbitova a na Pražském sídlišti zvýšil podíl domů v soukromém vlastnictví a v kategorii vlastnictví ostatní (kombinace vlastníků⁶⁶). Domy ve vlastnictví družstva zde měly nižší zastoupení ve srovnání s ryze panelovými sídlišti. Bytová družstva⁶⁷ na sídlišti Máj byla stále hlavním vlastníkem (46,8 %). Na sídlišti Vltava a Šumava, kde v roce 1991 byl podíl domů ve vlastnictví státu mezi lokalitami nejvyšší, byla v roce 2001 dominantní vlastnická forma vlastníci ostatní, což zachycovalo privatizační proces a snahu tamního obyvatelstva získat byt do osobního vlastnictví. V roce 2011 se ve zkoumaných lokalitách významně snížil podíl domovního fondu vlastněného státem. Ačkoliv v roce 1991 podíl bytů vlastněných státem na sídlišti Máj byl nejvyšší, v roce 2011 byl tento podíl naopak nejvyšší (11,5 %) a to díky výstavbě nových domů se startovacími byty v jižní části sídliště. Třetina domů byla ve spoluvlastnictví vlastníků bytů a více jak 40 % domů je ve vlastnictví družstev. Družstva v roce 2011 vlastní dominantní podíl domovního fondu i na sídlišti

⁶⁴ Pro město jako celek je rodinný dům dominantní forma zástavby a představuje 67,6 % celkového domovního fondu v roce 1991, 71,9 % v roce 2001 a 72,2 % v roce 2011 (SLDB 1991, 2001, 2011).

⁶⁵ Uživatelé bytů v restituovaných domech, kteří měli platnou nájemní smlouvu z dob komunistického režimu, platili regulované nájemné (Kostecký 2000). Regulované nájemné bylo oproti tržní ceně za nájem velmi nízké a tito uživatelé tedy neměli za těchto okolností důvod se z bytu vystěhovat.

⁶⁶ Kategorie kombinace vlastníků zahrnuje domy, ve kterých všechny nebo část bytů byly převedeny do vlastnictví jednotlivých uživatelů, čímž vzniklo spoluvlastnictví domu; v katastru nemovitostí jsou zapsáni vlastníci jednotlivých bytů (ČSÚ 2005a).

⁶⁷ V SLDB 2001 se do kategorie vlastníků bytové družstvo započítávala jen stavební bytová družstva, při SLDB v roce 2011 tato kategorie zahrnovala již všechny typy družstev (ČSÚ 2011b).

Šumava a Vltava. V ostatních lokalitách je značná část domů vlastněná spoluvlastníky bytových jednotek⁶⁸ či soukromou osobou v případě lokalit U Pekárenské a U Hřbitova, kde je výrazný podíl rodinných domů. Z typu vlastnictví domu dále vychází typ právního užívání bytu. Tento typ ovlivňuje fluktuaci obyvatelstva v daném území. Předpokládám, že lokality, kde je dominantní typ právního užívání bytu ve vlastním rodinném domě nebo v osobním vlastnictví, nedochází k tak časté obměně obyvatelstva jako v lokalitách s převážně nájemním typem právního užívání bytu. Výše popsané změny vlastnických vztahů v rámci domovního fondu se tedy odráží ve změnách právního užívání bytů. Tabulka 6:2 zobrazuje přehled těchto změn ke dni sčítání v roce 2001 a 2011. Průměrný podíl bytů v osobním vlastnictví ve zkoumaných lokalitách stoupl ze 15,5 % v roce 2001 na 40,9 % v roce 2011. Nejmenší podíl bytů v soukromém vlastnictví je na sídlišti Máj, avšak zde došlo k výraznému nárůstu podílu bytů v soukromém vlastnictví. Na Máji tradičně zůstává dominantní družstevní forma právního užívání bytu, která obecně ve zkoumaných lokalitách klesla. Došlo tedy k výraznému převodu bytů do osobního vlastnictví členů družstva (viz navýšení podílu kategorie osobní vlastnictví).

Tabulka 6:2 Typ právního užívání bytu v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou podle SLDB 2001 a 2011

název lokality	ve vlastním rodinném domě		osobní vlastnictví		nájemní vztah		družstevní vztah	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001*	2011
Sídliště Máj	0,1	0,3	7,9	30,8	24,0	23,0	68,0	45,3
Sídliště Šumava	0,4	0,3	9,1	36,4	29,7	20,9	60,9	41,6
Sídliště Vltava	0,3	0,4	12,2	33,5	22,7	20,8	64,7	44,5
Sídliště Na Pražské	2,2	2,3	20,9	52,5	18,9	17,0	58,0	26,8
U Hřbitova	3,9	2,6	28,6	42,4	16,1	22,2	51,3	31,2
U Pekárenské	5,2	5,0	14,0	50,1	12,7	21,5	68,1	21,1
České Budějovice	18,2	19,5	12,0	31,6	25,0	22,5	44,8	23,3

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2001 a 2011. Poznámka: * do družstevních bytů byly započítávány byty člena bytového družstva (bývalé SBD) a člena družstva nájemců. Data byla za oba roky počítána za trvale obydlené byty se zjištěnou kategorií právního užívání bytu.

V lokalitách, kde se nachází vyšší podíl cihlových bytových domů, se zvýšil podíl bytů v nájmu. Je pravděpodobné, že majitelé bytů se přestěhovali (v těchto lokalitách došlo rovněž k úbytku obyvatelstva) do jiných částí města či do zázemí města a původní byt si nechali na pronájem. Tato situace se na ryze panelových sídlišťích neodehrává. Pokles obyvatel na ryze panelových sídlišťích mluví spíše o nižší atraktivitě těchto lokalit. Nejvíce bytů v nájemním vztahu v rámci zkoumaných

⁶⁸ Spoluvlastnictví vlastníků bytů (jednotek) zahrnuje pouze případy, kdy je celý dům ve spoluvlastnictví vlastníků bytů (jednotek) a vlastníci jednotek jsou uvedeni v katastru nemovitostí jako vlastníci jednotek a spoluvlastníci budovy (ČSÚ 2011a).

lokalit bylo v roce 2011 na sídlišti Máj⁶⁹. V tomto segmentu může docházet k časté výměně obyvatelstva. Vzhledem k výrazně nižší ceně bytů k prodeji v některých lokalitách (ulicích) v rámci sídliště Máj je průměrná cena bytu v této lokalitě celkově nižší než v ostatních sídlištních lokalitách (viz tabulka 6:3). Nízká cena nájmu je atraktivní pro obyvatelstvo s nižším sociálním statutem. Pro sociálně slabé obyvatelstvo je nájemní vztah často jediná možná volba právního užívání bytu. Podle výzkumu Sunegy a Luxe (2003) byly průměrné měsíční výdaje na bydlení ve vztahu k celkovým příjmům domácnosti nejvyšší pro nájemníky ve městech. Předpokládám, že situace nyní je obdobná. Na trhu s byty a nemovitostmi jsou určité sociální skupiny z hlediska finanční dostupnosti bydlení ohroženější. Jsou to především důchodci, mladí lidé a Romové (Sunega, Lux 2003). Všechny tyto tři kategorie nalezneme v lokalitách s převážně sídlištní zástavbou. Nájem, jako jediný způsob bydlení pro obyvatele s nízkými příjmy, tak prohlubuje finanční problémy dotčených domácností. Sociálně slabé romské i neromské obyvatelstvo je tak často na sídlištních chyceno (Ouředníček, Temelová, Brabec, Vyhnánková 2009) z důvodu nedostatku kapitálu se přestěhovat do jiných *lepších* částí města nebo si pořídit bydlení v osobním vlastnictví. Dalším důvodem nízké ceny může být i neprodejnost bytů v některých částech sídliště Máj. Prodejní cena bytu vypovídá o atraktivitě a poloze dané lokality v rámci města jako celku i v rámci samotné lokality.

Tabulka 6:3 Průměrná cena bytů ve zkoumaných lokalitách (květen 2011)

název lokality	počet bytů v nabídce	průměrná cena za m² (Kč)
Sídliště Máj	21	18 103
Sídliště Šumava	7	22 791
Sídliště Vltava	7	25 613
Sídliště Na pražské	4	24 853
U Hřbitova	3	26 025
U Pekárenské	3	24 878

Zdroj: www.sreality.cz, ceny byly zjišťovány k 3. květnu 2011

V nabídce prodeje bytů v Českých Budějovicích bylo nejvíce inzerátů k prodeji na sídlišti Máj. Vyšší počet nabídek bytů k prodeji v této lokalitě napovídá o tendenci lidí tuto lokalitu opouštět a nižší nabídková cena spíše odráží nezájem obyvatel tyto byty kupovat než technický stav bytů. Průměrná cena bytu na sídlišti Máj je výrazně nižší než v ostatních lokalitách s převážně sídlištní zástavbou, nicméně průměrná cena bytů je v rámci sídliště různorodá. Nejnižší nabídková cena bytu za m² je v lokalitě V. Volfa⁷⁰ (od 11 341 Kč/m²) a nejdražší v ulici K. Štěcha (29 883 Kč/m²). V lokalitách, kde nalezneme značný podíl bytů v cihlových bytových domech (U Hřbitova, Pražské

⁶⁹ Nejvyšší podíl bytů v nájemním vztahu v rámci ČB má například lokalita České Budějovice střed, Pražské předměstí či Brněnské předměstí aj. Na sídlišti Máj je celkem 23 % bytů v nájemním vztahu. Celé České Budějovice mají 22, 5 % (SLDB 2011)

⁷⁰ Lokalita V. Volfa je považována za sociálně vyloučenou lokalitu (GAC 2006) a za místo s vysokou koncentrací Romů a sociálně slabého obyvatelstva (Ptáčková 2013).

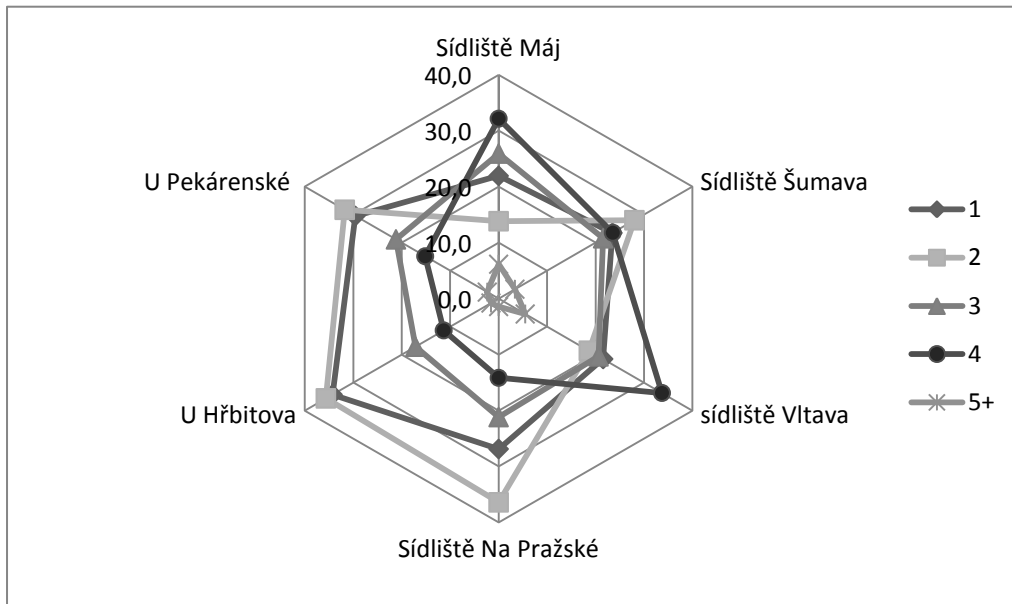
sídlíště), je cena o něco vyšší než na ryze panelových sídlištích. Prodejní ceny bytů na sídlištích jsou nižší ve vztahu k průměrné prodejní ceně za byt v rámci Českých Budějovic⁷¹.

Kromě vlastnické struktury se na sídlištích proměnil i **počet členů domácností**⁷² žijících v bytech a to v návaznosti na celkovém úbytku obyvatel na sídlištích. V roce 1991 lokalitám s převážně panelovou sídlištní zástavou dominovaly mladé rodiny s dětmi a počet členů domácností byl zpravidla čtyři, zatímco ve zkoumaných lokalitách, kde je typ zástavby smíšený, převažovaly dvojčlenné domácnosti. Počet domácností s počtem členů čtyři se postupně snižuje (viz obrázky 6:5 a 6:6). V roce 2011 měly zkoumané lokality jednočlenné (v průměru 40 %) a dvojčlenné (v průměru 31,8 %) domácnosti. Došlo tedy ke snížení průměrné velikosti domácností a tím i ke snížení hustoty zalidnění. Vývoj počtu členů domácností je téměř shodný s počtem bydlících osob v jednom bytě. Nízký počet členů domácnosti má za následek vyšší finanční zátěž na výdaje na bydlení. Navíc podíl nezaměstnaných osob se ve všech zkoumaných lokalitách zvýšil. Domácnosti, které jsou zatíženy ekonomickou neaktivitou či nezaměstnaností některého člena, mají vyšší riziko sociálních problémů. Na sídlišti Máj je mnoho rodin, které tak pobírají dávky v hmotné nouzi a příspěvky na bydlení (Ptáčková 2013).

⁷¹ Podle serveru realtymix.centrum.cz sledující statistiku nemovitostí je průměrná prodejní cena bytů v Českých Budějovicích za květen 2015 27 519 Kč/m².

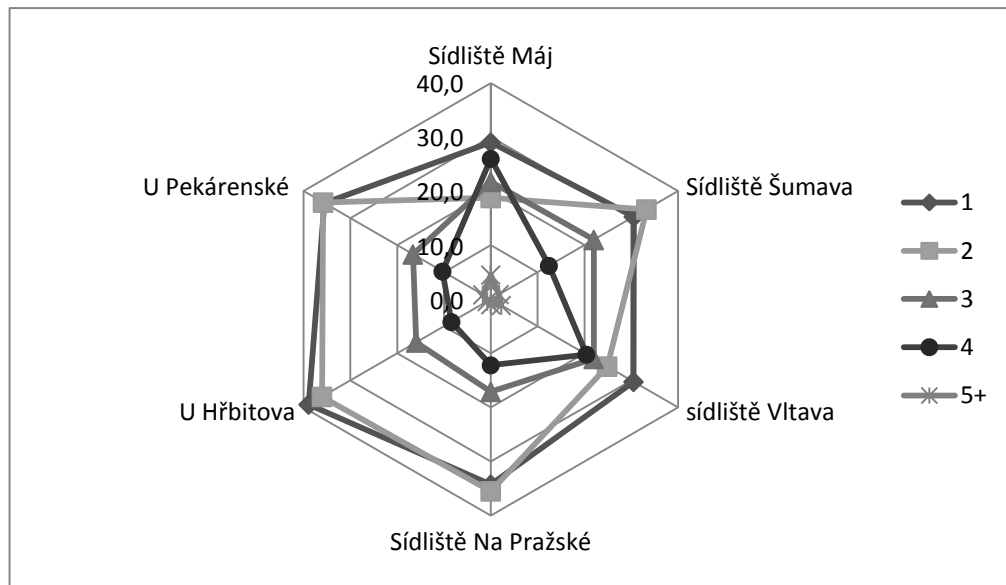
⁷² Počet členů domácností je v roce 1991 a 2001 sledován za cenzovní domácnosti, která je tvořena z osob společně bydlících v jednom bytě na základě jejich příbuzenských nebo jiných vztahů v rámci jedné hospodařící domácnosti. V roce 2011 je počet členů domácností sledován za hospodařící domácnosti, které tvoří osoby společně hospodařící (společně hradí výdaje domácnosti - jako je strava, náklady na bydlení aj.). Společné hospodaření se vztahuje i na děti, které do příslušné domácnosti patří, i když samy na výdaje domácnosti nepřispívají (ČSÚ 2001a, 2011b). V relativním vyjádření by tato metodická změna neměla být pro srovnání dat výrazně problematická.

Obrázek 6:5 Počet členů domácností podle SLDB 1991

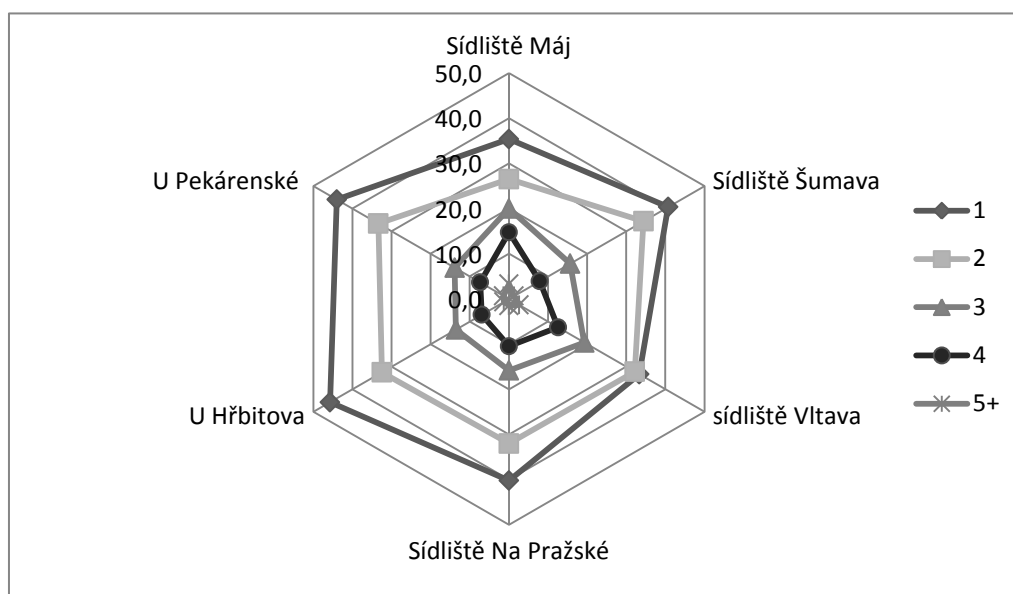
Zdroj: ČSÚ SLDB 1991 Poznámka: počty členů jsou počítány z cenzových domácností

Obrázek 6:6 Počet členů domácností podle SLDB 2001

Zdroj: ČSÚ SLDB 2001 Poznámka: počty členů jsou počítány z cenzových domácností

Obrázek 6:7 Počet členů domácností podle SLDB 2011

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011 Poznámka: počty členů jsou počítány z hospodařících domácností

Obyvatelé ve zkoumaných lokalitách měli k datu sčítání v roce 2011 převážně rodinný stav: svobodní (nejvíce na sídlišti Máj 53,5 %) nebo vdaní či ženatí. Od roku 1991 vzrostl počet neúplných rodin⁷³ (jeden rodič) stejně jako v rámci celého města. Sídliště Máj mělo v roce 2011 mezi zkoumanými lokalitami nejvyšší podíl neúplných rodin (28,8 %). Struktura rodiny má prokazatelný vliv na aspirace žáků v jejich vzdělanostních drahách. Děti z úplných rodin mají významně vyšší aspirace ve vzdělání než děti z rodin neúplných. Stejně jako vyšší vzdělání rodičů zvyšuje šance, že jejich děti budou mít rovněž vyšší aspirace ve vzdělání (Katrňák, Šmídová, Janoušková, 2008). Tímto na sídlišti Máj může vznikat vyšší podíl dětí, které nebudou dosahovat například vysokoškolského vzdělání. Další problematikou je také vzdělávání romských dětí a sociálně-znevýhodněných dětí, které díky nepodnětnému prostředí, ve kterém vyrůstají, často ze základního školství odcházejí předčasně nebo v dalším vzdělávání nepokračují (Ptáčková 2013). Kvůli koncentraci sociálně slabšího obyvatelstva, které má zpravidla nízké vzdělání a nevytváří tak pro své děti dostatečný sociální kapitál, můžeme předpokládat, že vzdělanostní reprodukce do budoucna zajistí vždy na sídlišti Máj určité procento této skupiny obyvatel s nízkým vzděláním. Otázkou je, zda toto procento zůstane stabilní či bude vzrůstat.

⁷³ Neúplné rodiny byly v roce 1991 a 2001 počítány z cenzových rodinných domácností. V roce 2011 se již cenzové domácnosti neevizovaly a podíl je počítán z hospodařících rodinných domácností. V relativním vyjádření by tato metodická změna neměla být pro srovnání dat problematická (SLDB 1991, 2001).

Sociálně prostorová struktura zkoumaných lokalit již byla částečně představena ve vývoji úrovně vzdělanosti. Nicméně zastoupení jednotlivých vzdělanostních kategorií v území nevyovídá o **ekonomické aktivitě** a ekonomické síle dané lokality, která je další částí celkového obrazu vývoje sociální prostorové struktury území s převážně sídlištní zástavbou. Srovnání některých dat je mezi jednotlivými roky SLDB obtížné, proto jsem volila jen některé charakteristiky popisující ekonomickou sílu i aktivitu bydlících obyvatel ve vybraných lokalitách. V lokalitách s převážně sídlištní zástavbou došlo od roku 1991 k poklesu ekonomické aktivity, stejně tak jako v rámci celých Českých Budějovic. Tento pokles přisuzuji nárůstu počtu osob v důchodovém věku (nepracujících), ačkoliv se ekonomická aktivita starších lidí zvýšila. Podíl pracujících důchodců se na sídlištních nepatrně zvýšil (v průměru o 2 %). Tato situace je zřejmě výsledkem sociálních nejistot a nedostatečného finančního zabezpečení osob v důchodovém věku. Pro starší lidi náklady na bydlení představují značnou část příjmů (Sunega, Lux 2003).

Z hlediska postavení v zaměstnání osob se pro mnohé občany možnost podnikání od roku 1991 rozšířila. Tento fakt potvrzuje i vyšší podíl osob samostatně výdělečně činných, které tvořily na sídlištních v průměru pouze 1 % ekonomicky aktivních v roce 1991, v roce 2001 již 10,7 %. Podobné hodnoty jako v roce 2001 byly zaznamenány cenzem v roce 2011⁷⁴, avšak podnikatelská aktivita obvykle bydlících osob je podprůměrná vůči hodnotám za celé město. Postavení v zaměstnání může leccos prozradit o příjmech obyvatel spadajících do určité kategorie zaměstnaných osob. U kategorie zaměstnavatelé můžeme očekávat vyšší příjmy. Zaměstnavatelé jsou menšinovou skupinou v rámci všech zaměstnaných osob (dominantní jsou zaměstnanci) na sídlištních i v rámci města. Podíl této složky se ve zkoumaných lokalitách snížil z průměru 3,4 % (2001) na 2,3 % (2011). Nejnižší relativní zastoupení zaměstnavatelů bylo v roce 2011 na sídlišti Máj. Tento fakt potvrzuje, že sociálně vyšší skupiny obyvatel se z převážně sídlištní zástavby a zejména ze sídliště Máj⁷⁵ stěhují pryč. Dominantní zastoupení ve všech lokalitách mají zaměstnané osoby v nevýrobních službách (v průměru 67 % ze zaměstnaných osob se zjištěným odvětvím). Podle jednotlivých odvětví má největší zastoupení oblast průmyslu, maloobchod a velkoobchod, oprava a údržba motorových vozidel. Podíl osob, které jsou nezaměstnané a hledají zaměstnání, přibývá v rámci celého města a rovněž i na sídlištních. Ke dni sčítání v roce 2011 byl podíl těchto osob⁷⁶ nejvyšší na sídlišti Máj (9,8 %, hodnota za ČB je 8,4 %).

Sídliště Máj patří v rámci sledovaných lokalit i lokalit v rámci Českých Budějovic mezi odborníky nejsledovanější lokalitu a to zejména v souvislosti s koncentrací Romů

⁷⁴ Podíl osob samostatně výdělečně činných jsem v roce 1991 počítala k celkovému počtu ekonomicky aktivních, k roku 2001 k celkovému počtu obyvatel se zjištěnou ekonomickou aktivitou a v roce 2011 k celkovému počtu zaměstnaných se zjištěným postavením v zaměstnání – kvůli vyššímu počtu *non-respons* v SLDB 2011.

⁷⁵ Absolutní počet zaměstnavatelů v roce 2011 je třikrát nižší než v roce 2001 (SLDB 2001, 2011).

⁷⁶ Podíl nezaměstnaných byl kalkulován z celkového počtu osob se zjištěnou ekonomickou aktivitou.

a sociálně slabých obyvatel, problémů s nadměrným výskytem patologických jevů (Ptáčková 2013, Kozlová, Kuflová 2012) zejména u dětí a mladistvých (Rozvojový plán sociálních služeb České Budějovice 2013-2018/Kolektiv 2013), s výzkumem segregace a separace (Ouředníček 2007c), analýzou celorepublikového výskytu sociálně vyloučených lokalit na území České republiky (GAC 2006). V rámci sídliště Máj je dále jako sociálně vyloučená lokalita identifikována ulice V. Volfa, kde je koncentrováno nejvíce obyvatel z celého sídliště (Ptáčková 2013) a zároveň nadměrná kriminalita a závislost mladistvých na drogách (Kuflová, Kozlová 2012). Výrazná koncentrace Romů v této lokalitě byla podmíněna odkupem bytů restituenty, kteří následně ze svých domů ve vnitřním městě stěhovali sociálně slabé obyvatelstvo do nově koupených bytů (Ouředníček 2007b). Město díky výstavbě sociálního bydlení (startovací byty) na sídlišti Máj v jižním sektoru tak napomohlo k posílení sociálně nízkého statusu tohoto území. Pokud se na sídlištích budou budovat další bytové domy pro sociálně znevýhodněné či slabší obyvatelstvo, bude hrozit celková sociální degradace tohoto území.

Sídlišti Máj byla věnována speciální pozornost zastupiteli města v rámci IPRM (Integrovaný plán rozvoje města) Sídlíště Máj (zaměřený na severní část sídliště) a IPRM Levý břeh Vltavy (zahrnující jižní a východní část sídliště Máj). Tyto IPRM řeší zejména fyzickou stránku prostředí panelových sídlišť pomocí projektů zaměřených na regeneraci bytových domů (vlastníci domů mohou podávat žádosti o dotaci na zateplení budovy, výměnu otopné soustavy, výtahů aj.) a revitalizace veřejného prostranství - vybudování zelených ploch, úprava veřejných komunikací, parkovacích míst a vybudování nových dětských hřišť. V současné době proběhla na většině panelových bytových domů na sídlišti Máj a Vltava rekonstrukce (zateplení obálky budovy, nová fasáda a nová okna atd.) Modernizací prošly bytové domy rovněž i v ostatních zkoumaných lokalitách.

Město začalo řešit problém s nedostatkem volnočasových aktivit pro děti a mládež vybudováním Komunitního centra (zahájení realizace 2013) s novým veřejným prostorem viz obrázky 6:8 a 6:9. Toto centrum se začalo stavět po nepokojích (demonstracích proti romské části rezidentů) probíhajících v této lokalitě během léta 2013. Sídlišti Máj bude jistě věnována pozornost i v novém programu IPRÚ (Integrovaný plán rozvoje území) České Budějovice 2014-2020, který poukazuje například na nedostatečné nízkoprahové zařízení pro děti a mládež na sídlišti Vltava a Máj a na problémy s etnickými menšinami zejména na Máji. Můžeme tedy očekávat, že město z evropských fondů bude čerpat finance na další investiční aktivity v panelových sídlištích.

Kromě strategických dokumentů je rozvoj určité lokality ovlivněn rovněž i územním plánem a následnou investiční aktivitou developerů či města ve výstavbě nového bydlení nebo občanské vybavenosti. Z hlediska volných pozemků pro novou výstavbu je lokalita U Hřbitova již plně využita. ZSJ U Pekárenské nabízí nevyužité pozemky (brownfieldy) v severní části svého území v blízkosti železniční tratě, které jsou vymezeny jako smíšené území s bydlením kolektivního charakteru (SKOL). Na území Pražského sídliště je rovněž v jeho severní části mezi hlavní komunikací

Obrázek 6:8 Nový veřejný prostor na sídlišti Máj (2015)

Zdroj: foto vlastní

Obrázek 6:9 Komunitní centrum Máj, na sídlišti Máj (2015)

Zdroj: foto vlastní

Strakonická a Plzeňská „zelený ostrov“ vymezený jako území s převažujícím charakterem obytným kolektivním. V budoucnu by zde tedy mohly vyrůst nové obytné domy. Lokality smíšené pro bydlení kolektivní i individuální v malém rozsahu se nachází v jižní části ZSJ Sídliště Máj. Velké změny čeká dosud téměř nedotčené území bývalých kasáren a tankodromu (ZSJ U Vávrovského rybníka), kde je značná část vymezena jako smíšené území pro kolektivní bydlení, plochy městské zeleně a místa s nejvyšší mírou městské regulace. V tomto území již byla vybudována hokejová hala pro mladé hokejisty a skatepark (viz foto – bude doplněno!). Pro děti a mládež je zde tedy pomalu budováno zázemí pro volnočasové aktivity, které na sídlišti i v jeho blízkosti (kromě fotbalového hřiště) prakticky chybí.

6.3 Shrnutí

Českobudějovická panelová sídliště a sídliště s mnohopodlažní a smíšenou zástavbou zaznamenala od devadesátých let jak proměny sociální, tak i fyzické struktury. Výchozí stav jednotlivých lokalit byl podmíněn zejména stářím výstavby domovního fondu a socialistickou bytovou politikou. Díky selektivní migraci mladých rodin do nově budovaných panelových sídlišť v okrajové části měst měla tato území specifickou nerovnoměrnou věkovou strukturu a vyšší sociální status (vyšší úroveň vzdělání). Následující transformační období pozměnilo na sídlištích vlastnické struktury domovního fondu, vytvořilo legitimní osobní vlastnictví a cestu k tržnímu chování určitých aktérů na trhu s byty a nemovitostmi. Právě bytový systém a trh s byty a nemovitostmi hraje významnou roli při prostorovém rozmístění obyvatel podle jejich sociálního statusu (Sýkora 1999). Sociální status lokalit s převážně sídlištní zástavbou nepatrně poklesl, zejména na sídlišti Máj, které bylo v 90. letech domovem mladých rodin s vysokoškolským vzděláním, na které se během devadesátých let stěhovali Romové z vnitřního města, a postupně se zde koncentrovalo další sociálně slabší obyvatelstvo. Tímto došlo k určitému procesu filtrace. Sídliště Máj zaznamenalo z pohledu vzdělanostní úrovně negativní vývoj (absolutní pokles počtu vysokoškoláků) od roku 1989. V ostatních sídlištních lokalitách došlo k podprůměrnému nárůstu této skupiny obyvatel. K podobným výsledkům dospěla i Šnejdová (2004) v rámci analýzy vzdělanostní úrovně Prahy. Atraktivitu sídlištních lokalit do jisté míry odráží kupní cena jejich bytů, která je ve vztahu k městu podprůměrná. Prodejní ceny bytů na sídlišti Máj jsou v rámci zkoumaných lokalit nejnižší, na druhou stranu jsou tyto ceny v rámci sídliště samotného výrazně diferencované. V lokalitě V. Volfa jsou byty nabízeny výrazně pod cenou a jsou zřejmě neprodejné. Průměrné tržní ceny bytů na sídlištích nevytvářejí předpoklad pro vznik lokalit pro sociálně silné obyvatelstvo, na druhou stranu se domnívám, že nenaznačují ani předpoklad pro vytváření sociálního ghetta na sídlištích (výjimkou může být lokalita V. Volfa). Mezi rizikové faktory vývoje probíhající na českobudějovických sídlištích patří stárnutí bydlícího obyvatelstva. Sídliště

stárnou stejně jako České Budějovice. Ačkoliv je sídliště Máj stále nejmladším sídlištěm, tento vývoj se odehrává i zde. Dalším rizikovým faktorem, se kterým se potýkají všechny sídlištní lokality, je odchod obyvatel. Sídliště Máj zaznamenalo výrazný odliv obyvatel s vyšším sociálním statusem. Sociální degradace sídlišť může být podpořena výstavbou sociálního bydlení, která již na sídlišti Máj proběhla. Tato aktivita iniciovaná samosprávou města může ovlivnit sociální prostorovou strukturu těchto lokalit. Sídliště zaznamenala i změny v počtu osob bydlících v bytech. Zatímco v roce 2001 na dvou největších českobudějovických sídlištích bydlely v bytě zpravidla čtyři osoby, v současné době zde bydlí osoba jedna až dvě. Téměř polovina osob v těchto lokalitách jsou svobodní jedinci. Rizikem pro sídliště může být, že mnoho singles nebo mladých párů vnímají a využívají sídliště jako dočasnou alternativu bydlení a neplánují zde v budoucnu zakládat rodinu. Z tohoto pohledu by zde bydlelo vždy určité procento vzdělanějších osob, které ovšem v blízké budoucnosti sídliště budou opouštět.

7 Závěr

Diplomová práce je zaměřena na výzkum sociálně prostorové diferenciaci. Jako hlavní indikátor bylo použito nejvyšší dokončené vzdělání obyvatel, které představuje nejvhodnější ukazatel sociálního statusu získávaný plošně za celé Česko až na úroveň urbanistických obvodů. Ačkoliv formální vzdělání nevypovídá o skutečné úrovni vzdělanosti obyvatelstva, které díky neformálnímu vzdělávání a získávání nových poznatků z praxe je špatně měřitelné (plošně), v diplomové práci využívám tuto charakteristiku jako identifikátor socio-ekonomického statusu obyvatel, který sleduji na několika řádovostních úrovních.

Hlavním cílem předkládané diplomové práce bylo popsat a vysvětlit změny úrovně vzdělanosti v mikroregionu České Budějovice od roku 1989 do současnosti a identifikovat území s dynamickými proměnami socioekonomického statusu. Dílčí cíl práce byl zaměřen na zachycení prostorových vzorců obyvatel s vysokoškolským a základním vzděláním na mikroúrovni a odhalit případnou vyšší koncentraci těchto osob v území. V rámci diplomové práce je rovněž představen vývoj vzdělávací infrastruktury mikroregionu a faktory ovlivňující úroveň vzdělanosti území v kontextu Jihočeského kraje. Pro tyto účely byla využita sekundární data se SLDB a kvantitativní metody pro analýzu těchto dat. Pro výzkum vzdělanostní úrovně území jsem se pohybovala na úrovni obcí s rozšířenou působností Česka, obcí a základních sídelních jednotek na území mikroregionu České Budějovice, které mi umožnily poskytnout detailnější obraz sociálně prostorové diferenciaci.

Úroveň vzdělání obyvatel bezesporu ovlivňuje socioekonomický vývoj daného území. Tento aspekt vzdělání odborníci sledují zejména pro regionální srovnání (Novák, Netrdová 2009) pro účely zachycení kulturní i ekonomické vyspělosti území. Vzorce úrovně vzdělanosti mikroregionů Česka odrážejí jejich ekonomický vývoj a jsou charakteristické svou setrvačností v čase. Podle SLDB 2011 je nejvíce mikroregionů s vysokým podílem osob se základním vzděláním v Ústeckém a Karlovarském kraji a částečně i v kraji Moravskoslezském. Vyšší podíl této skupiny obyvatel je dále typický pro pohraniční území Česka. V těchto územích je zároveň i nízký podíl osob s vysokoškolským vzděláním. V případě mikroregionů Karlovarského kraje, kde je nedostatek vzdělávacích příležitostí pro získání vysokoškolského vzdělání, je zastoupení vysokoškoláků v tomto území nejnižší v rámci Česka. Vysokou vzdělanost mají regionální centra (krajská města), která si kolem sebe v důsledku suburbanizačního procesu vytvářejí rovněž vzdělanější zázemí. Mikroregion České Budějovice je v pořadí desátý mikroregion v Česku s nejvyšším zastoupením vysokoškoláků.

Město České Budějovice na počátku devadesátých let mělo nejvyšší zastoupení vysokoškoláků v rámci obcí mikroregionu ČB. Prostorové vzorce osob s vyšším socio-ekonomickým statusem se nicméně začal měnit již během devadesátých let. V současném období mají nejvyšší

úroveň vzdělanosti v rámci Jihočeského kraje obce v bezprostřední blízkosti krajského města, ve kterých během let 1991-2001 a 2001-2011 došlo k nejvyšším procentním nárůstům podílu vysokoškoláků. V druhém období se zvyšuje podíl osob s vyšším sociálním statutem rovněž ve některých venkovských obcích v zázemí Českých Budějovic. Můžeme tedy v budoucnu předpokládat, že úroveň vzdělanosti zázemí města se rozšíří. Stále však platí inverzní vztah mezi vzdáleností obce od Českých Budějovic a podílem vysokoškoláků na území obce. Ke změnám v úrovni vzdělanosti dochází také v rámci samotného města České Budějovice, zejména po roce 2001. Ačkoliv se v krajském městě výrazně koncentrují osoby s vyšším sociálním statutem a od 90. let rovněž i v jeho zázemí, nové tisíciletí přináší i vznik lokalit s nízkým sociálním statutem a nadprůměrnou koncentrací osob se základním vzděláním. Dochází tedy k postupné sociální polarizaci území města. Mezi lokality v rámci města, které zažívají od devadesátých let výrazné změny, patří vnitřní město, suburbia (v rámci administrativních hranic Českých Budějovic), lokality s novou bytovou výstavbou na předměstí města a sídliště. V rámci vnitřního města dochází k revitalizaci sociální i fyzické struktury území. Je zde viditelná investiční aktivita developerů, kteří proměňují nevyužitá území v lukrativní bytové domy či obchodní centra.

K proměně fyzického i sociálního prostředí dochází také na sídlištích, která mají podprůměrný podíl i malý nárůst podílu vysokoškoláků a zároveň zažívají celkový úbytek obyvatelstva. Nejvýraznější snížení socio-ekonomického statusu zaznamenalo sídliště Máj. Většina domů v území s převážně sídlištní zástavbou prošla rekonstrukcí (zateplení obvodového pláště budov, nová fasáda, výměna oken, revitalizace veřejného prostranství), avšak revitalizace sociálního prostředí je složitá a komplexní záležitost. Na mikroúrovni má úroveň vzdělanosti význam zejména pro kulturní rozvoj území a vliv na jeho sociální prostředí (sociální klima). Přítomnost osob s nízkým sociálním statutem a vyšší koncentrace Romů, zejména na sídlišti Máj, působí v očích ostatní městské populace negativně. Neatraktivita lokalit se projevuje v úbytku bydlícího obyvatelstva a ve snižujících se cenách bytů v těchto lokalitách. V návaznosti na územní plán Českých Budějovic vyrostly v okrajových částech města lokality s převážně rodinnými domy, do kterých se stěhují obyvatelé s vysokoškolským vzděláním, a můžeme předpokládat, že se jedná rovněž o osoby opouštějící sídliště. V lokalitách s převážně sídlištní zástavbou funguje tedy proces filtrace. Osoby s vyšším příjmem opouštějí svá obydlí, stěhují se zpravidla do nově postavených domů na okraji města či v jeho zázemí a přenechávají tak svá bývalá obydlí méně majetným rezidentům města.

Sociální prostorová diferenciaci jako nerovnoměrné rozložení různých skupin obyvatel v území (Temelová, Pospíšilová, Ouředníček, 2012) je přirozená. Otázkou je, jak intenzivně a jakým směrem se území z pohledu sociální prostorové struktury proměňuje a jaké faktory stojí za těmito proměnami. Díky identifikaci určitých vzorců změn v území je možné částečně odhadnout budoucí vývoj sociálně prostorové struktury území či chování aktérů v území. Pokud se pohybujeme na vyšší

řádovostní úrovni (například úroveň regionů), je pro úroveň vzdělanosti území rozhodující přítomnost vzdělávací infrastruktury či pracovních příležitostí, která přitahuje osoby s vyšším vzděláním. Tento efekt má bezesporu Praha a Brno a vlastně většina regionálních center. Dalším faktorem ovlivňujícím sociální mobilitu obyvatel, je také vzdělanostní reprodukce, která funguje ve všech měřítkách. Na úroveň vzdělanosti na úrovni obcí má vliv především geografická poloha a atraktivita místa v případě lokalit vzdálenějších od regionálních center. V rámci Jihočeského kraje mají nejnižší úroveň vzdělanosti obce v pohraničí a na vnitřních hranicích okresů a kraje. Zmíněná atraktivita území se projevuje v některých obcích na Šumavě a na Třeboňsku, kde ačkoliv jsou tato území vzdálená od center vzdělávacích příležitostí, mají tyto obce vyšší vzdělanost než jiné lokality v okolí.

Dalším významným faktorem podmiňující sociální diferenciaci na úrovni obcí je nová bytová výstavba, která proměnila sociální i architektonické prostředí v řadě obcí v zázemí Českých Budějovic. Výsledky změn zastoupení vysokoškoláků v lokalitách s novou bytovou výstavbou ukazují, že do nově postavených (rodinných) domů se stěhují zpravidla vysokoškoláci. Nová bytová výstavba je podmíněna aktivitou jednotlivých developerů, poptávce a zejména územním plánem obcí. Jurák (2011) zaznamenal rozdílné názory starostů obcí v zázemí Českých Budějovic na změny v územním plánu kvůli nové bytové výstavbě. V těch obcích, kde starostové byli ochotní přistoupit k dalším změnám v územním plánu, můžeme očekávat možnou novou bytovou výstavbu a nárůst podílu sociálně silnějších obyvatel. Tedy nejen nová bytová výstavba, ale především selektivní migrace obyvatel s vyšším sociálním statutem je příčinou sociální diferenciaci území.

V rámci mikroregionu České Budějovice jsou prostorové vzorce osob se základním vzděláním od devadesátých let více méně stabilní. Vyšší zastoupení této skupiny obyvatel mají venkovské obce, vzdálenější od krajského města. Jejich společným znakem je vyšší zastoupení starších osob (65 let a více). Vyšší koncentrace osob se základním vzděláním v území je ovlivněna především přítomností institucionálních zařízení (domov důchodců, věznice, ústavy pro duševně nemocné) či přítomnost ubytoven. V případě nové bytové výstavby můžeme mluvit o výstavbě sociálního bydlení, která v rámci Českých Budějovic proběhla na sídlišti Máj a ovlivnila tak atraktivitu i sociální strukturu této lokality. Rozmístění a koncentrace osob s nízkým sociálním statutem je tedy daleko více závislá na institucionálních faktorech než u osob s vyšším sociálním statutem. Lokální samospráva kromě ovlivnění lokalit pro novou výstavbu v rámci změn územního plánu bude mít vliv i na rozmístění obyvatel s nízkými příjmy při rozhodování umístění sociálního bydlení.

Předkládaná diplomová práce přispěla k poznání vývoje sociálně (vzdělanostní) prostorové diferenciaci mikroregionu České Budějovice od roku 1989 do současnosti a identifikovala lokality s pozitivním, negativním vývojem z hlediska zastoupení osob s vyšším a nízkým sociálním statutem a zároveň území s vyšší koncentrací těchto dvou skupin obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že diplomová práce využívala k dosažení výzkumných cílů pouze sekundární data, výsledky tak zobrazují

vzdělanostní strukturu bydlicího obyvatelstva. Pro ucelenější obraz sociálního prostředí lokalit a poznání například jejich každodenních uživatelů, návštěvníků je třeba provést kvalitativní výzkum. Nevýhodou práce se sekundárními daty získanými od ČSÚ v rámci cenzu je srovnání těchto dat v čase a v případě cenzu z roku 2011 rovněž nižší validita těchto dat. Při práci s daty jsem narazila například na problém s interpretací dat za jednotlivé národnosti, kdy data za romské obyvatelstvo byla zcela zkreslená. Pro zjištění zastoupení osob romské národnosti v území nepomohou ani data za mateřský jazyk, který je sledován pouze na úrovni obcí a jazyk romština zde není k dispozici. Data ze SLDB 2011 jsou charakteristická zvýšeným procentem nezjištěných odpovědí u jednotlivých sčítaných osob (například za vzdělání, věk) a rovněž nezjištěné socio-ekonomické charakteristiky v případě cca 40 % cizinců. Při interpretaci výsledků je třeba brát v úvahu tyto skutečnosti, které s sebou analýza statistických dat přináší.

Věřím, že získané poznatky předkládané diplomové práce je možné využít nejen jako podkladový materiál pro lokální samosprávu v případě rozhodování ve věcech sociálních a týkající se bydlení, tak rovněž pro komerční sektor či další vědeckou činnost.

8 Literatura a zdroje

ANDERSON, T. R., EGELAND, J. A. (1961): Spatial Aspects of Social Area Analysis. *American Sociological Review* 26, č. 3, s. 392-398.

BARTOŇOVÁ, D. (1996): Regionální diferenciacie sociálně-demografických znaků obyvatelstva. In: Hampl, M. a kol. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, s. 127-154.

BARTOŇOVÁ, D. (2013): Úroveň vzdělání obyvatelstva ČR a její zjišťování aneb jak lze měřit úroveň vzdělání. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje* 55, č. 2, s. 145-149.

BARTOŠ, M., KUŠOVÁ, D., TĚŠITEL, J., NOVOTNÁ, M., KOPP, J., MACHÁČEK, J., MOSS, A.G.L., GLORIOSO, R. (2011): *Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky*. Lesnické práce, Kostelec nad Černými lesy, 196 s.

BELL, W. (1953): The Social Areas of the San Francisco Bay Region. *American Sociological Review* 18 č. 1, s. 39-47.

BOURDIEU, P. (1986): The Form of Capital. In: Richardson, J., G., et al., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York, Greenwood, s. 241-258.

BURGESS, E. W. (1925): The Growth of the City, The Introduction to a Research project. In: Park, R., Burgess, E. W., McKenzie, R. *The City*, University Chicago Press, Chicago, s. 47-62.

BREEN, R. (2005): A Weberian Approach to Class Analysis. In: Wright E. (ed.), *Approaches to Class Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge, s. 31-50.

BUZAR, S. (2005): The Institutional Trap in the Czech Rental Sector: nested Circuits of power, Space, and Inequality. *Economic Geography* 81, č. 4, s. 381-405.

ČEJKOVÁ, E. (2011): *Lokální aktéři procesu suburbanizace na příkladu Českých Budějovic*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 109 s.

ČERMÁK, Z., HAMPL, M., MÜLLER, J. (2009): Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: Dochází k významnému obratu? *Geografie-Sborník ČGS* 114, č. 1 s. 37-51.

FIREY, W. (1946): Sentiment and Symbolism as Ecological Variables. *American Sociological Review* 10 č. 2. s. 140-148.

GAC (Gabal Analysis & Consulting) (2006): *Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Praha.

GAJDOVÁ, K., TULEJA, P. (2013): Vývoj mezd v jednotlivých krajích České republiky s důrazem na kraj Moravskoslezský. *Sborník příspěvků, XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, s. 86-93.

GIDDENS, A. (2013): *Sociologie - aktualizované a rozšířené vydání*. 1. vyd., ARGO, Praha, 1049 s.

GREGER, D. (2006): Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi. In: Matějů P., Straková J, Basl, J. a kol. *(Ne)rovné šance na vzdělání*, 1.vyd., Academia, Praha, s. 21-40.

- GREGORY, D., JOHNSON, R., PRATT, G., WATTS, M., WHATMORE, S. (2009): *The Dictionary of Human Geography*. 5. vyd., Oxford, Wiley-Blackwell, 1071 s.
- HAMPL, M. (2007): Regionální diferenciacie současného socio-ekonomického vývoje v České republice. *Sociologický časopis* 43, č. 5, s. 889–910.
- HATT, P. (1946): The Concept of Natural Areas. *American Sociological Review* 11, č. 4, s. 423-227.
- HARVEY, D. (2009): *Social Justice and the City: revised edition*. University of Geogrgia Press, 355 s.
- HENDL, J. (2005): *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, Praha, 408 s.
- HORÁČEK, P. (2012): Původní koncept Sídliště Máj, CB Architektura. [online]. Dostupné na: <http://www.cbarchitektura.cz/2012/07/puvodni-koncept-sidliste-maj-mga-pavel.html> [cit. 28. 4. 2015]
- HOYT, H. (1939): *The Structure and Growth of Residential Neighbourhoods in American Cities*. Federal Housing Administration, Washington D. C., 178 s.
- CHASE, R. S. (1997): *Markets for Communist Capital: Returns to Education and Experience in the Czech Republic and Slovakia*. Yale University, Center Discussion Paper 770, New Haven, 39 s. [online] dostupné na: http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp770.pdf [citováno 28. 8. 2014]
- CHAPIN, S. (1932): *Socio-Economic Status: Some Preliminary Results of Measurement*. *American Journal of Sociology* 37 č. 4, s. 581-587.
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): Regional Differentiation of Selected Conditions for the Development of Human and Social Capital in Czechia. *Geografie* 113, č. 3, s. 269-284.
- JURÁK, O. (2011): *Suburbanizace v zázemí Českých Budějovic – jižní a jihozápadní sektor*. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie. 117 s.
- KATRŇÁK, T., ŠMÍDOVÁ, I., JANOUŠKOVÁ, K. (2008): Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace a vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. *Sociologický časopis* 44, č. 1, s. 23–53.
- KELLER, J., TVRDÝ, L. (2008): *Vědomostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd., Sociologické nakladatelství SLON, Praha, 183 s.
- KERCKHOFF, A. (2001): Education and Social Stratification Processes in Comparative Perspective. *Sociology of Education* 74, extra issue, s. 3-18.
- KELLEY, J., KLEIN, (1981): *Revolution and the Rebirth of Inequality: A Theory Applied to the National Revolution in Bolivia*. University of California Press, Berkley, 279 s. cit. In: Szelenyi, I., Treiman, D., J. (1991): Vývoj sociální stratifikace a rekrutace elit ve východním bloku po 1989. *Sociologický časopis* 27, č. 3, s. 276-298.
- KOSTELECKÝ, T. (2000): Housing and Its Influence on the Development of Social Inequalities in the Post-Communist Czech Republic. *Czech Sociological Review* 8, č. 2, s. 177-193.

KOZLOVÁ, L., KLUFOVÁ, R., (2012): Sociálně prostorové nerovnosti v ohrožené lokalitě sídliště Máj v Českých Budějovicích. Fórum sociální politiky 6, č. 3, s. 25–29.

KREIDL, M., HOŠKOVÁ, L. (2008): Strategie měření socio-ekonomického statusu a zdraví v sociologických publikacích. Data a výzkum 2, č. 2, s. 131-154.

KUBEŠ, J. a kol. (2009): Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I., Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 166 s.

KUBEŠ, J., (2009a): Poloha, struktura, infrastruktura a obraz Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace. In: Kubeš, J. a kol.: Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I., Ústav vedy a výskumu Univerzity mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 51-105.

KUBEŠ, J., (2009b): Územní, stavební a populační vývoj Českých Budějovic mezi lety 1265-2007 v historickogeografických souvislostech. In: Kubeš, J. a kol.: Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I., Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 20-28.

KUBEŠ, J., ŠVEC, P. (2009): Populační vývoj v typech sídelních jednotek Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace mezi lety 1850-2005. In: Kubeš, J. a kol.: Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I., Ústav vedy a výskumu Univerzity mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 31-47.

KUBEŠ, J., KRAFT, S. (2011): Periferní oblasti jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita, Sociologický časopis 47, č. 4, s. 805-829.

LENSKI, G. (1952): Status Crystallization: A Non-Vertical Dimension of Social Status. American Sociological Review 19, č. 4, s. 405-413.

MAIER, K. (2003): Sídlíště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. Sociologický časopis 39, č. 5 s. 653–666.

MATĚJŮ, P., VEČERNÍK, J., JEŘÁBEK, H. (1979): Social structure, Spatial Structure and Problems of Urban Research. International Journal of Urban and Regional Research 3, č. 1-4, s. 181-202.

MATĚJŮ, P. (1991a): Kdo získal a kdo ztratil v socialistické redistribuci. Sociologický časopis 27, č. 1, s. 13-35.

MATĚJŮ, P. (1991b): Vzdělanostní stratifikace v Československu v komparativní perspektivě. Sociologický časopis 27, č. 3, s. 319-345.

MATĚJŮ, P., KREIDL, M. (1998): Rekonstrukce sociálního statusu, Pracovní texty výzkumného projektu "Sociální trendy". Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 43 s.

MATĚJŮ, P., ŘEHÁKOVÁ, B., SIMONOVÁ, N. (2004): Kulturní a sociálně ekonomické zdroje nerovností v šancích na dosažení vysokoškolského vzdělání v České republice v letech 1948 – 1999. Sociológia 6, č. 1, s. 31-56.

McELRATH, D. C. (1962): The Social Areas of Rome: A Comparative Analysis. American Sociological Review 27, č. 3, s. 376-391.

MORKES, F. (2010): Proměny povinné školní docházky. Učitel'ské noviny, č. 33 [online] dostupné na: dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5492> [citováno 28. 3. 2015]

MURDIE, R. A. (1971): The Social Geography of the City: Theoretical and Empirical Background. In: Bourne, L. S. (eds.), *Internal Structure of the City*, s. 279-290.

MUSIL, J. (1967): *Sociologie soudobého města*. 1.vyd. Svoboda, Praha, 320 s.

MUSIL, J., KOTAČKA, L., LÉROVÁ, I., LIBROVÁ, E., MACKOVÁ, L., PROCHÁZKA, V., RYŠAVÝ, Z. (1985): *Lidé a sídliště*, 1.vyd., Svoboda, Praha, 333 s.

MUSIL, J. (1992): Změny městských systémů v postkomunistických společnostech střední Evropy. *Sociologický časopis* 28, č. 4, s. 451-462.

MUSIL, J. (2001): Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů. *Sociologický časopis* 37, č. 3, s. 275 – 296.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis* 44, č. 2, s. 321-348.

NEDOMOVÁ, A., KOSTELECKÝ, T., BUŠTÍKOVÁ, L., HEŘMANOVÁ, E., VAJDOVÁ, Z., VOJTĚCHOVSKÁ, P. (1999): *Trh bydlení, jeho regionální diferenciaci a sociální souvislosti*. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 82 s.

NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2007): Současné procesy ovlivňující sociálně prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismus a územní rozvoj* 10, č. 5, s. 34-39.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciaci obcí v České republice. *Sociologický časopis* 47, č. 4, s. 717-744.

OUŘEDNÍČEK, M. (2003): Suburbanizace Prahy. *Sociologický časopis* 39, č. 2, s. 235-253.

OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In: Ouředníček, M. (eds.): *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha. s. 128-142.

OUŘEDNÍČEK, M. (2007a): Differential Suburban Development in the Prague Urban Region. *Geografiska Annaler* 89B, č. 2, s. 111-126.

OUŘEDNÍČEK, M. (2007b): Segregace sociálně slabých. *Obec a finance* 12, č. 3, s. 28-29.

OUŘEDNÍČEK, M. (2007c): Případová studie lokalit – České Budějovice Sídliště Máj. In: *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava*. [Výzkumná zpráva projektu Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava.] Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Praha, s. 90-99.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Twenty Years After Socialism: The Transformation of Prague's Inner Structure. *Studia Sociologia* 54, č. 1, s. 9-30.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., BRABEC, T., VYHNÁNKOVÁ, M. (2009): Pražské předměstí, sídliště Máj a suburbium Kodetka: případové studie proměňujících se lokalit Českobudějovické aglomerace. In: Kubeš, J. a kol.: *Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace II*. Ústav vědy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, s. 169-179.

- OUČEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2011): Migrace vysokoškoláků. In: Ouředníček, M. Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds). Atlas sociálně prostorové diferenciacie ČR, Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 99.
- OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. Sociologický časopis 47, č. 4, s. 777–803.
- OUČEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2011a): Extrémy bytové výstavby. In: Ouředníček, M. Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.) Atlas sociálně prostorové diferenciacie ČR, Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 107.
- PACIONE, M. (2009): Urban Geography: A Global Perspective, 3rd edition, Routledge, New York, 745 s.
- PAHL, R. (1979): Socio-political Factors in Resource Allocation. In: Herbert, D. T., Smith, D. M (eds). (1979): Social problems and the city, 1th edition. Oxford University Press, Oxford, 286 s.
- PARK, R. (1936): Human Ecology. The American Journal of Sociology 42, č. 1, s. 1-15.
- PETRUSEK, M., LINHART, J., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H., (1996): Velký sociologický slovník. Karolinum, Praha, 1627 s.
- PETRUSEK, M. (2006): Společnosti pozdní doby. 1. vyd., Sociologické nakladatelství SLON, Praha, 459 s.
- POLÁŠEK, V., PTÁČEK, P., TOUŠEK, V. (2007): Migrace vysokoškoláků v letech 1991–2004 v regionálním pohledu. Konference České demografické společnosti 2007 „Regionální demografie“ s. 225–242.
- PTÁČKOVÁ, K. (2013): Českobudějovické sídliště Máj – léto 2013, základní screening situace sociálního vyloučení. Agentura pro sociální začleňování, 63 s. (elektronická verze).
- PULDOVÁ P., OUŘEDNÍČEK, M. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In: Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha, s. 128-142.
- PULDOVÁ, P. (2011): Vzdělanostní struktura. In: Ouředníček, M. Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds). Atlas sociálně prostorové diferenciacie ČR, Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 27-33.
- ROBINSON, G. M. (1998): Methods and Techniques in Human Geography, Wiley, Chichester, 556 s.
- KRAUSOVÁ, T (2013): Cizinci v České republice. Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje 55, č. 3, s. 231-236.
- SAILER-FLIEGE, U. (1999): Characteristics of Post-Socialist Urban Transformation in East Central Europe. GeoJournal 49, č. 1, s. 7-16.
- SAENGER, G. (1940): Social Status and Political Behaviour. American Journal of Sociology 51, č. 2, s. 103-113.
- SIMONOVÁ, N. (2006): Vzdělanostní nerovnosti a vzdělanostní mobilita v období socialismu. In: Matějů P., Straková J., Basl, J. a kol. (Ne)rovné šance na vzdělání, 1.vyd., Academia, Praha, s. 62-91.

SÝKORA, L. (1993): Teoretické přístupy ke studiu města. In: Sýkora, L. (ed.), Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 64-99.

SÝKORA, L. (1993): Gentrifikace: měnící tvář vnitřních měst. In: Sýkora, L. (ed.), Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 100-119.

SÝKORA, L., ŠIMONÍČKOVÁ, I. (1994): From Totalitarian Urban Managerialism to a Liberalized Real Estate Market: Prague's Transformations in the Early 1990s. In: Barlow, M., Dostál, P., Hampl, M. (eds): Development and Administration of Prague. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Sociale Geografie, s. 47-72.

SÝKORA, L. (1996a) Transformace fyzického a sociálního prostředí Prahy. In: Hampl, M. a kol., Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha, s. 361-394.

SÝKORA, L. (1996b): Současné proměny fyzické, funkční a sociální prostorové struktury Prahy (disertační práce). Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha.

SÝKORA, L. (1999): Processes of Socio-Spatial Differentiation in Post-Communist Prague. Housing Studies 14 č. 5, s. 677-699.

SÝKORA, L., TEMELOVÁ, J., POSOVÁ, D. (2007): Identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin a jejich typologie. In: Sýkora, L. a kol. Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Centrum pro výzkum měst a regionů, Praha, s. 29-58.

SUNEGA, P., LUX, M., KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2003): Standardy bydlení: Finanční dostupnost a postoje občanů, Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, 276 s.

SZELENYI, I., TREIMAN, D. J. (1991): Vývoj sociální stratifikace a rekrutace elit ve východním bloku po 1989. Sociologický časopis 27, č. 3, s. 276-298.

ŠMÍDOVÁ, O. (1996): Vlastnictví a kvazi-vlastnictví bytů za socialismu a jejich postsocialistická mutace, Cahier du CEFRES, č. 11, Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, Praha, s. 116-124.

ŠNEJDOVÁ, I. (2006): Změny ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu. In: Ouředníček, M., (ed.): Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 114-127.

ŠPAČEK, O., (2012): Česká panelová sídliště: faktory stability a budoucího vývoje. Sociologický časopis 48, č. 5, s. 965-988.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2012): Spinning the Web: New Social Contacts of Prague's Suburbanites. Cities, 29, č. 5, s. 341-345.

TEACHMAN, J., D. (1987): Family Background, Educational Resources and Educational Attainment. American Sociological Review 52, č. 4, s. 548-557.

TAMMARU, T., LEETMAN, K. (2007): Suburbanization in relation to education in the Tallin metropolitan area. *Population, Space and Place* 13, č. 4 s. 279-292.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J. (2007): Rezidenční segregace Romů v ČR, *Obec a finance* 12, č. 4, s. 32-33.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2009): Budou česká sídliště místy bydlení chudých? *Era* 21 9, č. 1, s. 53-54.

TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L., OUŘEDNÍČEK, M. (eds.). (2012): *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň, Aleš Čeněk, 204 s.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2011): Housing Estates in the Czech Republic after Socialism: Various Trajectories and Inner Differentiation. *Urban Studies* 48, č. 9, s. 1811–1834.

WAHLA, A. (1988): *Geografie vzdělání obyvatelstva*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 189 s.

Hlavní zdroje dat:

SLDB (1991): Sčítání lidu, domů a bytů, Český statistický úřad, Praha

SLDB (2001): Sčítání lidu, domů a bytů, Český statistický úřad, Praha

SLDB (2011): Sčítání lidu, domů a bytů, Český statistický úřad, Praha

ČSÚ (2013a): Databáze demografických údajů za obce ČR (1971–2013)

Další zdroje informací:

Biologické centrum Akademie věd ČR (2014). [online]. Dostupné na: <http://www.bc.cas.cz/> [cit. 29. 8. 2014]

Domov pro seniory Hvízdal (2015)? Z naší historie. [online]. Dostupné na: <http://www.domovproseniory-hvizdal.cz/stranka-z-nasi-historie-3> [cit. 28. 4. 2015]

Česká zemědělská univerzita v Praze <http://www.czu.cz/cs/?r=336>

České Budějovice (2013): *Rozvojový plán sociálních služeb České Budějovice 2013-2018*. Statutární město České Budějovice, 128 s. (elektronická verze)

ČSÚ (2003a): Distribuce hrubých měsíčních mezd zaměstnanců podle vzdělání. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20552359/3109ra18.pdf/01cea7d0-a4ab-4693-8a2c-01707c45886f?version=1.0> [cit. 20. 10. 2014]

ČSÚ (2003b): Průměrné hrubé měsíční mzdy v regionech podle hlavních tříd CZ-ISCO. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20552359/3109rb04.pdf/4fadd2d6-f6fe-43f9-b42f-535ecc28aa0c?version=1.0> [cit. 21. 10. 2014]

ČSÚ (2005a): Sčítání lidu, domů a bytů 2001, pramenné dílo. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2001-pramenne-dilo-2001-zi09as02dt> [cit. 24. 4. 2015]

ČSÚ (2005b): Databáze migrace. Individuální anonymizovaná data o změnách trvalého bydliště na úrovni obcí Česka v letech 1992-2004. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2011a): Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Metodické vysvětlivky. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534396/metodika.pdf/47520496-eaf8-45ae-940c-8084a5d81c95?version=1.0> [cit. 24. 3. 2015]

ČSÚ (2011b): Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Historický vývoj sčítání domů a bytů a metodické odlišnosti. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551777/17021614a01.pdf/7107d5f5-79d3-453d-893c-35ca1ca5dc97?version=1.0> [cit. 24. 4. 2015]

ČSÚ (2013b): Vysoké školy v České republice. [online]. Dostupné na: https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/13340393+3201814_1208.pdf/a8c7e817-1b0e-479d-a9d2-4b6d15f586aa?version=1.0 [cit. 2. 9. 2013]

ČSÚ (2013c): Žáci středních škol dle druhu vzdělání a zřizovatele. [online]. Dostupné na: https://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?childsel0=1&cislotab=VZD0090UU&kapitola_id=17&voa=tabulka&go_zobraz=1&childsel0=1 [cit. 2. 9. 2014]

ČSÚ (2013d): Sčítání lidu, domů a bytů 2011, Jihočeský kraj analýza výsledků, 123 s. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20533808/31413513.pdf/5f13af6b-f828-4641-94a0-c554f0e407b2?version=1.0> [cit. 20. 9. 2014]

ČSÚ (2013e): Distribuce hrubých měsíčních mezd zaměstnanců podle vzdělání. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/20568751/11002614a18.pdf/6b2a3b84-a804-47eb-a883-3c35bac7096a?version=1.0> [cit. 20. 10. 2014]

ČSÚ (2013f): Průměrné hrubé měsíční mzdy v regionech podle hlavních tříd CZ-ISCO. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/30598500/11002614B4.pdf/228c0235-63a3-4b4a-9ca2-aadeac429ce7?version=1.1> [cit. 21. 10. 2014]

ČSÚ (2013g): Školy podle typu. [online]. Dostupné na: https://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?childsel0=5&cislotab=VZD4010UC&kapitola_id=17&voa=tabulka&go_zobraz=1&aktualizuj=Aktualizovat&childsel0=5&pro_4_50=544256 [cit. 2. 9. 2014]

ČSÚ (2013h): Dojíždka do škol a zaměstnání podle SLDB 2011. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/dojizdka-do-zamestnani-a-skol-podle-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-ceska-republika-2011-6elqhrw> [cit. 2. 9. 2014]

ČSÚ (2014): Analýza: Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu 2011, 24 s. [online]. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfg9l7fpy> > [cit. 24. 3. 2015]

Education and Training 2020 (2009): [online]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm [cit. 31. 8. 2014]

Filmová akademie Miroslava Ondříčka, o.p.s. <http://www.filmovka.cz/cs/>

Hanzlíková reality s.r.o. (2015): Nabídka bytů k prodeji. [online]. Dostupné na: <http://hanzlikovareality.cz/nemovitosti/?nemovitost=93294e58494fd8952e97942fb014689b> [cit. 28. 3. 2015]

Hlincová Hora (2010): Hlinohorské noviny, č. 4. [online]. Dostupné na: http://www.kodetka.cz/soubory/novinky/32_obcasnik_c_8.pdf [cit. 2. 3. 2015]

Ing. Arch. KOVÁŘ, S. (2008): Koordinační výkres územního plánu obce Úsilné. (elektronická verze).

Jelen Development (2014): Dokončené projekty. Dostupné na: <http://www.radovky.cz/dokoncene-projekty/> [cit. 29. 10. 2014]

Jihočeská univerzita <http://www.jcu.cz/>

Jihočeská univerzita (2014a): O Univerzitě. [online]. Dostupné na: <https://www.jcu.cz/o-univerzite> [cit. 29. 8. 2014]

Jihočeská univerzita (2014b): Fakta a data. [online]. Dostupné na: http://www.jcu.cz/data_fakta [cit. 29. 8. 2014]

Jihočeský kraj (2011): Strategie rozvoje školství v horizontu do roku 2020, České Budějovice, 65 s. (elektronická verze)

KP projekt s.r.o. a MEPCO s.r.o. (2008): IPRM Levý břeh Vltavy, 128 s. (elektronická verze).

KP projekt s.r.o a Magistrát města České Budějovice (2014): IPRÚ-České Budějovice. 113 s. (elektronická verze).

Městská charita ČB (2015): Dům sv. Pavla – azylový dům [online]. Dostupné na: <http://mchcb.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=dum-sv-pavla-azylovy-dum#directory-detail> [cit. 3. 5. 2015]

Ministerstvo vnitra (2011): Počty občanů ČR a cizinců s platným povolením k pobytu k 1. 1. 2011 v obcích ČR. [online]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx> [cit. 24. 3. 2015]

Odbor územního plánování Magistrátu města České Budějovice (2014): Územní plán Českých Budějovic – výkres. (elektronická verze).

Odbor územního plánování Magistrátu města České Budějovice (2008): IPRM Sídliště Máj, 74 s. (elektronická verze).

Průměrná cena bytů v Českých Budějovicích [online]. Dostupné na: <http://realitymix.centrum.cz/> [cit. 3. 5. 2015]

Průměrná cena bytů v Českých Budějovicích – sídlištní lokality [online]. Dostupné na: <http://www.sreality.cz/hledani/prodej/byty/ceske-budejovice> [cit. 3. 5. 2015]

SHL A PARTNERS a.s. (2015): Projekt Kodetka. [online]. Dostupné na: <http://www.kodetka.cz/index.php?stranka=projekt> [cit. 2. 3. 2015]

VŠE (2014): Fakulta managementu. [online]. Dostupné na: <http://www.fm.vse.cz/> [cit. 25. 10. 2014]

Vysoká škola CEVRO institut, o.p.s.

<http://www.cevroinstitut.cz/cz/sekce/o+skole/stredisko+cesky+krumlov/>

Vysoká škola ekonomická v Praze <http://www.fm.vse.cz/>

Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s. <http://vsers.cz/>

Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích <http://www.vstecb.cz/>

Zákon č. 172/1990 Sb. ze dne 18. 5. 1990 o vysokých školách

Zákon č. 111/1998 Sb. ze dne 22. 4. 1998 o vysokých školách

Zákon č. 107/2006 Sb. o jednostranném zvyšování nájemného z bytu

Výroční zprávy vysokých škol:

Jihočeská univerzita (2008): Výroční zpráva o činnosti 2007, České Budějovice. 89 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2009): Výroční zpráva o činnosti 2008, České Budějovice. 105 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2010): Výroční zpráva o činnosti 2009, České Budějovice. 83 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2011): Výroční zpráva o činnosti 2010, České Budějovice. 79 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2012): Výroční zpráva o činnosti 2011, České Budějovice. 123 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2013): Výroční zpráva o činnosti 2012, České Budějovice. 114 s. (elektronická verze).

Jihočeská univerzita (2014c): Výroční zpráva o činnosti 2013, České Budějovice. 132 s. (elektronická verze).

VŠERS (2008): Výroční zpráva o činnosti 2007, České Budějovice, 47 s. (elektronická verze).

VŠERS (2009): Výroční zpráva o činnosti 2008, České Budějovice, 64 s. (elektronická verze).

VŠERS (2010): Výroční zpráva o činnosti 2009, České Budějovice, 46 s. (elektronická verze).

VŠERS (2011): Výroční zpráva o činnosti 2010, České Budějovice, 39 s. (elektronická verze).

VŠERS (2012): Výroční zpráva o činnosti 2011, České Budějovice, 47 s. (elektronická verze).

VŠERS (2013): Výroční zpráva o činnosti 2012, České Budějovice, 51 s. (elektronická verze).

VŠERS (2014): Výroční zpráva o činnosti 2013, České Budějovice, 44 s. (elektronická verze).

VŠTE (2008): Výroční zpráva o činnosti 2007, České Budějovice, 35 s. (elektronická verze).

VŠTE (2009): Výroční zpráva o činnosti 2008, České Budějovice, 38 s. (elektronická verze).

VŠTE (2010): Výroční zpráva o činnosti 2009, České Budějovice, 29 s. (elektronická verze).

VŠTE (2011): Výroční zpráva o činnosti 2010, České Budějovice, 32 s. (elektronická verze).

VŠTE (2012): Výroční zpráva o činnosti 2011, České Budějovice, 81 s. (elektronická verze).

VŠTE (2013): Výroční zpráva o činnosti 2012, České Budějovice, 50 s. (elektronická verze).

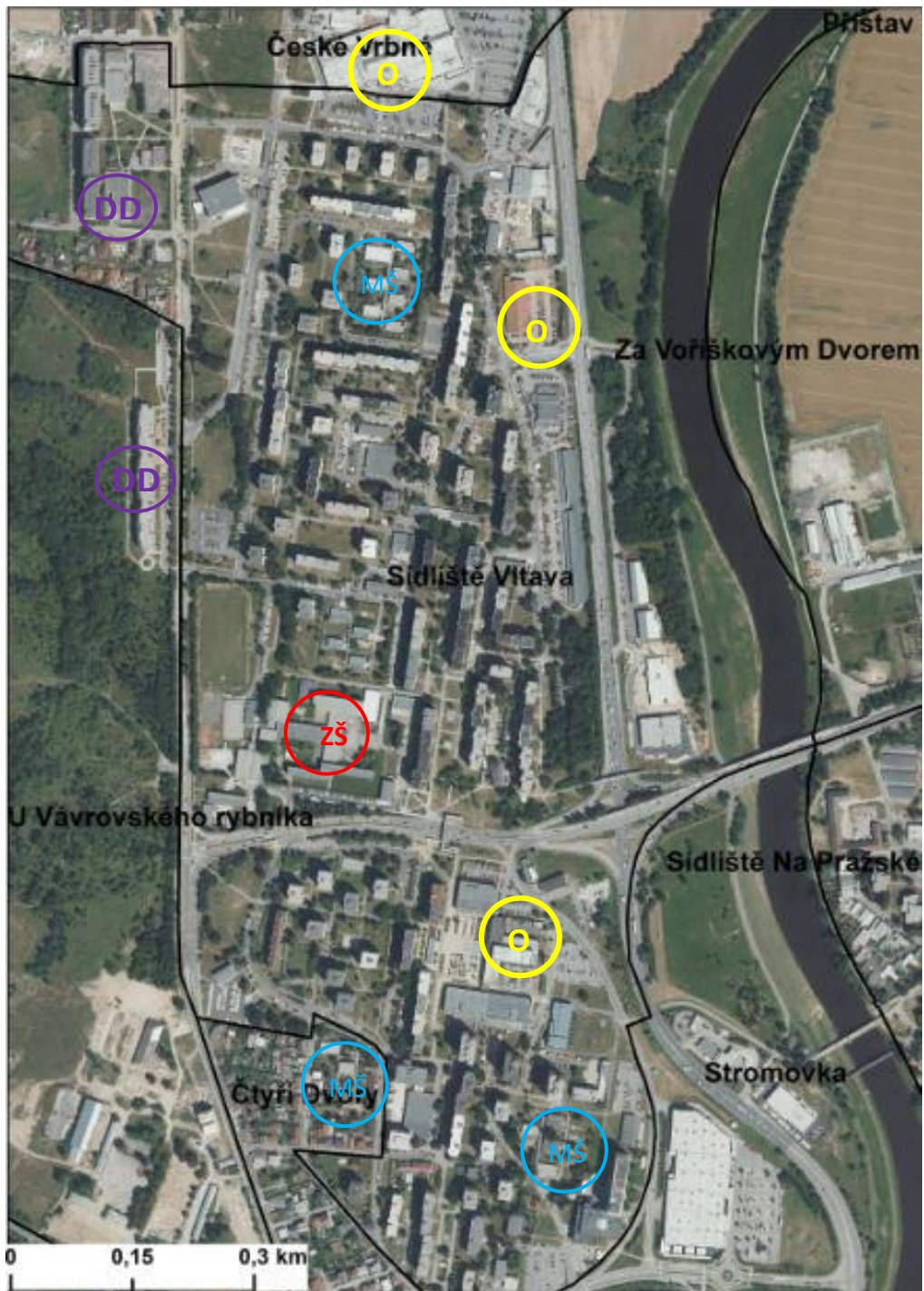
VŠTE (2014): Výroční zpráva o činnosti 2013, České Budějovice, 47 s. (elektronická verze).

9 Přílohy

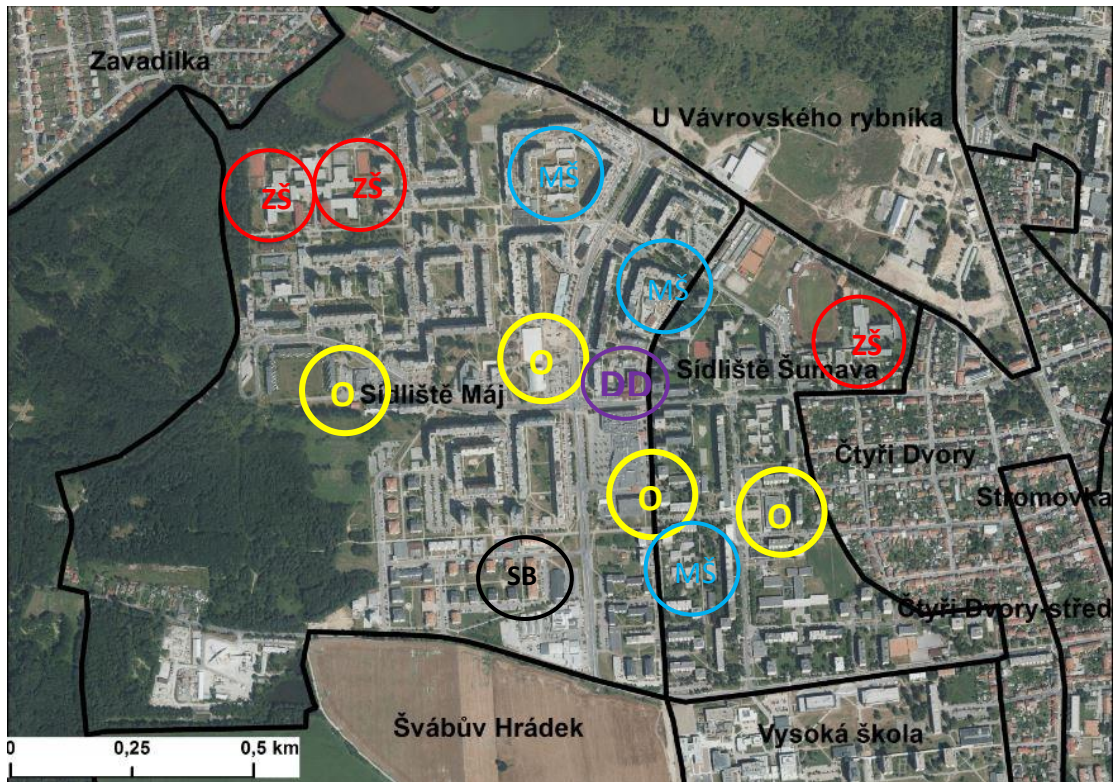
Příloha č. 1: Mapy lokalit s převážně sídlištní zástavbou

Vysvětlivky: 0 = obchody (koncentrace různých druhů obchodů), MŠ = mateřská škola, ZŠ = základní škola, SŠ = střední škola, DD = domov důchodců nebo domov s pečovatelskou službou, SB = startovací byty.

Zdroj: ortofotomapa ČR, geoportal.cuzk.cz

Zdroj: ortofotomapa ČR, geoportal.cuzk.cz